

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 41 / SEGONA ÈPOCA / JUNY DE 1998

**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 41

Segona Època, juny de 1998

Edita: Consell Insular de Mallorca
Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat
General Riera, 67
07010 Palma
Tel.: 971 76 07 62
Fax: 971 76 19 52

Portada: **Bernat Crespí**

Maquetació
i impressió: Gràfiques Son Espanyolet

Dipòsit Legal: PM - 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

5 PRESENTACIÓ

6 MENORS

- 7 *Les transferències als consells insulars en matèria de protecció de menors.*
Josep Ll. Oliver Torrelló
- 15 *Resum del projecte de mediació per a l'adopció de menors de la República Russa.*
Manuel Alcarreta
- 21 *Llars del menor. Context actual i tendències de futur.*
Antònia Cerdà Martorell, Margarita Mercant Morell, Josep Ll. Oliver Torelló
i Maria V. Secall de Fermentino
- 29 *Fundació les Minyones: Seguint el discurs de la realitat.*
Aina Ferrà i Fluxà
- 43 *Un model d'intervenció social en la UDSE-Nazaret: La reestructuració del sistema cognitivo-normatiu dels menors.*
Bàrbara Rosselló i Andrés Barceló
- 51 *El treball comunitari dels educadors del carrer G.R.E.C.*
Araceli Muñoz Ruiz, Antoni Jaume Castelló i Carmen Rubio Batanás
- 59 *Coordinació tècnica dels educadors de carrer.*
Antoni Jaume Castelló
- 63 *Les noves formes de família a Mallorca.(1ª part)*
Lluís Ballester Brage
-

70 COMUNICACIÓ

- 71 *Amb el llenguatge escorat.*
Miquel Caldentey Bisbal
- 77 *El llenguatge en l'atenció social. El reconeixement del fement i la seva representació en el llenguatge*
M. Montserrat Montagut i Canela
-

80 EXCLUSIÓ SOCIAL

- 81 *Situació de necessitats i inseribilitat dels perceptors de la renda mínima d'inserció.*
Juliol-Desembre 1997
Carme Nadal Casasnovas
- 90 *Els programes amb càrrec a la renda mínima d'inserció (RMI):
Reflexions per al debat.*
Miquel Àngel Oliver Perelló
- 101 *Programes d'intervenció en el servei d'acolliment i promoció sociolaboral*
Pilar Muñoz Segura
-

108 GENT GRAN

- 109** *Aproximació a la situació actual dels centres de dia per a la gent gran a Catalunya.*
Esteve Llitrà i Virgili

- 129** *Annex.*

- 133** *Algunes aportacions de l'antropologia aplicada a la intervenció en el camp de la vellesa.*
Tòfol Sastre Ramis

136 DOCUMENTS TÈCNICS

- 137** *Convenció feta a la Haia dia 29 de maig de 1993 relativa a la protecció d'infants i a la cooperació en matèria d'adopció internacional.*

- 148** *Adopció de menors a l'estat espanyol.*

- 151** *Informació sobre acolliment familiar.*

- 155** *Una família acollidora. ¿Vol col·laborar amb una altra família en l'atenció d'un infant?*

Direcció General de Protecció Jurídica del Menor

Com es podrà observar si entram a les planes del contingut d'aquest número 41 d'*Alimara*, en destaca un bloc i no només pel volum d'articles i pàgines que s'hi dediquen, sinó per la rellevància del tema en un moment com l'actual on tot el "sector" del menor està en procés de canvi degut a les transferències del Govern Balear als diferents consells insulars.

Aquesta Redacció, responent a la voluntat de la Comissió de Benestar Social de dedicar un número de la revista al tema *Menors* d'acord amb el fet del traspàs de competències, es posà en contacte amb diferents institucions i entitats relacionades amb menors a fi i efecte que fessin una aturada en el treball quotidià per plasmar en paper unes reflexions sobre el treball amb menors que estan realitzant. L'objectiu que es pretenia era oferir als nostres lectors un ventall d'articles, de diferents professionals i diferents entitats, que aportassin, entre tots, un mosaic que donàs una visió -per descomptat parcial, però a la vegada representativa- del "sector" del Menor a la nostra terra. El que més endavant podreu trobar són els articles dels diferents professionals que han respost a la nostra demanda.

Per altre costat, volem fer menció en aquesta presentació de dos fets importants. L'un és la inclusió de dos articles que parlen sobre un tema nou i que, almenys a l'*Alimara* de la segona època, no s'havia tractat mai: el tema del llenguatge. El primer article, per ordre d'aparició, ens parla de les dificultats dels l'al·lots interns a les Llars del Menor per expressar el que senten, per comunicar-se. El segon, treu un tema del que tots n'hem parlat algun cop però que poca gent s'ha aturat a reflexionar-hi i a plasmar per escrit: el llenguatge sexista.

L'altre tema a ressaltar és la inclusió d'un col·laborador de fora de les Illes, en concret del Principat de Catalunya, que ens ofereix informació sobre un estudi de la situació dels centres de dia per a la gent gran en el país germà.

Per últim, en aquest número presentam el bloc d'*Exclusió Social-RMI* amb tres articles, el bloc de *Gent Gran*, amb dos i el bloc *Documents Tècnics* que, com sol ser habitual en els darrers números, està format per documents que vénen a complementar el bloc més important, en el cas d'avui, el de menors.

A la presentació dèiem que el bloc estrella d'aquesta edició d'Alimara era aquest de Menors que seguidament us presentam.

Sobre ell cal fer varies puntualitzacions. La primera és que l'hem subdividit en subblocs degut a la gran quantitat d'articles i al fet que, encara que tots tinguin un mateix fil conductor, aquest pot matisar-se amb un descriptor complementari. La segona és tornar a remarcar que aquests articles provenen de la demanda d'aquesta Redacció als diferents serveis relacionats amb menors a fi i efecte d'aportar una visió el més acurada possible de la realitat d'aquest sector de població en els Serveis Socials a Mallorca.

Ençata el bloc l'article "Les transferències als Consells Insulars en matèria de Protecció de Menors", de Josep Lluís Oliver, pedagog i tècnic del Servei d'Acció Social i Sanitat del Consell de Mallorca que actualment és el responsable de coordinar l'assumpció de les esmentades transferències. En l'article ens mostra el contingut de les competències assumides pel CIM i presenta 6 línies mestres que podrien ser l'actuació del CIM en aquesta matèria.

Dins el subbloc Menors-Adopció presentam l'article "Resum del Projecte de Mediació per a l'Adopció de Menors de la República Russa", de Manuel Alcarreta que col·labora com a voluntari de l'associació "Créixer Junts". En l'article, l'autor ens fa cinc cèntims del projecte en qüestió que té l'Associació com a Entitat Col·laboradora en matèria d'Adopció Internacional.

El subbloc Menors-Experiències presenta tres articles. El primer, "Llars del Menor. Context actual i tendències de futur", de quatre professionals d'aquest Servei. Ens presenta la seva experiència i el Projecte Educatiu de Centre. El segueix, "Fundació Les Minyones: seguint el discurs de la realitat", d'Aina Ferrà, directora del Centre, on se'ns exposa, a part del Projecte Educatiu de Centre, una anàlisi de la situació actual de la Institució i una molt brillant anàlisi de les seves dades històriques. Tanca el subbloc, "Un model d'intervenció social en la UDSE-Natzaret: La reestructuració del sistema cognitiu-normatiu", dels psicòlegs Bàrbara Rosselló i Andrés Barceló, on, a partir de l'experiència del treball quotidià a la Unitat de Primera Acol·lida i Diagnòstic Socioeducatiu de Natzaret, ens exposen el seu model d'intervenció social amb els menors.

Seguidament parlarem dels articles que conformen el subbloc de Menors-Educadors que els hem separat de l'anterior perquè aquí, encara que també parlem d'experiències, ja no ho feim de serveis especialitzats sinó de treball comunitari, de treball directe amb el menor en el seu entorn. Dels dos articles, "El treball comunitari dels educadors de carrer del GREC", d'Araceli Muñoz, Antoni Jaume i Carmen Rubio, i "Coordinació tècnica dels educadors de carrer", d'Antoni Jaume, cal dir que la Introducció del primer article, a la vegada, també introdueix el segon.

Per últim presentam, dins del subbloc Menors-Família, l'article "Les noves formes de família a Mallorca (1ª part)", Lluís Ballester, professor de la Universitat de les Illes Balears.

LES TRANSFERÈNCIES ALS CONSELLS INSULARS EN MATÈRIA DE PROTECCIÓ DE MENORS⁽¹⁾

Josep Ll. Oliver Torelló,
pedagog

L'any 1994 el Govern Balear (GB) rebé, transferides del "Ministerio de Asuntos Sociales", les competències en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors, competències que ha posseït (juntament amb les que efecten a l'aplicació de mesures de reforma a menors infractors que no han estat objecte de transferència) fins a l'any 1997.

En data 20 de desembre de 1997 es va publicar al Butlletí Oficial de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears la "Llei 8/1997 de 18 de desembre d'atribució de competències als consell insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors", mitjançant la qual a partir del dia 1 de gener de 1998 els Consells de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera es convertien en les Entitats Titulars que posseïrien la competència en matèria de protecció de menors i, en concret, la funció executiva i la gestió corresponents a la tutela, l'acolliment i l'adopció de menors.

Tot i que en l'estructura del Consell de Mallorca (CIM) aquesta competència s'ha integrat en el conjunt de l'estructura de la Comissió de Benestar Social, és una competència amb un clar component jurídic on el que es pretén garantir és la protecció a la infància en els termes regulats de forma bàsica en el Codi Civil.

Fent una anàlisi detallada de l'esmentada Llei podem observar com les competències transferides es concreten en 19 funcions que enumeram a continuació:

- 1 La iniciació, ordenació, tramitació i resolució d'expedients de declaració de situació de risc d'un menor.
- 2 Les actuacions de protecció i vigilància sobre l'exercici adequat de la pàtria potestat o de la tutela sobre menors, en concurrència amb altres administracions.
- 3 L'atenció immediata als menors en situació de desemparament i les actuacions protectores immediates jurídiques i materials.
- 4 La iniciació, detecció en el seu cas, ordenació, tramitació i resolució dels expedients de protecció en els casos de possible desemparament de menors.
- 5 L'assumpció de la guarda de menors en situació de desemparament i les actuacions necessàries per al seu desenvolupament a favor del menor.
- 6 L'assumpció de la guarda de menors.

- 7 Gestió, en cas d'assumpció de la guarda o la tutela d'un menor, de les prestacions pròpies de la Seguretat Social.
- 8 L'exercici d'accions civils i penals en benefici dels menors amb expedient de protecció.
- 9 L'exercici de la tutela en casos de menors estrangers desemparats i les actuacions que se'n derivin.
- 10 La iniciació, ordenació, tramitació i resolució dels acolliments familiars, inclosa la preparació de la proposta judicial d'acolliment familiar, a favor de menors amb expedient de protecció.
- 11 La iniciació, tramitació i resolució dels expedients de famílies sol·licitants d'acolliment familiar.
- 12 La iniciació, ordenació, tramitació i resolució per a la formació de la proposta prèvia d'adopció, a favor de menors amb expedient de protecció.
- 13 La iniciació, ordenació, tramitació i resolució dels expedients de famílies sol·licitants d'adopció, inclosa l'expedició de la certificació d'idoneïtat.
- 14 La iniciació, ordenació, tramitació i resolució sobre idoneïtat en els expedients de famílies sol·licitants d'adopció internacional.
- 15 La defensa de les mesures adoptades en l'exercici de la protecció de menors (guarda, tutela, denegació de guarda, acolliments i proposta d'adopció entre d'altres) davant el Jutjat de Primera Instància competent.
- 16 Les facultats, funcions i obligacions pròpies de l'autoritat central espanyola prevista, actualment, en el Conveni relatiu a la protecció del nin i a la cooperació en matèria d'adopció internacional, fet a la Haia el 29 de maig del 1993.
- 17 Les facultats, funcions i obligacions pròpies de l'Administració competent en matèria d'acreditació, habilitació, inspecció, suspensió i revocació de l'habilitació de les entitats col·laboradores en matèria de guarda de menors, en l'àmbit del seu territori.
- 18 Les facultats, funcions i obligacions pròpies de l'Administració competent en matèria d'acreditació, habilitació, inspecció, suspensió i revocació de l'habilitació de les entitats col·laboradores en matèria d'adopció internacional.
- 19 Les funcions i obligacions pròpies de l'Administració autonòmica de les Illes Balears en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors.

Per la seva part, el Govern Balear es reserva les següents funcions:

- 1 La coordinació dels consells insulars en l'exercici de la competència transferida, amb les facultats connexes. La fixació, el seguiment i l'avaluació de les directrius d'obligat compliment per a la mencionada coordinació.
- 2 La gestió de les estadístiques autonòmiques.
- 3 L'estudi, la investigació, les publicacions, els congressos, els plans de formació dels professionals, els programes experimentals i els plans de promoció i protecció dels menors i dels seus drets, d'àmbit autonòmic.
- 4 La representació i les relacions amb altres comunitats autònomes, amb l'Administració general de l'Estat i amb organismes internacionals, i també els programes de cooperació amb els anteriors. Les relacions internacionals sobre adopció i acolliment familiar.

A més d'aquestes funcions específiques, també es reserva l'exercici de les accions legals pertinents en defensa dels drets dels menors.

Igualment, també es reserva l'exercici de la potestat reglamentària normativa sobre les competències atribuïdes als consells insulars.

La diversitat d'administracions implicades, a diferents nivells, en la protecció de la infància planteja la necessitat de d'establir diversos espais de coordinació. En aquest sentit, l'esmentada Llei recull aquesta necessitat, especialment pel que fa a la informació sobre el funcionament general del sistema de protecció a la infància, l'atenció a menors i altres accions relatives a aquests i en els aspectes que suposin una millora del sistema de protecció a la infància.

En concret, pel que fa al Consell de Mallorca, per tal de desenvolupar la competència esmentada s'han transferit 15 places corresponents a treballadors amb diverses categories de l'antic Servei de Menors, i també un pressupost desglossat de la forma que a continuació es relaciona:

PRESSUPOST TRANSFERIT PEL GB AL CIM

CAPÍTOL 1, (RECURSOS HUMANS).....	67.670.275
CAPÍTOL 2, (DESPESES CORRENTS EN BÉNS I SERVEIS)	219.956.295
CAPÍTOL 4, (TRANSFERÈNCIES CORRENTS).....	174.259.101
TOTAL	461.885.671

D'altra banda, hem de pensar que, un cop superat el període de transitorietat actual on s'estan efectuant les inevitables i imprescindibles adequacions a l'estructura del Consell, aquesta transferència aportarà un període de desenvolupament i adequació de les activitats pròpies de la protecció a la infància on l'estabilitat derivada del que a mig termini es configura com a un marc competencial "definitiu" ha de possibilitar la planificació en termes de descentralització i millora progressiva del sector implicat, d'acord amb la situació global que afecta a la protecció de la infància al conjunt de l'Estat i a una realitat plural on les directrius emanades de la Comunitat Europea de cada vegada son més presents.

Com ja hem assenyalat, la competència en qüestió s'ha incardinat en el si de la Comissió de Benestar Social del CIM. Creim que aquest fet permetrà harmonitzar la protecció jurídica de la infància, primer objectiu de la competència, amb una concepció més extensa de la seva protecció on, a més dels components jurídics citats, existeixen importants aspectes complementaris de caire assistencial i preventiu.

Ja en un escenari de futur, sembla que les línies mestres prioritàries del que podria ser l'actuació del Consell de Mallorca en aquesta matèria podrien orientar-se en aquest sentit:

- a) Integració de les actuacions objecte de la transferència en la política social del Consell de Mallorca i, de forma específica, quant a allò que s'estableix en el Pla Estratègic 1996-1999 per al sector de la infància. Aquest haurà de ser forçosament revisat atès que en el moment de la seva redacció apareixia com a remota la transferència que ara s'ha efectuat. No només s'hauran d'afegir al Pla les competències transferides, ja que la mateixa concepció "extensa" de la protecció a la Infància a la que fèiem referència

anteriorment planteja la necessitat de considerar el sistema de protecció com un factor que transcendeix els continguts definits a la "Llei 8/1997 de 18 de desembre d'atribució de competències als consells insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors".

Durant l'any 1998 s'haurà d'avançar en la definició específica del sistema de protecció a la infància en el si del Consell, fent especial esment a la configuració interna del sector d'infància, a la prevenció i atenció de les diferents situacions que provoquen desemparament, així com també abordar l'aproximació de les actuacions pròpies al conjunt del territori de Mallorca. La progressiva atenció a les "situacions de risc", en els termes com ve definida a la Llei 1/96, fa includible una aproximació major als contextos "naturals" en els quals es donen aquestes.

En conseqüència, des de la Comissió de Benestar Social cal potenciar una visió integral no fragmentària de la protecció a la infància. Àrees amb continguts assistencials específics que, transversalment, poden concórrer amb les polítiques d'infància, com poden ser les que fan referència a polítiques socials d'inserció, d'atenció a la família i a la dona, d'actuacions en situacions d'exclusió social, prevenció del consum de drogues en la població infanto-juvenil, etc., són línies que progressivament hauran de definir un cert marc global on la protecció a la infància esdevengui cada vegada més eficaç.

- b) Manteniment i millora de les actuacions i inversions en matèria d'acolliment residencial. Això suposa donar suport a l'actuació de les entitats col·laboradores i pròpies, i també oferir mitjans tècnics per tal que puguin millorar la seva actuació i, especialment, adequar la seva intervenció a l'establert a la "Llei 7/1995, de 21 de març, de guarda i protecció dels menors desemparats". En aquests moments s'ha garantit la continuïtat d'aquestes actuacions, havent efectuat el Consell una pròrroga a totes les Entitats Col·laboradores que finalitzaven el Conveni subscrit amb el Govern Balear en data 31 de desembre de 1997 fins al moment en què aquest efectua la nova fase de concurs en relació als programes per a l'any 1998.

El futur immediat planteja la necessitat de crear algun nou equipament en el sentit de donar atenció a necessitats encara no cobertes totalment (exemples seria el de l'acolliment residencial d'adolescents amb greus trastorns comportamentals i amb problemàtiques sociofamiliars greus, o el de l'acolliment residencial de joves amb conductes de consum de substàncies tòxiques i amb problemàtiques sociofamiliars greus). La diversificació de recursos, un cert nivell d'especialització dels programes ofertats i la millora de la intervenció pel que fa a l'elaboració dels Projectes Educatius de Centre (PEC), Projectes Curriculars de Centre (PCC) i la concreció individual dels Projectes Curriculars, -els Projectes Educatius Individualitzats (PEI)-, sembla que definiran les línies en les quals cal avançar en el futur immediat.

Així mateixensem que, en la mesura que sigui possible, els centres s'han de plantejar obrir línies d'intervenció i tractament amb les famílies dels menors acollits.

Sembla necessari, també, en els casos de menors que compleixen la seva majoria d'edat estant a un centre de menors, anar més enllà del contin-

gut específic transferit, obrint línies assistencials de caire interdepartamental que, havent començat la seva intervenció molt abans del compliment de la majoria d'edat, en el moment en què el/la jove ja s'ha emancipat possibilitin un cert suport que eviti l'aparició de crisis que facin recular totes les consecucions assolides en anys anteriors.

- c) S'ha donat també continuïtat a les mesures protectores concretes ja establertes -acolliments familiars i adopcions- sempre sota el criteri rector de no interrompre cap procés de treball iniciat amb menors i famílies, i també de no crear buits assistencials que afectin negativament a usuaris i a la presa de determinades decisions indefugibles. En aquest sentit, des del primer dia efectiu de la transferència, s'han seguit oferint totes les prestacions tècniques i econòmiques que es venien concedint.

De totes formes, com ja hem assenyalat, creim necessari potenciar línies de treball en relació a la integració i preservació familiar. Això planteja un increment de les inversions, tant en recursos tècnics com econòmics, destinats a fer possible el manteniment del menor en la seva família. En aquest sentit, és imprescindible la implementació de programes de suport i tractament psicopedagògic amb famílies, així com la creació de la figura professional de l'"educador/a familiar". Així, doncs, també caldria incrementar l'oferta de recursos que puguin intervenir en situacions de crisi familiar i relacional de forma preventiva, incrementant les habilitats parentals per afrontar la resolució de problemes, els conflictes i, en general, la millora de la competència parental i la conducta prosocial dels/de les nins/es.

Quant a l'acolliment familiar, també caldria potenciar determinades actuacions: incrementar el nombre de famílies disposades a acollir temporalment un menor, potenciar el seu suport tècnic i obrir una línia d'"acolliments especialitzats" per a casos que no poden romandre ni amb la seva família ni en un centre de guarda de menors.

Pel que fa a les adopcions, la modalitat coneguda com "Adopció Internacional" planteja reptes relacionats amb la regulació reglamentària del sector així com amb la major i millor definició dels diferents processos tècnics que aquesta implica. També sembla necessari millorar la coordinació entre les diverses Entitats Col·laboradores en Adopció Internacional i el Servei d'Acció Social, establint, en la mesura que sigui possible, línies homogènies d'intervenció entre elles.

- d) A un nivell més especialitzat, cal iniciar programes o línies avaluatives que ens permetin recollir informació i resultats sobre les intervencions efectuades. En aquest sentit, seria important incorporar al SISS un fitxer on la informació en relació a menors pugui tenir un cert tractament sectorial i específic. Aquest fitxer es constituïria en un important factor per a la planificació. Aquest fitxer també es podria adaptar a la tasca realitzada des dels centres col·laboradors en matèria de guarda de menors, permetent un tractament més homogeni de la informació generada en aquests.

Creim que les diverses activitats avaluatives s'han d'efectuar tant a nivell intern (contemplats, doncs, en la preparació i disseny dels programes) com a nivell extern en altres casos. Només així podrem aprendre, amb

propietat i fonamentació, de les pròpies actuacions i mantenir-les o modificar-les.

Es difícil prioritzar els espais d'intervenció esmentats, ja que tots són necessaris, però tot i que sigui passa rera passa segur que en la mesura en què es vagin assolint aquests reptes i d'altres que puguin sorgir en el futur, la societat mallorquina notará els resultats.

En l'horitzó, una incertesa: la derivada de la progressiva implementació del "Pla Integral d'Atenció a la Infància i Adolescència en Risc (1996-1999)". La voluntat del PAIR va clarament més enllà de l'exercici protector específic encomanat amb la transferència, contemplant la creació de programes que impliquen actuacions de totes les Administracions, tant a nivell local com autonòmic. Caldrà, doncs, que totes elles facin un esforç de coordinació per tal de determinar aspectes tant importants com poden ser les fonts de finançament dels diferents programes, la regulació reglamentària del sector, la definició dels diferents nivells d'intervenció, les coordinacions institucionals i tècniques, la creació de nous recursos, etc.

En aquest sentit, l'objectiu seria el de crear una estructura integrada dels diversos nivells d'atenció a la infància. Així, sembla com especialment necessària una clarificació del que podríem dir "mapa competencial", ja que la desigual assignació de funcions i recursos existent en l'actualitat, només podrà ser superada si el repartiment de competències entre les diferents administracions es fa amb criteris de cobertura de necessitats (a més d'altres criteris que també incideixen en l'ordenació del sector).

- e) Millorar la sensibilitat social existent en relació a les necessitats de la infància i també potenciar espais de coordinació i intercanvi d'informacions entre els diferents tècnics implicats en aquesta tasca. La coordinació amb altres sistemes de benestar social, com ara el sanitari i l'educatiu, ha de permetre unir esforços i concepcions en relació a la protecció de la infància.

En termes generals, ens trobam amb una absència notable de recursos comunitaris i programes d'animació sociocultural que generin una "cultura en relació en la infància i la família" i que actuïn generant relacions d'autoajuda i de responsabilització col·lectiva envers els menors. Seria important, quant a això, l'elaboració de Plans Municipals d'Infància i Família que, a més d'actuacions específiques d'àmbit sectorial, integrassin components socioculturals i socioeducatius destinats a millorar la qualitat del teixit social i les interaccions entre els veïns d'un barri.

- f) El fet que, segons l'establert a la "Llei 8/1997 de 18 de desembre d'atribució de competències als consells insulars en matèria de tutela, acolliment i adopció de menors", el Govern Balear sigui l'entitat que té les atribucions en relació a l'elaboració de plans de formació, planteja la necessitat de definir les diferents accions formatives destinades als professionals que participin en la protecció dels infants de forma coordinada i d'acord amb la sensibilitat i necessitats que aportin aquests.

A més de les accions formatives esmentades, creim molt necessari l'increment, generalització i difusió d'investigacions al respecte. En aquest

sentit, a l'Universitat de les Illes Balears existeixen diverses iniciatives que caldria recollir i dotar-les d'un marc estable de coordinació que permeti l'aplicació a la millora del sector dels resultats d'aquestes.

Tot l'esforç dedicat a aquesta tasca no serà gratuït si aconseguim entre tots dissenyar un principi de segle XXI on veritablement els nins i nines que visquin a Mallorca puguin gaudir de majors quotes de protecció i d'una infància digna, preludi d'una vida digna que permeti que, especialment els nins i nines de medis desfavorits, puguin evitar veure's sotmesos a processos d'exclusió social que els acompanyin inexorablement al llarg de tota la seva vida.

NOTA

1 Part d'aquest article ha estat reproduït a la revista "Tresquarts" número 4, maig 1998, editada per la Direcció General de Joventut del Govern Balear

RESUM DEL PROJECTE DE MEDIACIÓ PER A L'ADOPCIÓ DE MENORS DE LA REPÚBLICA RUSSA

Manuel Alcarreta,
Associació Creïxer Junts

*L'adopció és una alternativa, una empresa difícil
que necessita, per al seu èxit, que tots sapiguem,
acceptem i tolerem que les històries d'aquests nins
tengueren un origen llunyà, diferent i que d'això
n'han quedat cicatrius visibles i invisibles.*

Beatriz Salzberg, Barcelona 1996

1. HIPÒTESI DEL PROJECTE

- L'èxit de l'adopció va estretament relacionat amb la concepció mateixa de l'adopció com la d'un acte responsable que implica un procés comprès des de la preparació de la parella en el moment anterior a l'acolliment fins a la constitució de l'adopció plena i que inclou el posterior seguiment i assessorament psicològic i social del menor.
- Davant la realitat existent de tràfic d'infants, el paper mediador en matèria d'adopció internacional de les ECAI (entitats col·laboradores per a l'adopció internacional) pot afavorir la cooperació entre els països i les seves administracions públiques per erradicar aquest fenomen social.
- Una intervenció professional contemplada des del respecte i acceptació dels diferents passats i experiències dels menors pot suposar una major garantia en l'èxit de l'adopció quan els adoptants integren i assumeixen aquesta realitat.

2. JUSTIFICACIÓ DEL PROJECTE

2.1. Indicadors socials

- L'aportació del mètode científic dels indicadors socials permet l'estudi d'unes dades bàsiques que, analitzades globalment, facilitaran una posterior acció. Alguns indicadors socials, quant a la situació de la República de Rússia, que val la pena recordar:
 - Desfeta del model sociopolític de l'extingida Unió Soviètica.

- Progressiu avenç de les formes capitalistes en un mercat social ple d'inestabilitat i incertesa.
- Ruptura, sense alternativa clara, d'uns patrons socioculturals on hi coexisteixen estils i valors molt diferenciats. Expectatives individuals i col·lectives de diferent signe, etc.
- Aparició de noves formes segregacionistes principalment en els col·lectius menys afavorits: minories ètniques, nins, ancians, etc.
- Grans disminucions dels recursos materials i humans per al manteniment de les institucions clàssiques (família, escola, serveis socials, etc.).
- Increment de les noves formes d'explotació, especialment infantil.
- Tràfic il·legal de menors.

2.2. Marc legal que justifica el projecte

Entre d'altres resolucions, convencions, instruments de ratificació, lleis, etc., cal destacar-ne:

Internacional

- Resolució núm. 1386 (XVI). Declaració Universal dels Drets de l'Infant. Assemblea General de les Nacions Unides, 20 de novembre de 1959.
- Instrument de ratificació de 29 d'abril de 1987. Conveni sobre competència de les autoritats i la Llei aplicable en matèria de protecció de menors. (La Haia, 5 d'octubre de 1961. BOE núm. 199, de 20 d'agost de 1987).

Estatut

- Constitució espanyola. 6 de desembre de 1978. BOE núm. 311, de 29 de desembre de 1978.
- Llei orgànica 1/96, de 15 de gener, de Protecció Jurídica del Menor i modificació de determinats articles del Codi Civil i Llei d'Enjudiciament Civil. (Art. 25).
- Llei 21/1987, d'11 de novembre. Modificació de determinats articles del Codi Civil i de la Llei d'Enjudiciament Civil en matèria d'adopció. Cap de l'Estat. BOE núm. 275, de 17 de novembre de 1987.

Autonòmic

Decret 187/1996, d'11 d'octubre, regulador de l'habilitació i activitats a desenvolupar per les Entitats Col·laboradores de mediació familiar en matèria d'adopció internacional.

Federació Russa

L'adopció internacional a la Federació Russa apareix regulada en el Reglament de 15 de setembre de 1995 número 917 sobre el règim de lliurament de nins ciutadans de la Federació Russa en adopció als ciutadans de la Federació Russa i als ciutadans estrangers.

3. DEPENDÈNCIA JURÍDICA

L'Associació Balear d'Adopció Internacional "Créixer Junts", en conveni com Entitat Col·laboradora en matèria d'Adopció Internacional amb la Direcció General d'Interior de la Conselleria de la Funció Pública i Interior en un principi i, posteriorment, en conveni amb el Consell Insular de Mallorca.

4. DESTINATARIS

- El nin o la nina de Rússia que per la seva situació vital pot beneficiar-se d'una adopció.
- Les famílies biològiques que han donat el seu fill en adopció i aquelles que s'han vist privades del dret de guarda i custòdia i/o de la pàtria potestat.
- Les famílies sol·licitants interessades a realitzar l'adopció d'un nin en un país estranger (Rússia) i que tinguin a la seva disposició el certificat d'identitat atorgat per l'Entitat Pública competent.
- Les famílies en procés d'adopció.
- Organismes internacionals i altres entitats.
- Serveis Socials i equips especialitzats.

5. OBJECTIUS

5.1. Objectius Generals

- Proporcionar a un nin o a una nina que per diversos motius no la té, una família pròpia capaç de respondre a les seves necessitats materials, emocionals i educatives amb una actitud bàsica de respecte vers els seus orígens i característiques idiosincràtiques.
- Crear condicions de fertilitat psíquica perquè el fet de la integració del menor a la família es realitzi en una situació psicològica i social integral (abans, durant i després de l'adopció).

5.2. Objectius específics

Primera fase

- Crear espais de reflexió sobre l'acte de l'adopció i les seves conseqüències.
- Afavorir, amb preparació psicosocial, les condicions idònies per dur a bon terme una adopció.
- Prevenir fracassos anticipant i elaborant les ansietats, temors i dubtes que pot despertar aquesta decisió.
- Transformar el temps d'espera fins a l'adaptació del menor en un espai de fertilitat i gestació psicològica.

Segona fase

- Plantejar entrevistes d'assessorament i suport per a les diferents situacions de la família a partir de l'adopció.
- Realitzar entrevistes de seguiment al voltant de l'evolució del menor en la família.
- Organitzar grups de pares després de l'adopció.
- Organitzar activitats comunitàries per a les famílies adoptives.

6. FUNCIONS I ACTIVITATS

L'equip interdisciplinari de l'associació realitzarà les seves funcions d'acord, principalment, amb dos aspectes diferenciats: el jurídic i l'assistencial.

Aspecte jurídic

A Espanya:

- Examen de la documentació presentada per la parella i la seva legalització davant del consolat oportú i, si s'escau, la traducció. A aquests efectes i en dependre les Illes Balears del consolat de la República Federal Russa a Barcelona, l'equip interdisciplinar de l'associació compta amb una advocada especialitzada en temes d'adopció internacional amb despatx obert a la ciutat comtal, la qual cosa facilitarà, sense dubte, els tràmits de traducció i legalització dels documents que s'hagin de presentar.
- Vetllar en tot moment perquè es compleixi estrictament la legislació de cada un dels països d'acord amb les normes internacionals sobre adopció. Amb aquesta finalitat, a més de tenir un delegat de l'associació a cada un dels països, es faran visites periòdiques de control jurídic.
- Informar la Conselleria de qualsevol canvi, irregularitat o modificació legislativa, tant substancial com procedimental, que s'operi en els països dels que és gestora l'associació.
- Controlar i procurar que l'adopció arribi a bon terme i efectuar les gestions necessàries perquè adquireixi eficàcia jurídica a Espanya.
- Informar i assessorar els ciutadans sobre la tramitació de l'adopció a la República Federal Russa.

A la República Federal Russa

- Presentar la documentació davant la República Federal Russa i supervisar tot el procés d'adopció conformement al seu ordenament jurídic.

Aspecte assistencial (psicosocial)

- Acollida de famílies interessades en l'adopció internacional i derivades a través de l'Administració autonòmica.
- Preparació de les famílies en l'espai de temps previ a l'adopció:
 - Entrevistes individuals amb les famílies.
 - Grups de pares: en l'espai de temps anterior a l'arribada del menor. Xerrades monogràfiques sobre l'adopció.
- Entrada i adaptació del menor:
 - Acompanyament de la família.
 - Avaluació de les condicions generals del procés de trobada.
 - Valoració del procés d'adaptació del menor i seguiment.
 - Assessorament sobre dubtes, temors i problemes que es presenten.
 - Grups de pares que ja hagin adoptat nins.

7. PERSONAL

Responsables de l'àrea psicosocial (elaboració d'informes psicosocials)

- 2 psicòlogues
- 1 treballador social

Responsables de l'àrea jurídica (informes jurídics i documentació)

- 2 advocats

Responsable de l'àrea administrativa (informes i administració)

- 1 administrativa.

8. RELACIÓ AMB ALTRES SERVEIS

Una qüestió de màxima importància fa referència a les relacions entre les noves iniciatives (per exemple aquest projecte) i els serveis establerts, i com satisfer al màxim aquesta relació atenent l'interès dels ciutadans que hi accedeixen.

És un fet real la mútua dependència, en diferents graus, entre les noves iniciatives i els serveis establerts. En el context de la "crisi de l'Estat de Benestar⁽¹⁾" els governs estan encoratjant i donant suport a noves iniciatives com a part de la política de pluralisme en aquesta àrea. A la vegada, les noves iniciatives -com és ara aquest projecte- depenen dels serveis establerts per al seu finançament (en menor grau) i d'altres formes d'ajut material i tècnic.

9. SISTEMA D'AVALUACIÓ DEL PROJECTE

El model d'avaluació més convenient per aquest projecte és el proposat per Espinoza el qual considera que tota avaluació porta implícits dos objectius fonamentals:

1. Mesurar el grau d'idoneïtat, efectivitat i eficiència d'un projecte.
IDONEÏTAT: Capacitat del projecte per resoldre el problema que l'origina.
EFFECTIVITAT: Capacitat que tenen les activitats i tasques del projecte per assolir els seus objectius i metes.
EFICIÈNCIA: L'índex de productivitat del projecte, és a dir, la relació existent entre els béns i serveis finals i les inversions requerides per a la seva producció.
2. Facilitar el procés de presa de decisions que poden ser de la següent naturalesa:
 - a) Continuar o no el projecte que s'està avaluant.
 - b) Millorar les seves pràctiques i procediments.
 - c) Afegir o rebutjar tècniques sobre la base de les que s'estan emprant.
 - d) Modificar l'estratègia que es desplega.
 - e) Establir projectes semblants en realitats similars.
 - f) Assignar recursos escassos entre programes que competeixen entre ells.
 - g) Acceptar o refusar un enfocament o teoria sobre el projecte d'execució.

NOTES

1 Càritas, *Bienestar social en los años 80*. Documentación Social núm. 41. Madrid, 1988, pp 67-90.

BIBLIOGRAFIA

- AA.VV. "Seminario de los Servicios Sociales establecidos y la nuevas iniciativas sociales". En Revista de Trabajo Social núm. 100. Viena, 1985.
- AA.VV. Islas Baleares: "Conclusiones de los tres encuentros de técnicos de las CC.AA. que trabajan en materia de Adopción y Acogimiento Familiar". Madrid 1987.
- AMORÓS MARTÍ, Pere. "La adopción desde una perspectiva socioeducativa". Tema al "Seminario sobre Adopción y Acogimiento Familiar". Madrid, 1987.
- CASELLI DE FERREYRA, Martha. "Cómo se vive la adopción". Ed. Corregidor.
- DALTO, Françoise. "Diálogos en Quebec sobre pubertad, adopción y otros temas psicoanalíticos". Paidós, 1988.
- DELIA GALLI, Yolanda; VOLPE, Biancarosa. "Estudio psicológico de candidatos en adopción internacional: una propuesta de protocolo". A Revista Infancia y Sociedad, 1991.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA. CASA DE MATERNITAT. "Adopciones y acogimientos de niños con anticuerpos de Sida". Barcelona, octubre de 1988.
- ESPINOZA, Manuel. "Evaluación de proyectos sociales". Humanitas, Buenos Aires, 1986.
- GOVERN BALEAR. Legislación: "Pla Integral d'Atenció a la Infància i a l'Adolescència en Risc (PAIR). 1996-1999".
- MIGUEL ZARAGOZA, Juan de. "La acción del Consejo de Europa en el campo del derecho de familia".
- RIPOL-MILLET, Aleix. "Un modelo ecológico de desarrollo útil para el trabajo con familias". Barcelona, 1986.

LLARS DEL MENOR. CONTEXT ACTUAL I TENDÈNCIES DE FUTUR

Antònia Cerdà Martorell,
Margarita Mercant Morell,
Josep Ll. Oliver Torelló
Maria V. Secall de Fermentino,
Llars del Menor

En data 3 de març de 1986, el Ple del Consell Insular de Mallorca decidí transformar les antigues Llars de la Infància i de la Joventut, institucions heretades de l'extingida Diputació Provincial, en les Llars del Menor. Les dues primeres responien a un model asilar caracteritzat pel tractament educatiu de menors subjectes de protecció des d'un context que es caracteritzava per la convivència en un sol centre, de grans dimensions, d'un gran nombre de menors amb diversitat de problemàtiques i amb implicacions ja conegudes que suposaven aquest tractament massiu. La nova estructura venia definida per la substitució d'aquest context per un altre format per "petites residències o llars fora del centre".

Aquest canvi fou el resultat d'un procés de reflexió intern on es recollí la necessitat de modificar els paràmetres de la intervenció d'acord amb els principis de normalització, sectorialització i tractament personalitzat en l'atenció al menor.

Des d'aquests inicis fins ara, les Llars del Menor han anat definint els diversos programes assistencials que configuren la seva actual oferta. Així, en aquests moments, el centre està en condicions de garantir els següents programes:

- Programa d'acolliment institucional per a menors de 3 a 17 anys en situació de desemparament.
- Programa d'acolliment institucional per a menors de 3 a 17 anys que han patit maltractaments (25 places).
- Programa d'acolliment institucional per a menors de 3 a 17 anys en situació de desemparament i disminucions psíquiques lleugeres o mitjanes.

Aquesta intervenció ve complementada per diferents programes d'àmbit intern, els quals suposen processos destinats a prevenir situacions de risc per als menors atesos tant des del propi centre com després d'haver-hi passat.

Aquests programes són els següents:

- Programa de medicina preventiva.
- Programa de preparació i seguiment dels retorns familiars amb la família d'origen, acolliments familiars i emancipacions per compliment de la majoria d'edat al centre.

- Programa d'orientació laboral.

Per tal de desenvolupar aquesta tasca, les Llars del Menor disposen dels següents equipaments:

- * Oficines situades al carrer del General Ricra núm. 113, de Palma, i set Llars-residència mixtes amb capacitat per a 10 persones cada una d'elles distribuïdes de la següent manera:

- Llar la Vileta
- Llar son Sardina
- Llar son Espanyolet
- Llar Vivero
- Llar Rafal
- Llar son Gibert
- Llar Rafal Vell

- * Un Equip Educatiu per Llar amb la següent composició:

- tres educadors i tres auxiliars de serveis per Llar;
- un Equip tècnic format pels següents professionals:
 - . un metge pediatre a dedicació parcial
 - . un pedagog
 - . un psicòleg
 - . un treballador social
 - . en breu es comptarà amb un titulat de grau mitjà responsable del seguiment dels menors que retornen a la seva família d'origen, que van a acolliment familiar o que s'emancipen per compliment de la majoria d'edat.

Les atencions que subministra el centre són les que s'esmenten tot seguit:

1. Allotjament i manutenció (incloent-hi alimentació, vestuari, higiene, cobertura sanitària, material escolar, esport i esplai) tot l'any.
2. Tractament educatiu.
3. A efectes legals, assoleix la guarda dels menors.
4. Per tal d'evitar la cronificació dels casos, s'aportarà, també, diagnòstic, suport, orientació, intervenció i proposta d'intervenció i/o derivació psicològica, pedagògica, sociofamiliar i mèdico-sanitària.
5. Un programa específic de medicina preventiva.
6. Valoració, proposta i pla específic d'intervenció individual i familiar.
7. Un programa específic psicopedagògic de caire preventiu.
8. Execució del pla d'adaptació del menor en casos d'acolliment familiar i/o adopció.
9. Si s'escau, proposta de derivació i/o seguiment a serveis de tractament psicoterapèutic o a altres recursos que es determini per al cas.
10. Un programa específic i individualitzat per a l'emancipació dels menors que compleixen la majoria d'edat en el centre.

Aquesta realitat institucional, estesa a tot l'Estat espanyol, respon a unes necessitats molt paleses⁽¹⁾ i requereix, en aquests moments, una revisió per reorientar i donar el veritable valor que tenen els recursos destinats a l'acolliment residencial.

A l'Estat espanyol hi ha escassos antecedents documentats relacionats amb la tasca referida a la descripció dels components principals que han de configurar una avaluació centrada en els diversos programes especialitzats de

caire residencial dirigits a menors. Tot i això, cal destacar els treballs de Fernández del Valle⁽²⁾.

D'acord amb aquest autor, creiem que la idea derivada especialment dels estudis d'Spitz (1945) i de Bowlby (1951), a través de la qual es creia que els instruments prolongats produeixen efectes negatius sobre els menors, era encertada⁽³⁾, també pensam que no es poden aplicar de forma mecànica els resultats d'aquelles investigacions a la immensa majoria de centres actuals els quals, afortunadament, són molt lluny dels centres en els quals varen fonamentar els seus estudis els dos autors esmentats (que, recordem, eren sobretot centres hospitalaris).

Quant a això, J. de Paül (1977) diu el següent:

"Quizá debamos reconocer que, en algunos casos, el énfasis puesto durante estos años [es refereix al període entre el 1987 i el moment present] en el desarrollo de programas de tratamiento familiar y de acogimiento familiar, ha provocado un "olvido" del recurso del acogimiento residencial. Quizá haya sido considerado, por error, como un recurso "a extinguir", ya que se suponía que los niños debían estar en su familia biológica o en una familia de acogida. Probablemente por ello no se le ha proporcionado el interés necesario. No obstante, cada vez se reconoce con más claridad que muchos niños siguen y seguirán necesitando el recurso de acogimiento residencial. Esto implica que debe dársele la relevancia necesaria y que deben garantizarse las adaptaciones correspondientes de las residencias a las necesidades del menor".

Tot i això, a l'Estat espanyol aquesta tasca està per fer. Amb rigor, mai no s'han avaluat els programes especialitzats de caire residencial dirigits a menors per la qual cosa, i per diversitat més de motius, creiem ineludible i fins i tot urgent aquesta tasca.

Pesam que l'anàlisi de l'acolliment residencial, actualment, ha de plantejar-se a partir de determinats *paràmetres*:

1. La realitat de l'acolliment institucional en el moment present.

Som encara molt lluny de la possibilitat que els serveis d'atenció primària puguin actuar prevenint la majoria dels internaments. Actualment hi ha suficients consens en tots els professionals del sector que, en termes generals, les solucions a les problemàtiques dels menors (d'altra banda molt heterogènies) han d'intentar donar-se, en primera instància, des dels serveis socials que poden treballar **en i dins** el context familiar tot aplicant mesures de suport global a la família, intervenció socioeducativa en el seu si, tractament terapèutic en determinats casos, etc.

Aquesta acció bàsicament preventiva, a Mallorca (quant a menors) encara està molt poc desenvolupada i som conscients que mai no podrà substituir l'acolliment institucional en la seva totalitat.

2. Explicitació dels diferents programes residencials. Tant els serveis d'atenció primària com els serveis especialitzats d'àmbit sectorial que tenen funcions de valoració i que efectuen propostes de derivació a centres residencials de protecció de menors, han d'aprofundir en el coneixement dels diferents recursos d'acolliment residencial. Ni tots

els centres són iguals, ni tenen els mateixos principis d'actuació educativa i assistencial, ni ofereixen els mateixos programes⁽⁴⁾.

És gairebé impossible que un hipotètic centre residencial doni resposta a la totalitat de situacions que motiven els internaments dels menors. Això planteja la necessitat de definir, de forma prèvia a l'internament del menor, l'oferta del centre (allò que se sap que el centre assumeix com a objectius d'actuació i que, a més, realitza eficaçment⁽⁵⁾) i la globalitat, avaluada quant a les necessitats concretes del menor. Aquest plantejament sembla recomanar l'especialització dels centres residencials més que la recerca d'una polivalència que, ara per ara i per a molts menors, es gairebé impossible d'aplicar, especialment a partir de l'adolescència.

3. Diversificació de l'oferta assistencial i la seva especialització. Caldrà, doncs, adequar els diferents programes residencials a les diverses situacions i necessitats del menor. Fins i tot creiem que s'han de tenir en compte qüestions de difícil objectivació com són la forma i l'estil d'acolliment que millor pugui respondre a aquestes. Alhora, els centres han d'anar definint els seus programes d'intervenció d'acord, pensam, amb criteris d'especialització.

Deixant de banda el model polivalent que ha de regir l'actuació de les Unitats de Primera Acollida, que són un recurs sectorial que sovint ha d'actuar amb criteris més propis de l'atenció primària (quant a què actua sobretot efectuant una valoració i hipòtesi "diagnòstica" de treball que permeti abordar i aprofundir en la situació global del menor i elaborant propostes de derivació), els centres han de definir el seu model assistencial, ja que consideram tan negatiu que un menor, que amb suport familiar adequat podria romandre amb la seva família, ingressi a un centre, com que un menor amb determinades necessitats específiques ingressi en un centre que no contempla l'atenció a aquestes necessitats. Una realitat que ha començat a afectar notòriament els serveis d'acolliment residencial és la dels adolescents que, per diversos motius, ingressen en un centre i que, en el moment de fer-ho, ja presenten una certa conducta activa quant a determinades pautes de comportament inadaptat (fugides, activitats predelictives, rebuig de l'autoritat, consum de drogues, etc.).

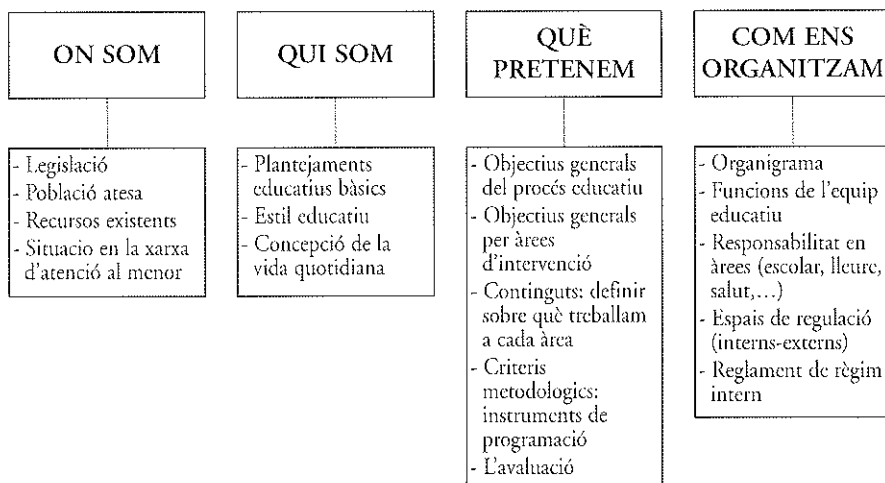
La preparació dels professionals que han d'acollir els menors amb aquesta problemàtica és un element important per tal que les intervencions tècniques es manifestin amb eficàcia, però tant com aquest factor ho és que la institució tenguí ben definida la possibilitat d'intervenir amb aquests menors, que el context dissenyat per efectuar aquesta intervenció sigui l'adequat i que la problemàtica del menor no afecti negativament altres menors amb necessitats distintes a les seves.

4. Metodologia de la intervenció. L'educador es nodreix d'un bagatge de coneixements plural provinent de diverses disciplines, però també s'apunta la possibilitat que, des d'aquestes mateixes disciplines,

vagi configurant un bagatge de coneixements amb major grau d'especificitat. Elements com poden ser els Projectes Educatius Individualitzats (PEI), la sistematització de la intervenció en contextos socials, etc., plantegen reptes metodològics ja molt concrets. Aquesta metodologia s'ha de considerar des de la seva dimensió global, no només des de la intervenció educativa directa. Consideram tan necessària com aquesta la clarificació dels aspectes que han motivat l'internament, sovint només símptomes positius de la veritable situació de necessitat del menor, la formulació d'una hipòtesi inicial d'intervenció, la clarificació del pla de treball tant en relació amb el menor com amb la seva família, el seguiment i control de les conseqüències que es van assolint en el decurs de la intervenció i també la forma de participació del menor i la família, i els factors resolutoris de la situació d'internament.

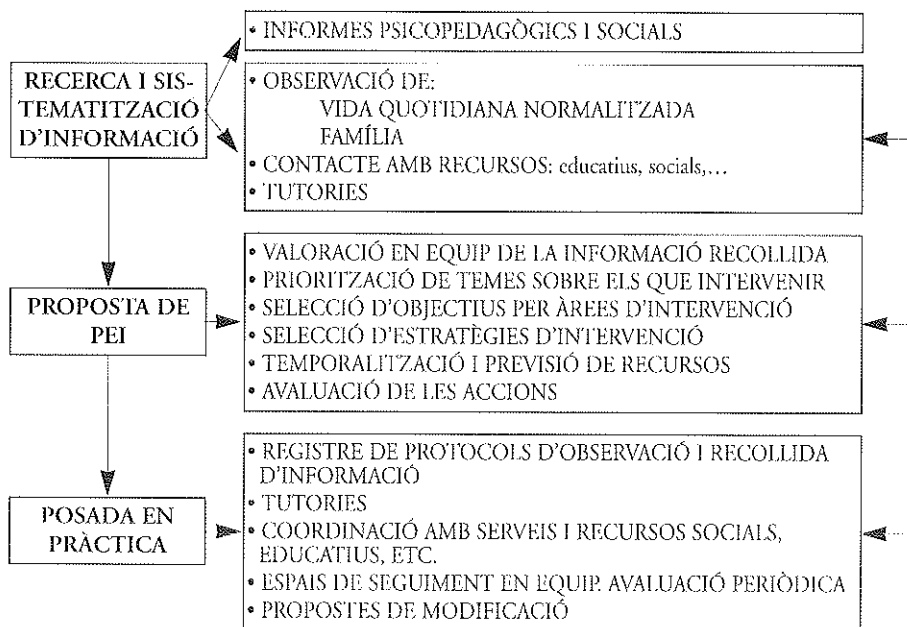
Tota aquesta intervenció ha d'anar pautaada pel projecte educatiu de cada un dels centres. Una possible estructura de projecte educatiu és la proposada per Quevedo i Oliver (1997) que recollim a continuació:

PROJECTE EDUCATIU DEL CENTRE

Aquesta estructura de programació general definirà el marc institucional en el qual ens situam i que haurèm de concretar i adaptar a cada una de les situacions i casos individuals mitjançant el PEI, que definirà la intervenció programada des d'una òptica individualitzada.

ELABORACIÓ DEL PEI

5. Estat de la pràctica avaluativa en relació als acolliments residencials. La revisió que proposam des d'aquests pàgines i que creiem que hauria de posar les bases per tal d'iniciar una nova etapa en l'acolliment residencial a Mallorca, només podrà tenir efectes beneficiosos si s'elabora amb l'imprescindible rigor metodològic. Estam en un moment en el qual el sistema de protecció a la infància, tot i que quantitativament encara no té un desenvolupament suficient, no pot defugir l'anàlisi qualitativa dels diferents components de la seva intervenció.

Ja al 1995, M. March i C. Orte constataren el baix nivell amb què la pràctica avaluativa era present als diferents recursos de protecció a la infància a Mallorca.

Importants qüestions com ara són les dimensions i característiques de les necessitats dels menors a Mallorca, el nivell de cobertura assistencial, l'adequació i congruència dels recursos existents amb les necessitats detectades, el grau d'eficàcia i eficiència dels diferents recursos de protecció infantil, l'impacte dels diferents programes assistencial etc., només podran ser constatades amb rigor si s'implementen activitats avaluatives destinades a conèixer amb la major fiabilitat possible aquests i altres aspectes del sistema de protecció infantil.

6. Promoció de la formació i reciclatge professional. La creació a Mallorca dels estudis d'educació social, formalment, ha definit una nova etapa en el procés de professionalització dels treballadors dels

diferents centres d'acolliment residencial i, segurament, ja no és molt llunyà el moment en el qual l'administració exigirà a tots els treballadors de centres d'acolliment residencial aquesta titulació com a base per accedir a un lloc de treball en un centre de protecció de menors (a altres Comunitats autònomes, com ara a Catalunya, això ja és un fet). Així i tot pensam que aquesta titulació ha d'anar acompanyada d'activitats orientades vers el reciclatge professional i a l'actualització dels models d'intervenció. En aquest sentit, creim especialment necessària la participació de la Universitat de les Illes Balears en la definició dels continguts formatius i de reciclatge professional dels educadors en els plans de formació que es vagin definint des de l'administració.

També el fet de la necessària especialització i diversificació de l'oferta residencial de la que parlàvem en anteriors apartats, aguditza aquesta necessitat.

És en aquest context en el que les Llars del Menor desenvolupen la seva activitat iniciada ara fa 12 anys. Els reptes quant al futur creiem que vendran de la mà de la pròpia dinàmica social, com també dels factors que hem relacionat anteriorment.

Ja des d'una òptica institucional, volem aprofitar l'any 1998 per presentar el redefinit Pla de Centre que es va elaborar l'any 1986 i dedicar un temps a la reflexió quant al nostre passat, present i futur, òbviament sempre amb l'objectiu de respondre a les necessitats de la infància més desprotegida, millorar la nostra intervenció i continuar en la línia de reflexió i innovació que, pensam, caracteritza les Llars del Menor des de la seva creació.

NOTES

1. La Comunitat Autònoma de les Illes Balears és una de les comunitats autònomes de l'Estat que presenta més demandes d'acolliments institucionals en proporció al seu volum de població. Mostra d'això és que sovint els centres romanen a plena ocupació i amb "llistes d'espera".
2. Existeix una referència específica a aquest tipus d'avaluació a J. Fernández del Valle (1995), al capítol "Evaluación de programas en Servicios Sociales" inserit al volum de Rocío Fernández Ballesteros, editora, (1995), "Evaluación de programas. (Una guía práctica en ámbitos sociales, educativos y de salud)". Editorial Síntesis. Madrid.
3. Una de les grans virtuts d'aquestes investigacions a mitjà termini va ser la de permetre la reflexió sobre el tipus de centres existents i la necessitat d'adequar aquests a uns criteris més pròxims a la idea de "família". L'origen de les Llars Funcionals està directament relacionat amb aquesta idea.
4. Malauradament, en la situació descrita anteriorment massa vegades es deriva un menor a un centre perquè a un altre no hi ha places, deixant al marge criteris d'ideoneïtat i adequació de les característiques del centre a la problemàtica del menor.
5. J.M. Quevedo i J.Ll. Oliver (1997) han desenvolupat les línies mestres que pensen que han de regir la planificació en contextos residencials a l'article: "La programació educativa en els centres residencials de menors". (Article en premsa).

BIBLIOGRAFIA

Consell Insular de Mallorca (1986): *Pla de Centre de les Llars del Menor*. Palma. Document intern

Fernández del Valle, J. (1995): *Evaluación de programas en servicios sociales*, pp. 207-241. A Fernández Ballesteros, R. (edit.). (1995), "Evaluación de programas". Madrid. Editorial Síntesis

Fernández del Valle, J. (1995): *La evaluación en programas residenciales de menores. Una propuesta metodológica*. A "Jornadas de intervención social". III volums. Madrid. Ministerio de Asuntos Sociales - Inersio

March, M.X.; Orte, C. (1995): *L'avaluació dels serveis socials a les Illes Balears; un repte per a la racionalitat política i professional*. A Revista "Alimara", núm. 35, pp. 125-139. Palma. Consell Insular de Mallorca

Paúl Ochotorena, J. de (1997): *La protección infantil en España. Unos apuntes sobre su reciente evolución*. A "Bienestar y protección infantil", Año III, núm. 2. Madrid. Federación de Asociaciones para la prevención del maltrato infantil.

Quevedo, J.M.; Oliver, J.L. (1997): *La programació educativa en els centres residencials de menors*. (En premsa)

FUNDACIÓ LES MINYONES: SEGUINT EL DISCURS DE LA REALITAT

Aina Ferrà i Fluxà,
Directora

1.- INTRODUCCIÓ

Les Minyones és la institució benèfica més antiga de Mallorca: des de fa cinc-cents quinze (515) anys es dedica a atendre la infància desemparada. Malauradament, d'aquest 515 anys només n'hi ha tres-cents de força documentats dels quals encara no s'ha enllestit cap guia escrita que pugui oferir als interessats una perspectiva completa del seu procés històric, pedagògic i social.

És evident que amb l'espai de què disposam no és possible de fer a consciència aquest itinerari; a tot estirar intentaré de fer una aproximació, una primera ullada general a tanta història i a tanta vida.

Sens dubte, el fet cabdal d'aquesta llarga història és que l'objectiu pel qual foren fundades dissortadament encara perviu. Com fa mig mil·lenni, a Mallorca -per molt que pontifiquin les estadístiques que parlen de molta riquesa- continua havent-hi infants desemparats. Han canviat, això sí, les causes que generen aquest desemparament: al 1998 els infants que acull Les Minyones són orfes per una mort més terrible, si cal, que la desaparició dels progenitors: la mort per la droga, pel consumisme, per l'egoisme.

De totes maneres, el fet decisiu en la perllongació en el temps de Les Minyones és que ha sabut canviar -sempre dins les seves coordenades de senzillesa i silenciosa tasca al servei dels més desvalguts- quan així ho han demanat el temps i la història. Es passà de ser un centre només per a nines a ser mixt; d'atendre només infants surats a acollir-los des del bres; d'un plantejament massiu a un tractament individualitzat; d'un model de dura beneficència a uns posicionaments de justícia i llibertat; d'una filosofia de bona solució a una consciència plena de suplència puntual i momentània; d'un edifici singular i aïllat a unes cases normals. Tot aquest procés dut a terme gradualment per Les Minyones suposen uns canvis qualificables perfectament de radicals.

En aquest article, per tant, s'intentarà fer un vol rasant sobre les dades històriques bàsiques de Les Minyones, una ullada al seu present i una succinta entrellucada al futur més immediat.

2.- DADES HISTÒRIQUES ESSENCIALS

1483 Es funda a Ciutat un asil per a nines òrfenes al Carrer de la Capelleria, l'actual carrer del Sindicat. Aleshores, la raó fonamental per acollir les

- nines desemparades era purament moral: evitar que caiguessin en el pecat que havien comès les dones penedides de la Casa de Pietat.
- 1629 El Canonge Penitenciari de la Seu de Mallorca, Mn. Bartomeu Llull, es fa càrrec d'aquest asil tot donant-li una nova empenta i un nou edifici al costat de l'Església de l'Esperit Sant, al carrer de la Birreteria.
- Ni que sigui de passada, cal fer una petita returada per recordar Mn. Bartomeu Llull, una de les persones més rellevants del segle XVIII mallorquí i alhora menys conegut per la majoria de mallorquins. Doctor en teologia, fou delegat per la Sala Capitular de la Seu de Mallorca per representar-la davant la Santa Seu. A més, també fou Procurador de la canonització del Beat Ramon Llull. El Papa Pau Vè el nomenà Canonge Penitenciari de la Seu de Mallorca, càrrec que jurà l'11 d'agost de 1608. El 1635 fundà el Col·legi Lul·lià Nostra Sra. de la Sapiència.
- 1828 El bisbe de Mallorca Antoni Pérez de Hírias dota Les Minyones d'uns estatuts, a través dels quals s'augmenta la Junta Rectora amb dos regidors de l'Ajuntament de Palma. En aquests estatuts hi podem entreveure els fonaments pedagògics d'aquell temps, almenys per a l'Església de Mallorca: disciplina, obediència i feina.
- 1893 El bisbe de Mallorca Jacint M. Cervera i Cervera signa uns nous estatuts que són els que perviuen actualment. S'incorpora la figura del metge i de la mestra, professional imprescindible per dur a terme un nou repte marcat pel bisbe Cervera: que les nines asilades sàpiguen llegir i adquireixin uns principis bàsics d'il·lustració. Tanmateix, però, la "costura" segueix ocupant gran part de l'horari.
- 1902 El bisbe de Mallorca Pere J. Campins i Barceló lliura la direcció de Les Minyones a la Congregació de les Germanes de la Caritat i de sant Vicenç de Paül, que hores d'ara encara la dirigeixen. Dia 3 de març de 1903 es comunica el decret episcopal d'aquest encàrrec i des de llavors, fa 95 anys, no s'ha fet cap altre tipus de conveni entre la Congregació i la Institució Les Minyones.
- 1929 Degut a una reforma urbanística, Les Minyones deixen la casa del carrer de la Birreteria i passen a ocupar el gran edifici de la plaça de les Drassanes.
- 1982 Es deixa aquest casal de les Drassanes i la Institució Les Minyones es divideix en tres cases.
- 1985 Es decideix de convertir Les Minyones en centre mixt, alhora que es reafirma amb el Govern Balear el conveni com a Entitat Col·laboradora.
- 1988 El grup de La Vileta, un dels tres centres de la Fundació, a petició de la Delegació de Menors de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, decideix de convertir-se en centre d'acollida d'infants de 0 a 15 anys. Per primera vegada en la història de Les Minyones s'atenia a infants de bres.

3.- ELS ÒRGANS RECTORS: LA JUNTA I ELS CANVIS D'ORIENTACIÓ

En el desenvolupament històric de Les Minyones, la Junta d'Administració i Govern ha jugat un paper molt important. En els capítols I i II dels estatuts del bisbe Cervera, aquesta Junta havia de complir una tasca d'administració,

control i govern, a més de *"admitir las niñas que hayan de ingresar como asiladas y hacer cumplir puntualmente todo lo que se manda y ordena en estos Estatutos en el modo y forma que se expresará"*.

Des del 1629, any en què, com hem vist, Mn. Bartomeu Lull es fa càrrec de l'asil primigeni nascut el 1483, han format la Junta dos canonges de la Seu i dos regidors de l'Ajuntament de Palma. Dels dos canonges, un ha de ser el Penitenciari, en memòria de Mn. Lull.

Tot s'ha de dir, però: amb el temps, la tasca administrativa i gestora de la Junta es va anar esvaint tot convertint-se en una mena de patronat. Una de les raons que expliquen aquest distanciament dels quefers quotidians dels infants acollits per part dels membres de la Junta és que la descàrrega de treball i coordinació genral que la mateixa Junta féu sobre les Germanes de la Caritat. Una altra raó la podem trobar en el fet que els càrrecs de president i secretari són vitalicis. Fins al 1981, any en què el bisbe Teodor Úbeda nomena directament el president, el mecanisme de successió és molt senzill i automàtic: a la mort d'un dels eclesiàstics li succeeix qui pren el relleu en el càrrec eclesial. Essent així, l'encarcament que s'arribava a patir era, gairebé, inacceptable.

Finalment, també contribuï a l'allunyament progressiu de la realitat asilada per part de la Junta el fet que els càrrecs es donaven per ofici i mai per vocació, coneixements tècnics o dotes d'eficàcia.

Això no obstant, en el període 1962-1981 la Junta reprèn el protagonisme i presenta un dinamisme singular del la mà del seu president, Mn. Bartomeu Torres i Gost. Sens dubte, la vida, el ritme, la participació i el compromís que infongué Mn. Torres a la Junta constituï una experiència prou positiva. En el fons, però, intentà de ressuscitar un model de beneficència i un paternalisme no només estantissos aleshores sinó contraproductius cara a la integració d'uns infants abandonats. I precisament això provocà una greu crisi entre la Junta i la Congregació, crisi que s'acabà tot provocant canvis radicals en la Fundació Minyones.

Un canvi, tanmateix, gens sobtat sinó fruit d'un llarg, reflexiu i dolorós procés; un procés pacient, silenciós, on cada passa era una conquesta i on cada consecució es pagava amb dosis altes de dubtes.

Els primers inicis de crítica i autocrítica els trobam, si fa no fa, l'any 1971 en què, encara que en veu baixa, es posen en entredit tant l'adequació del local -de la plaça de les Drassanes- la manca de personal, la manca de sensibilitat de part de la Junta, etc. A part d'això, s'incidia en un aspecte capital: les nines tenien poc contacte amb la societat; el règim d'internament que se seguia no era gens formatiu de cara a la responsabilitat personal de l'infant.

No obstant, fou el 1976 quan es definiren obertament els camps de lluita i els protagonistes de la batalla: en una reunió de la Junta es fa palès l'enfrontament entre les Germanes de la Caritat i el president d'aquella Junta. El maig de 1977, el Vicari General de la diòcesi de Mallorca, assabentat d'aquelles fortes discrepàncies, encarrega un estudi sobre la situació del centre de Les Minyones a un psicòleg. I en aquest estudi es deixa clar que, aleshores, Les Minyones responia a una concepció absolutament benèfica quant al tractament dels infants amb problemes. La voluminositat del centre, l'amuntegament de les nines, etc., segons aquest estudi, feien impossible un treball seriós amb els infants.

D'altra banda, el mateix Vicari General, el 1978 també elabora un informe sociològic la conclusió del qual deixa clara la urgent necessitat de la redac-

ció d'uns nous Estatuts que donin una renovada fesomia al centre i també un edifici adequat per a la Institució. Finalment, conclou que ha arribat el moment de trobar nous camins que facin possible l'adequació del centre a les necessitats socials d'aquells moments.

El canvi de Les Minyones, impulsat per les Germanes de la Caritat, s'engendrà internament propiciat, però, per l'actitud de renovació de l'Església de Mallorca vers el camp de la justícia, acollida i ajuda a la marginació social. Dins aquell moviment renovador, Les Minyones decideixen de fer el gran canvi, essent les primeres de totes les institucions públiques i privades dedicades a l'atenció dels menors a donar una passa definitiva vers un canvi radical.

Hores d'ara la Junta manté unes excel·lents relacions amb la Congregació però amb molt poca incidència en el dia a dia.

4.- BREU ANÀLISI HISTÒRICA DEL 1902 AL DIA D'AVUI

4.1. Les nines asilades

El llibre de registre comença amb l'arribada de les Germanes de la Caritat el 1902. Fins al dia d'avui han passat per Les Minyones més de 2.000 infants. Com a dada anecdòtica, el 1902 ingressaren 10 nines, de les quals 8 havien perdut el pare i 2 la mare.

Vers l'any 1950 en les fitxes d'aquest registre es deixa de consignar la data de la mort del pare i/o de la mare, la qual cosa significa que a partir d'aquests anys les nines de Les Minyones no són, només, òrfenes.

El 1951 s'inicien les relacions amb el Tribunal -o Protecció- de Menors.

Fins al 1957 el ritme d'entrades es mantingué entre els 12 i els 18 ingressos per any. Els anys 60, però, les entrades es disparen fins a arribar a la massificació. Observem, per això, aquestes dades:

ANY	NINES ACOLLIDES
1932	46
1940	49
1955	53
1957	75
1958	90
1960	92
1962	103
1965	94
1966	120
1968	121
1973	115
1978	90

Aquesta massificació motivà i precipità, certament, la gran reforma dels anys 80. En aquests anys d'amuntegament, Junta i Comunitat religiosa opta-

ren per un model de beneficència que, fonamentat en el més ben intencionat i voluntariós paternalisme, perseguia suplir totalment l'absència d'una família condreta i d'un ambient normal. Donada aquesta filosofia no és estrany que s'allargàs el temps d'estada fins als límits de les possibilitats, tot passant per damunt els reglamentats 7 anys que assenyalaven els estatuts del bisbe Cervera.

Una dada, no obstant, també és molt significativa: el 80% de les entrades d'aquests anys provenen del Tribunal o de Protecció de Menors.

4.2. Motius d'ingrés

A partir dels anys 80 en el llibre de registre es consigna el motiu concret d'entrada a Les Minyones. Observant aquestes causes hom hi troba un autèntic catàleg de la marginació social. Sovintegen, per exemple: pare sense feina; pares separats amb un dels cònjuges alcohòlic; immigrants separats i sense recursos econòmics; un dels pares empresonat; abandonament de la mare; maltractaments del pare; drogoaddicció dels pares; desajustament familiar, ...

El panorama, per tant, no pot ser més decebedor. No deixa de ser cruel que els infants, els éssers més vulnerables, acabin sempre pagant els plats romputs pels seus progenitors o responsables. I ho seria encara més, cruel, si a l'hora d'intentar donar-los una mà -a les criatures- no partíssim de la realitat concreta i personalíssima de l'infant. Durant massa temps hem posat benes damunt les nafres profundes mentre la infecció seguia el seu curs carn endins. Sort en tenim que, ara mateix, organismes mundials i altres ONG,s intenten que tots prenguem consciència de la més gran de les marginacions: els patiments i les morts dels infants per desídia, imperícia, maltractament o abandonament de qui n'ha de tenir cura.

4.3. Anys d'estada

Al llarg del temps en què les Germanes de la Caritat són al capdavant de Les Minyones, es palesen tres posicionaments, quant el temps d'estada, conseqüència, tanmateix, de tres filosofies:

1. Del començament fins a la massificació dels anys 60 obeeixen a una pedagogia d'internat. El punt de mira no és l'infant, sinó la institució amb el seu reglament, limitacions i servei puntual. Així, s'entén que els set anys estatutaris, amb poquíssimes excepcions, fossin el límit màxim d'estada.

2. Durant la massificació dels seixanta fins a l'entrada dels setanta, marcats com hem vist per un triomfal i irreal paternalisme, la providència ho envaïa tot, aïllant les nines del seu entorn natural per tal de "recrear" la seva naturalesa. Així s'explica que l'ideal d'aquells anys fos allargar tot el temps possible la protecció, ultrapassant, si calia, el límit dels 7 anys.

3. La filosofia actual és la de partir de la més crua realitat, seva i nostra. La seva és una història concreta que l'infant haurà d'acceptar i superar; la nostra, la institucional, és que som, simplement, un mal menor, una suplència malauradament necessària que ha de durar just el temps que calgui per cercar, temptejar i arriscar una sortida.

4.4. Motius de la sortida

Per malaltia. Al començament se'n va una nina malalta de cada vuit. Donada la situació sanitària de començaments de segle i la misèria de la família que recobrava l'infant, "malaltia" sona a punt i final, gairebé a mort.

A partir de 1910 aquest motiu va remeterent. No és que millorassin les condicions generals de la sanitat, sinó que s'incorpora un examen mèdic a les condicions d'ingrés.

És curiós que entre 1850 nines estudiades només es doni una defunció a Les Minyones. Era una nina que tenia 11 anys i que hi havia ingressat quan en tenia 9. Morí el 7 d'agost de 1905.

Per expulsió. Les expulsions revelen un drama de marginació i desgràcia difícilment igualable: és quasi impossible fer un esbós del calvari d'una criatura que davant els estímuls de "reforma" o "reconducció" no respon o respon de forma tan contrària a tot intent de redreçament que acaba feta fora, tornada a la misèria d'on provenia.

Al llarg dels anys les expulsions són relativament freqüents: almenys dues o tres per any. A vegades, l'expulsió es convertia en traspàs, en un canvi de centre entès com un càstig. Per exemple, quan Les Minyones comencen a treballar amb Protecció de Menors, l'expressió "devuelta al Tribunal" és molt corrent.

Per formar part del "servei domèstic". En un percentatge bastant alt, moltes nines asilades acabaven per fer de criades. L'expressió "pasa a servir" es repeteix amb moltíssima freqüència. En el registre, també s'hi consigna el nom de la senyora que rep la criatura, com si el títol de noblesa -si en tenia- fos la garantia que el futur de la minyona restava solucionat. La sortida per aquest motiu es produïa normalment entre els 15 i els 17 anys.

Per adopció. És molt significatiu que fins pràcticament els anys 70 no es produeixin més que dues adopcions: una el 1948 i l'altra l'any següent, 1949. Una nina tenia 11 anys l'altra 17. Ambdues eren òrfenes de pare i mare, i havien arribat de la península.

Per matrimoni o noviciat. Com s'ha repetit, dels 50 als 80 l'ideal de Les Minyones era protegir les nines el més temps possible. Per aquest motiu s'organitzà en el mateix edifici i portat per les mateixes monges, una petita residència que no feia res més que perllongar l'ombra protectora de la Institució fins que trobassin un lloc segur dins la societat. I dels "llocs" segurs, per a la mentalitat dels dirigents d'aquell temps, només n'hi havia dos: el matrimoni o, com hem vist, una "casa de senyors".

Que passassin a fer el noviciat n'hi ha constància de tres, els anys 1941, 1943 i 1945. Que es casassin, moltes, tot i que guanyin per golejada les "criades".

4.5. L'arribada dels "minyons"

L'any 1985 Les Minyones deixen de ser un centre per a nines i passen a convertir-se en centre mixt. La passa era transcendental i també inimaginable no només pels dirigents del segle passat, sinó també pels dirigents de la dècada dels 70. El pas es féu en un clima de gran naturalitat i discreció: la Delegació de Menors va fer la proposta, l'equip educatiu l'estudià, comunicà el que pensava a la Junta que acceptà finalment la proposta. Així, com qui no diu res, queia un tabú de segles.

Els primers tretze "minyons" contribuïren de manera decisiva a la normalització de Les Minyones tot obligant l'equip pedagògic a adaptar-se als nous plantejaments i a noves praxis.

4.6. L'entrada dels bressos

El 1989 Les Minyones tingueren per primer cop en la seva llarga història un bres. Tenir esment d'un nounat o d'un nin de menys de tres anys suposa un canvi radi-

cal no només quant al plantejament pedagògic de l'equip, sinó també pel que fa al desenvolupament de la vida pràctica de la casa i de les persones que la viuen.

Aquesta mena de trastorn qualificable de "pràctic", també es dona a nivell afectiu: no és el mateix tenir esment, amb tota la tendresa del món, d'un infant que corre pel jardí, que dormir un nadó en braços.

5.- SITUACIÓ ACTUAL

Abans de res cal dir -enc que s'hi insisteixi força- que la marginació més profunda, més decebedora i més patètica és la dels infants. Si la marginació es mesura pel grau d'indefensió i desemparament, l'infant, quan se'l margina, ocupa el darrer escaló de la marginació. Rep, de part de la societat, el rebuig i l'agressivitat a l'escola, al carrer i dins ca seva mateix.

Probablement, el tret més significatiu de la infància marginada és l'opacitat vers la resta de població. Es tracta d'una marginació amagada, gairebé secreta i muda, que surt ben poc als mitjans de comunicació -llevat de casos molt particulars- contràriament al tractament periodístic que es dona habitualment als drogodependents, als presos o als alcohòlics, sota el pretext, entre d'altres, de la inseguretat ciutadana.

Cal comentar, també, un contrasentit molt greu, quant a això: mentre les institucions del bé social, públiques i privades, es desvetllen per ajudar els marginats adults, creant centres, fent fortes campanyes de prevenció, etc., un gran silenci espès amaga descurosament els fills d'aquests marginats. Per això, s'imposa lluitar perquè el bé de l'infant estigui per sobre de les estructures d'unes lleis fetes pels i per als adults i, sobretot, sobre l'egoisme d'uns pares que utilitzen vergonyosament els seus propis fills.

Així i tot, a nivell legal, l'infant, després de segles de desemparament absolut, es troba més reconegut i protegit que mai. L'ONU, per exemple, aprovà el 20 de novembre de 1989 el text sobre els drets de l'infant. A l'Estat espanyol cal destacar la Llei Orgànica 1/1996, de Protecció Jurídica del Menor. I tota la legislació incideix en el mateix punt essencial: la infància té uns drets que no es poden trepitjar ni ignorar, sobretot, per part de les entitats públiques que tenen l'obligació d'assegurar una atenció alternativa a la infància marginada. Un esment especial que es dispensarà en el medi ètnic, religiós, cultural i lingüístic de cada infant en particular.

Tanmateix, però, no tot són flors i violes: la realitat, a voltes, se'n fa trons de les disposicions legals i dicta les seves evidències implacables. De bracet amb aquests avanços, també hi ha reculades, si més no empitjoraments, que cal acarar amb valentia i sense cap escrúpol.

A Les Minyones ens hem trobat casos d'infants desnodrits, maltractats i abandonats de tota mà. Infants que acaben de fer els tres anys i que ja saben què és dormir damunt un portal, passar la nit voltat de droga, alcohol o prostitució. I probablement els altres centres d'acollida de menors podran fer repertoris semblants.

5.1. Nombre d'acollits

Habitualment tenim 30 acollits. En haver fet l'opció de ser centre de recepció d'infants de 0 a 13 anys, i essent l'únic centre col·laborador que ho fa, hem de conservar sempre un cert nombre de places d'emergència.

5.2. Lloc de naixement i edat dels acollits

Tots han nascut a Ciutat, detall que va més enllà de la simple coincidència. És un factor indicatiu, tot i que no definitiu, que la gran i profunda marginació d'on provenen se situa al voltant dels grans nuclis urbans que, alhora, concentren grans quantitats d'immigrants.

Quant a l'edat, en tenim de tota la gamma que va dels 0 als 13 anys: des de dues nines nounades fins a una altra de 13. La mitjana d'edat, de tota manera, se situa entre els 4 i els 6 anys.

5.3. La família dels acollits

La majoria procedeixen de famílies amb més d'un fill. D'aquest fet no es pot deduir que els pares han tingut l'eima de no posar més misèria al món. L'explicació és molt més simple i més dramàtica: no han tingut més de dos fills perquè la seva vida de parella està feta benes per la droga o la presó, l'atur crònic, la prostitució... que els aboca a situacions límit constants on l'únic que importa és la supervivència al preu que sigui.

I en aquest punt és on més han canviat Les Minyones, tant que ha suposat una espècie de trencament històric. L'òrfena de família pobre amb problemes temporals i puntuals que no trencaven els lligams afectius ha estat substituïda per un infant destrossat, despulat, afamegat d'afecte i mancat de qualsevol lligam familiar. Malauradament el ritme de deteriorament és mil vegades més ràpid i fort que el ritme de recerca valenta i atrevida de solucions per als fills d'aquestes màquines de destrucció humana com són l'atur, la droga, la delinqüència, ...

5.4. Temps d'internament actual

La nostra intenció és que el període de suplència que regim -pràcticament d'emergència- duri el mínim temps possible, just el que calgui per orientar de bell nou el camí de l'infant.

De totes maneres, el que ha de marcar el temps d'estada és el projecte que es faci de cada infant d'acord amb els seus problemes i circumstàncies. El que no pot ser és deixar passar el temps fins que sobrevegui la cronificació. L'experiència ens demostra que com més temps s'està institucionalitzat, més augmenta l'agressivitat i la inquietud del menor, instal·lant-se en el seu caràcter actituds perjudicials per a la seva salut psíquica i per a l'adaptació en un ambient normal.

5.5. Procedència

Avui per avui, els infants ens arriben des del Servei de Menors de la CAIB que, segons la Llei 8/1997, de 18 de desembre, passa a ser responsabilitat del Consell Insular de Mallorca a partir de dia 1 de gener d'enguany.

Feta la proposta de custòdia i estudiades les nostres disponibilitats, sempre que materialment podem, la nostra resposta és afirmativa.

5.6. Motius d'ingrés i baixes

Tots, pràcticament, tenen un motiu comú: impossibilitat -molts de cops dramàtica i traumatitzant- de seguir vivint dins el seu ambient familiar.

La consciència que la marginació social és una roda que esclafa els més febles i que els marginats es converteixen en fàbriques de nous marginats, cobra relleu quan hom repassa els motius pels quals un infantó de menys de cinc anys arriba a Les Minyones.

Cada cop més, volem lligar l'entrada i la sortida, és a dir: si d'una banda no posam condicions d'atenció a les dificultats i circumstàncies concretes i particulars que puguin presentar els nins o nines que acollim, sí insistim a les Institucions perquè elaborin un projecte de futur que a aquest infant.

I quant a això, algun cop hem pensat que, mirant en benefici de les criatures i a comptes de deixondir l'ensopiment dels organismes oficials, ens hauríem de negar a rebre infants sense que abans no s'hagi elaborat aquest projecte de sortida.

5.7. Situació d'altres germans

L'estadística, en aquest punt, és tan espectacular com esgarrifosa: el 85% dels infants acollits actualment a Les Minyones hi tenen germans igualment acollits. Aquest fet ens ha portat a tenir ben clares dues evidències:

1ª.- La lògica de no separar els germans s'ha convertit per a tots els qui treballam en la marginació infantil en un principi inamovible. I

2ª.- La manca d'afectes per via vertical es pot suplir fomentant i cuidant molt les vies horitzontals. Intentar "salvar" els germans junts és salvar, d'entrada, una font de tendresa i una expressió natural de família.

5.8. Conducta escolar i resultats

Cal titllar-la de bona, almenys mil vegades millor que la que haurien d'observar si actuassin d'acord amb els traumes que pateixen. Així i tot, la dificultat que més es repeteix, tant a la casa com a l'escola, és la distracció, l'enlairament que, en el fons, no és res més que un recer, un aixopluc gairebé inconscient per a una situació personal aclaparadora.

6.- OBJECTIUS I FINALITATS DE LES MINYONES

El gran factor que va fer possible el gran canvi orientatiu de Les Minyones va ser ideològic, és a dir, llevar el protagonisme a la Institució i cedir-lo tot sencer a l'infant per convertint-lo en el centre de les atencions i en el punt de mira de les determinacions. De fet, quan deixàrem el gran casal de la plaça de les Drassanes ens proposàrem unes fites socials i pedagògiques ben determinades. Si no haguéssim tengut ben clares aquestes pautes de canvi haguéssim caigut, probablement, en la fàcil i aparent temptació de construir un edifici nou només per a la Congregació. I fent-ho així només haguéssim passat de les "velles" a les "noves" Minyones.

La dinàmica del canvi, molt més profund, com deim que una simple mudança d'estatge, venia pel camí de la desmassificació, de la normalització personal, del contacte amb la pròpia situació familiar i de la integració dins la vida quotidiana.

Les directrius per les quals ens regim els tres grups que formam Les Minyones contenen el bessó d'un veritable projecte pedagògic. El nostre desig és poder arribar a què els infants amb els quals compartim la nostra vida i dels quals ens sentim responsables com a educadors -mai com a suplents d'una família- aconseguixin fer un progressiu creixement integral vers una maduresa afectiva, cultural, cívica, humana i també cristiana. Els camins per aconseguir aquest objectiu són:

a) Obertura, entesa com a acollida, formació i educació. Volem partir de la seva realitat; volem ajudar a augmentar la seva qualitat de vida i el seu benestar físic, psíquic i social tal com defineix l'OMS el veritable concepte de salut.

b) Formació: volem que els infants puguin créixer en la consciència de tot allò que és just i noble, partint sempre de la seva pròpia classe i de la seva singular atenció.

c) Educació: volem que l'educació capaci de tal forma els infants que arribin a desenvolupar-se de manera digna i coratjosa, bé de cara a ells mateixos, bé de cara a tot allò que la societat actual els exigirà quant al treball, la lluita per sobreviure, l'oci o la cultura, per tal d'evitar que es vegin abocats a una major marginació.

d) Integració: els infants s'han d'integrar al barri on viuen com un infant més, anant a l'escola on van els seus veïns i als mateixos llocs d'esplai. I volem que sigui així perquè estam plenament convençudes que l'educació només és possible a través d'un coneixement directe i profund del propi entorn. Integració vol dir, en la nostra pràctica pedagògica, individualització com a contraposició a massificació. Vol dir, també, tractar cada infant segons les seves demandes d'afecte i reconeixement dels seus valors personals.

e) Contacte familiar. Entenem que l'educació i la integració no seran possibles si no es fan d'acord amb l'escola, la societat i, sobretot, amb la família. El contacte que iniciam amb les famílies dels acollits en el moment de l'admissió del menor, el continuam de forma regular per poder compartir i contrastar comportaments, reaccions, ... que poden revelar conflictes familiars.

f) Solidaritat: fent-nos ressò de tota la problemàtica marginal: aprofundint en les causes que porten els infants a la marginació. Facilitant i possibilitant als infants hàbits positius que afavoreixin la convivència i la humanització, tot relacionant-nos amb els altres centres i sotmetent-nos a una disciplina d'estudi, d'anàlisi i de renovació constant.

g) Justícia: sense ella, els nostres projectes podrien caure en un maternalisme revestit de ropatges purament tècnics. I volem lluitar per la justícia a través de dos vessants: 1) Des de dins, tot imposant-nos un tractament sense cap diferència entre nosaltres i els infants, i 2) cap a fora, empenyent els responsables del bé comú, els representants del Poble a què responguin dignament, prompte i adequada a tota persona desemparada, bé siguin vells, folls, infants, aturats, drogodependents, ...

h) Protecció especial, tot atenent integralment els infants a nivell personal, afectiu, mèdic, escolar, social, etc., sempre amb un marís càlid i humà.

De tots aquests camins el més difícil, sens dubte, és el treball amb les famílies. D'un any a l'altre, el seu deteriorament experimenta un augment trist i desesperant. Tant que des de la nostra impotència pensam que el millor que podem fer per als infants és lluitar perquè puguin recomençar de bell nou la seva vida pràcticament des de zero, refent les seves nafres en una altra família diferent a la seva biològica.

7.- FILOSOFIA DE L'ACTUACIÓ I PROJECTE SOCIOEDUCATIU

Cal insistir en què la filosofia de l'actuació de Les Minyones va més enllà d'una simple ideologia per endinsar-se en una manera concreta d'entendre la realitat i de fer un veritable compromís de canvi radical.

Partint de diferents indrets i per diverses dreceres, les antigues i les noves institucions de menors ens hem trobat caminant cap a les mateixes metes:

a) Desmassificació. Només és possible treballar personalment, humanament i dignament en petits grups, uns grups que miram de mantenir entre els vuit i els dotze infants.

b) Normalització. Que es manifesta tant en la marxa normal de la casa com a l'escola.

c) Contacte permanent amb la realitat. Desclassar els infants equival a desarel·lar-los. Així, la mare sempre ho serà i ca seva també, per humil i pobra que sigui.

d) Lliberació del sentit d'asil. S'intenta que els pisos o les cases siguin com la resta dels habitatges de Ciutat; que les maneres de vestir i actuar siguin semblants a les dels altres infants de la seva edat.

Resumint, som molt conscients que som, com ja s'ha dit, la suplència d'una mancança familiar i afectiva que, per desgràcia, marcarà els infants per tota la seva vida. Per això, procuram que aquesta època de suplència duri el manco possible i que l'infant retorni a un ambient estable i definitiu tan aviat com sigui possible.

Tanmateix no som més que un mal menor, una ajuda puntual per a un moment trist i delicat en la vida d'un infant que voldríem que trobàs els seu propi camí.

7.1. Organització pedagògica

7.1.1. Els grups.

Les Minyones, com s'ha dit, funcionen repartides en tres grups que habiten cases distintes, amb un màxim de deu infants per grup, que són mixtos i de diverses edats. Un dels tres atén infants de 0 a 13 anys, mentre que els altres dos ho fan a partir dels 3. En rebre una petició d'acolliment tenim en compte dos factors determinants: l'edat i la convivència dels germans.

7.1.2. L'escola.

Els menors van a l'escola més propera a la casa de Les Minyones on visquin, llevat dels casos especials que en requereixin alguna d'integració.

7.1.3. Horaris de la casa.

Se segueix el ritme normal de qualsevol família nombrosa. Els caps de setmana tots els qui conserven algun lligam familiar se'n van amb ell del capvespre del divendres al capvespre del diumenge següent. Els que no, queden a casa on s'intenta distreure'ls el més possible bé sigui amb sortides, jocs, etc.

7.1.4. Relacions familiars.

Com ha quedat dit en l'apartat anterior, si tenen algun lligam familiar van amb ell els caps de setmana a més de les vacances de Nadal i Pasqua. Aquesta manera d'implicar les famílies creim que és la millor perquè prenguin consciència de l'existència de l'infant i perquè si no poden o no volen tenir-lo i atendre'l es decideixin a admetre altres solucions. Donada la profunda marginació social dels pares dels nostres nins no els forçam massa a què tinguin cura de la roba i pertinences dels seus fills, tot i que hi insistim a les bones. Treballar amb les famílies, habitualment, no només és difícil, sinó gairebé impossible.

7.1.5. Atencions especials.

Partint de la màxima normalització possible dels infants ens ha semblat adient d'acudir per a les atencions especials als serveis públics. Pensam que talment ho farien els seus pares si poguessin exercir de tals. En aquest sentit, cal destacar la bona acollida dels professionals de la xarxa pública de

salut. Sempre que ha estat possible hem intentat que algun membre de la família de l'infant participàs en les consultes, tant ordinàries com especials.

7.1.6. Vacances d'estiu i dates extraordinàries.

Els mesos de juliol i agost, les tres cases -o els tres grups- ens reunim a la casa que la Institució té a la Colònia de sant Pere d'Artà. Allí procuram fer una mena de campament d'estiu on l'esplai i la convivència tenen un protagonisme especial. D'altra banda, al llarg del curs celebrem les festes que celebren les altres famílies: aniversaris, onomàstiques, Reis... tot hi afegint-hi el comiat dels infants per als que s'ha aconseguit un camí de sortida.

7.2. Projecte socioeducatiu

7.2.1. Finalitat

A través de la relació quotidiana es pretén que els menors protagonistes de l'acció educativa evolucionin i, mitjançant l'anàlisi del conflicte personal i familiar, superin situacions que els han obstaculitzat la vida familiar i l'adaptació al medi social. Gràcies al desenvolupament d'un Pla d'Intervenció Personalitzat (PIP)-que veurem més endavant- s'analitzen els factors causants dels desajustaments a fi de col·laborar amb la família en la reparació i reordenament dels seus conflictes.

7.2.2. Capacitat i règim

30 places distribuïdes en 3 grups. Règim residencial, tot l'any.

Funció - Atenció integral als menors, inclòs l'allotjament, manutenció, vestuari i atenció sanitària.

- Atenció permanent del menor que li permeti un desenvolupament harmònic de les seves facultats psíquiques i físiques.
- Suport personal que, partint de l'anàlisi del conflicte personal i familiar, ajudi a superar les circumstàncies que han provocat el desajustament familiar.
- Assistència professional per al descobriment de les possibilitats intel·lectuals del menor i afavorir el desenvolupament integral de la personalitat.
- Educació en la participació i la col·laboració com a factors afavoridors del procés de socialització i adaptació social.
- Tractament educatiu intensiu del menor i la seva família tendint a la reinserció familiar.
- En el cas de preveure impossibilitat, tenir molt clar adreçar-se vers un acolliment familiar.

7.2.3. Equipament

1. Planta baixa a La Vileta d'uns 320 metres quadrats. Es tracta d'una planta baixa amb zona enjardinada.
2. Dos pisos en el centre de Ciutat d'uns 350 metres quadrats.
3. Planta baixa amb pis i terrat a la zona de Reis Catòlics, de Ciutat, d'uns 275 metres quadrats.
4. Casal d'estiu a la Colònia de sant Pere d'Artà. Es tracta d'un terreny amb una superfície de 142 àrees.

7.2.4. Responsabilitat

La Junta. Com ha passat al llarg de més de 300 anys, la darrera responsabilitat de la vida de Les Minyones segueix essent de la Junta.

El personal. La institució de Les Minyones segueix encomanada a les Germanes de la Caritat. El Consell d'aquesta congregació nomena la Directora General i els altres membres de l'equip pedagògic. Les monges atenen els tres grups formant dues comunitats independents pel que fa a la vida personal i religiosa de les components. Això no obstant, a l'hora de la feina formen un sol equip pedagògic dividit en tres grups de treball. El personal viu a la mateixa casa dels infants.

7.2.5. Règim econòmic

Cal distingir-ne dues parts totalment diferents: el patrimoni i les despeses ordinàries. Quant al patrimoni, ara mateix està format pels habitatges referits a l'apartat d'"Equipament". Paradoxalment, aquest patrimoni és intocable, podent-se usar, només, si és per adquirir-ne més o millorar el que es té.

Quant a les despeses ordinàries es cobreixen amb ajudes públiques i privades. Del cantó públic cal dir que la subvenció de la Delegació de Menors és del tot insuficient. En teoria, la quantitat assignada hauria de cobrir el 100% de les necessitats de cada infant i en la pràctica no arriba a cobrir, fet i fet, el seixanta per cent. Si Les Minyones subsisteixen amb aquestes ajudes és perquè les monges lluny de cobrar hi aporten el jornal guanyat fora de la casa.

Ni que sigui de passada cal fer avinent un greuge comparatiu més que greu: mestre les institucions que fa tants anys ens dedicam per complet als infants hem de recórrer a la bona voluntat de la gent i al voluntariat per no passar estretons, les institucions públiques es fan càrrec del cent per cent dels seus centres assistencials. Amb paraules planeres: a un infant atès a un centre públic se li assigna una quantitat en metàl·lic set vegades més alta que la destinada a un atès a un centre concertat.

7.3. Objectius pedagògics

Molt esquemàticament podríem dividir els objectius de la manera següent:

- a) De caràcter personal, oferint atenció permanent, natural i espontània a l'infant que li garanteixi el seu desenvolupament integral i harmònic en totes les condicions, tot facilitant els mitjans adequats perquè aquest desenvolupament integral sigui atès. També s'estableix amb els acollits una relació afectiva i estimuladora per tal de proporcionar-los un ambient serè, tot animant-los a créixer i a compartir amb ells els seus interessos i inquietuds. Operativament, s'obri l'expedient de cada infant, s'elabora el PIP i s'estableixen els calendaris d'avaluació.
- b) De caràcter cultural, tot facilitant i ajudant el menor perquè pugui descobrir les seves possibilitats intel·lectuals, les seves qualitats, tot acceptant les seves limitacions i enriquint la seva personalitat individual de forma coherent. Concretament, formalitzant la documentació acadèmica, escolaritzant el menor, participant de forma activa en les activitats de l'escola com a tutors, atenent el procés escolar de cada menor donant-li allò que calgui, creant a la casa un ambient relaxat que faciliti l'estudi, atenent els interessos específics que promoguin una sòlida formació.
- c) De caràcter social, tot oferint als infants un ambient càlid i familiar que els convisqui a la participació i a la col·laboració, factors que influeixen positivament en el procés de socialització i que faciliten l'adaptació a l'entorn social: desenvolupant actituds cíviques de respecte a les persones; desenvolupant actituds cíviques de comprensió que

canalitzin tant l'afectivitat com l'agressivitat; desenvolupant actituds cíviques de participació activa en la vida quotidiana que els permetin respectar-se a ells i als altres; desenvolupant actituds cíviques de solidaritat i afecte vers els companys i altres persones que de forma directa o indirecta esgrinin vinculades al seu procés de formació.

Operativament, primer s'actua coneixent la situació del menor per tal de facilitar-li una atenció coherent amb unes directrius educatives correctes. A continuació atenent efectivament les activitats bàsiques que el creixement del menor exigeix diàriament. I finalment, respondent a la iniciativa del menor amb respecte, tot dedicant temps a l'atenció dels nins que presenten conductes de desànim i frustració.

7.4. El Pla d'Intervenció Personalitzat (PIP)

En la recepció de l'expedient s'hi adjunten l'informe social, mèdic, escolar i educatiu. Abans s'han mantingut entrevistes amb els recursos socials generals o especialitzats que hi hagin intervingut. Les fases són les següents:

- Preliminar:* Entrevistes amb els recursos socials generals o especialitzats que hagin intervingut en l'elaboració de l'expedient que conté el conjunt d'informes.
- Inicial:* Coneixement del nou entorn, de les persones amb les que el menor conviurà, de les activitats que haurà de dur a terme, etc. Alhora, s'esbossen les hipòtesis de treball a nivell personal, escolar i sociofamiliar.
- Diagnòstic:* Després de l'observació sistematitzada del menor i de la seva família es fa una avaluació global de la situació que presenta el menor i s'eleva al Departament de Menors una proposta de PIP.
- Intervenció:* Es desplega el PIP amb la participació coordinada dels equips. S'elabora, també, el calendari de seguiment i avaluació. Posteriorment, es comuniquen els avanços en el procés al Departament de Menors, tot iniciant-se el camí vers la inserció/reinserció amb els equips interdisciplinars i de forma unificada amb els recursos que hi intervinguin.

8.- PROJECTE DE FUTUR

Ens hem entossudit a forçar, per bé dels infants, una definició, un projecte de futur. Sabem que molts pares -i també alguna institució- voldrien que el temps passés i amb ell llevar-se un problema de sobre.

El temps i la indefensió, però, juguen sempre en contra dels infants.

Cal forçar les circumstàncies perquè els qui donaren vida als infants i que ara no en poden respondre, es decideixin a què una altra família pugui acollir-los i estimar-los.

Cal forçar la llei -feta pels i per als majors com ja s'ha dit- perquè defineixi amb més valentia, precisió i sentit de la justícia les circumstàncies insostenibles.

En els darrers deu anys aquesta lluita ha fruitat, en part. Les Minyones, lluny de ser una illa, un estany de problemes, ha esdevingut un centre dinàmic on el moviment d'entrades i sortides és constant, una dinàmica que pensam seguir, de la mateixa manera que intentarem, com fins ara, seguir el discurs de la realitat de cada moment.

UN MODEL D'INTERVENCIÓ SOCIAL EN LA UDSE-NATZARET: *La reestructuració del sistema cognitivo-normatiu dels menors*

Bàrbara Rosselló,
psicòloga clínica;
Andrés Barceló,
psicòleg social

El terme socialització s'ha utilitzat per referir el procés pel qual un individu és moldejat per adequar-se a la societat a la que pertany. Per això, els models tradicionals s'han basat en les idees de control extern: el nin és considerat com una criatura ignorant, passiva, moldejable, preparada per ser conformada per la societat segons un model predeterminat.

En contraposició, les teories freudianes consideren el nin com un ésser que neix amb un seguit d'instints i desitjos, fàcilment dominats per les emocions i amb escassa capacitat per reprimir o retardar la gratificació, per la qual cosa la societat seria el procés disciplinari que reprimeix l'infant segons les convencions comunament acceptades.

Lluny d'ambdues concepcions, el model de mutualitat (Schaffer, 1984) concep el nin com un participant actiu en el seu propi desenvolupament social, especialment pel que fa a les relacions pares-fills.

El procés de socialització en la infància i adolescència es fonamenta en una sincronia i cooperació amb la conducta parental i amb les conductes d'altres nins.

Hi ha nombrosos factors de risc identificats en l'ambient familiar que són causa tant de patrons de conducta antisocial com d'un retard en la categorització del món social.

Quant a la relació pares-fills, cal recordar les investigacions de Tamplin (Hinde i Tamplin, 1983) que, com molts altres, han trobat una correlació entre determinats patrons de conducta agressiva vers altres companys amb determinat tipus de relacions mare-fill (relacions pobres amb la mare).

Un aspecte interessant de la socialització, pel fet que es demostra fonamental en els processos d'adaptació social dels menors en un futur, el constitueix el procés d'estructuració normatiu-cognitiva.

Aquest procés consisteix en l'assimilació de normes socials, és a dir, de patrons de conducta, dins els paràmetres de la legalitat, la urbanitat, la cooperació i el respecte medioambiental.

L'aprenentatge de les característiques essencials d'aquestes quatre categories -no són les úniques- de normes socials, són indispensables perquè qualsevol persona pugui escometre un procés d'adaptació social.

D'altra banda, és característic dels nins amb relacions paterno-filials desestructurades (Montagner i altres, 1984; Lutkenhaus, 1984; Furth, 1980) mostrar un seguit de conductes antisocials manifestades per una elevada agressivitat, poc respecte per les normes socials, conductes delictives, etc.

Un altre factor que influeix en el procés de socialització és el desenvolupament cognitiu. Les explicacions infantils de l'ordre social són clarament limitades i progressen paral·lelament al desenvolupament dels estadis evolutius del nin. No obstant, en famílies en les que predomina un ambient empobrit de relacions paterno o materno-filials, el desenvolupament cognitiu es veu frenat en gran mesura (Jahoda, 1984) i també pel mateix motiu, el desplegament de l'adequada comprensió de l'estructura social.

Aquesta immaduresa cognitiva, representada en bona part per l'absència de categorització de l'estructura de normes socials, torna a tenir com a causa la família.

Les creences normatives s'aprenen durant el procés de socialització i la seva interiorització difereix d'un individu a un altre d'acord amb multitud de variables socials i particularment familiars. Schwartz (1978) investigà el fet que la predicció de l'altruisme és més encertada en persones que mostren una estructura cognitiva de normes estable.

Objectiu i importància de l'estructuració cognitivo-normativa dels menors acollits a la UDSE (Unitat de Primera Acollida i Diagnòstic Socioeducatiu). La importància que els menors disposin d'una estructuració cognitiva mínima de les normes socials és fonamental per una raó òbvia: l'objectiu de molts dels menors ingressats en la UDSE és l'elaboració d'un informe diagnòstic socioeducatiu que ajudi a la seva derivació i sortida.

Des del punt de vista de la importància d'aquest informe -que ha de ser realitzat en les condicions de màxima estabilitat social del menor perquè sigui el més adequat possible- és fonamental l'existència de patrons de conducta social normalitzats.

Quan un menor no s'adapta al grup mostra constants conductes agressives o retretes; fuig del centre; no va a l'escola; incompleix les normes del centre; no accepta la disciplina domèstica dels pisos, etc. Això dificulta molt l'elaboració de propostes adequades de derivació, per la qual cosa és obligació del centre establir el clima social i d'estabilitat emocional bàsics que permetin l'elaboració d'una proposta objectiva i mínimament influïda per aquesta desestructura psíquica present en el menor, com a conseqüència de la situació familiar viscuda amb anterioritat al seu ingrés en el centre.

Desenvolupament social dels menors del centre d'acollida.

Pràcticament tots els menors que ingressen al Centre d'Acollida Natzaret provenen de famílies en les que es donen els factors de risc de la desestructuració normativa:

- * Escasses relacions mare-pare/menor
- * Agressivitat familiar
- * Permissivitat de conductes desadaptades i, fins i tot, delictives
- * Maltractament físic o psíquic i abusos
- * Abandonament continuat

* Manca d'assistència escolar.

La conseqüència és que els menors presenten una desestructura normativa definida en un patró característic i comú, més o menys marcat segons la història familiar, i que es correspon amb els següents factors:

* Immaduresa cognitiva quant als estadis del desenvolupament.

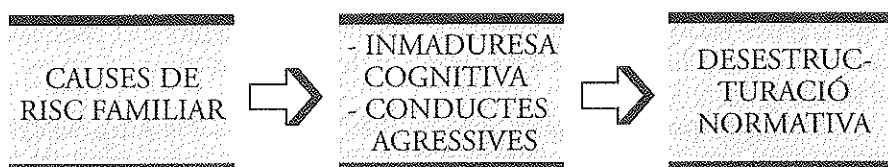
* Absència de normes bàsiques i de rutines diàries: hàbits d'higiene, disciplina escolar, hàbit d'estudi, etc.

* Individualisme i agressivitat en el joc.

* Insuficiència de normes urbanes (desconeixement de senyals bàsics de trànsit; com anar en bus, etc.).

* Absència de conductes altruistes (solidaritat, cooperació amb companys, etc.).

* Incompliment sistemàtic de les normes imposades pels adults.

Com hem apuntat abans, hi ha moltes categories de normes socials que es troben desestructurades en els menors acollits a la UDSE, ja que si bé tots tenen factors de risc social, no sempre són els mateixos i per això les desestructures cognitivo-socials tampoc no són sempre les mateixes.

Vers un model d'intervenció social en la Unitat de Primera Acollida i Diagnòstic Socieducatiu (UDSE) Natzarret.

Un denominador comú als menors acollits a la UDSE és la presència d'una desestructura normativa produïda tant per la immaduresa cognitiva com per la presència de patrons de conducta agressiva. En més o menys mesura, durant l'any 1995 (primer any del programa gestionat per la Fundació Natzarret) s'observà en la totalitat dels menors l'absència de patrons normatius consistents. Les conseqüències bàsiques d'aquesta desestructura cognitivo-social dels menors eren:

* Dificultats d'organització dels pisos

* Excessiu nombre de fuïtes del centre

* Excessiu nombre de fuïtes escolars

* Impossibilitat d'establir classes de reeducació per a menors amb importants retards escolars

* No obediència de les normes imposades pels adults

* Excessiu nombre de desperfectes en el Centre

* Estructures grupals basades en l'existència d'un líder fort que impossibilitava el treball de psicòlegs i educadors.

L'anàlisi individual dels menors acollits revelà dues categories de desestructuració cognitiva:

En primer lloc, la dels menors amb edats inferiors als set/vuit anys, que presentaven un patró característic de problemes emocionals, ansietat, desnutrició, absència d'escolarització, etc., la urgència òbvia de la qual propicià la

creació d'un programa d'intervenció mèdico-psicològic tendent a normalitzar quant abans millor les situacions dels menuts.

En segon lloc, i dins el grup que ens ocupa, en el grup de nins més grans de vuit anys, hi havia fortes deficiències en l'estructura cognitiva de les normes socials que no només es manifestaven dins el centre, sinó que també s'estenien a les escoles i a les sortides a la ciutat.

Es va procedir a l'anàlisi de les categories de normes desestructurades i s'elegiren quatre categories per iniciar un projecte d'intervenció:

- **La legalitat:** Són aquells conjunts de normes que serveixen com a referència als menors per saber quan quelcom està bé o està malament. Fan referència tant a les normes internes que regeixen la convivència en el centre (horaris, esment dels objectes, escolarització, estudi, etc.) com a les normes externes que regeixen la legalitat vigent (no robar, no consumir drogues ni traficar amb elles, etc.).

- **La urbanitat:** El conjunt de normes acceptat pel conjunt de la societat i que regeixen les relacions interpersonals. Van des de les normes d'ús personal com el vestit o la higiene, fins a les normes interpersonals d'educació, respecte als altres, etc.

En aquest apartat hi estarien incloses també les normes d'ús urbà, des del coneixement i respecte a les normes de transeünts (semàfors, passos zebra, etc.) fins a les normes de conducta sol·licitades en determinats ambients socials (silenci en biblioteques i museus, ús de les papereres públiques, respecte al mobiliari urbà, i fins i tot evitar activament que altres persones incompleixin aquestes normes essent ells presents).

- **La cooperació:** Les normes que regeixen la cooperació social són les que fixen les bases de l'altruisme, que té un clar inici domèstic. Evitació de conductes agressives d'altres nins, acceptació dels menors que acaben d'arribar, ajut en els problemes domèstics dels pisos del centre (fer el llit dels petits o ajudar a vestir-los), participació en els jocs, evitar el lideratge carismàtic, col·laboració amb psicòlegs i educadors en la prevenció de l'incompliment de les normes de legalitat, etc.

- **El respecte medioambiental:** Una quarta categoria de les normes socials fan referència a la realitat econòmica i social del segle XX. La necessitat de reciclar materials, el respecte als animals i el coneixement de l'existència d'espècies en perill d'extinció, l'estalvi d'aigua i energia, el respecte pels espais verds, etc.

Són normes que a molts semblen secundàries però que cada cop tenen més importància en el desenvolupament econòmic i social.

Un cop establertes les categories de normes socials sobre les que es pretenia intervenir, es desplegà un programa d'intervenció social destinat a què tots els menors trobassin en el centre un model estructurat i consistent que aglutinàs les quatre categories de forma constant i permanent.

Alguns conjunts de normes, com veurem, s'han de treballar des de la pròpia organització del centre de forma que els menors, en ser acollits, es trobin amb un sistema fortament establert i que tots els altres menors respecten.

Altres, contràriament, s'han de treballar des de la dinàmica de grups diària, des d'activitats específicament programades o fins i tot des de les rutines dels pisos.

Dos eixos del model d'intervenció: normes apreses per la convivència en el centre i normes apreses en les activitats de grup.

A.- Normes apreses a través de la convivència en el grup

Aquestes normes habitualment s'aprenen per modelatge, és a dir, veient com altres menors les compleixen i imitant-los, i a través d'un adequat sistema de reforç dels educadors (per exemple, quan un menor acollit de nou veu com altres menors preparen la seva pròpia roba per al dia següent, ell tendeix a imitar la mateixa conducta i si no serà reforçada per l'educador que l'instarà a què imiti els altres companys).

Passa, però, que perquè el modelatge sigui efectiu és necessari en primer lloc que aquests patrons de conducta existeixin en el centre; en segon lloc que siguin consistents (que s'apliquin sempre en les mateixes situacions i per a tots); i, en tercer lloc, que siguin coherents (que tots els psicòlegs i educadors els apliquin igualment).

Per això es va procedir a crear un seguit de manuals destinats a formar els educadors en la consistència del seu treball i en la necessitat de coherència, tals com rutines i disciplina en els pisos, règim disciplinari del centre, homologació dels premis i càstigs per a les conductes iguals, i establiment de sessions periòdiques per revisar aquestes normes.

El resultat va ser que a finals de 1995 ja existia en la UDSE-Natzaret un sistema coherent de normes per fer front d'una manera eficaç a la desestructuració normativa dels menors que posteriorment anaven ingressant.

B.- Les normes apreses a través de les activitats de grup

Una bona part del sistema normatiu de les quatre categories en les que es basa el model d'intervenció, no és possible aprendre-les a través de la convivència diària en el centre, sinó que és necessari programar activitats especialment encaminades a l'aprenentatge d'aquestes normes.

Per això, s'elabora un pla d'activitats programades d'acord amb els objectius específics. Així, cada activitat té sempre dos o tres factors que es treballen de forma particular (un passeig pel barri pot tenir com a objectiu aprendre a creuar semàfors en verd, els passos de vianants i aprendre a tornar al centre d'acollida en autobús; una activitat de murals pot tenir com a factors de treball cooperar amb altres companys com passos necessaris i previs abans de col·locar les figures en el mural, i així successivament). En cada activitat s'avalua cada participant d'acord amb els objectius del treball, guardant registres de la seva evolució dins el grup.

Una de les activitats és aconseguir que tots els menors aprenguin l'estructura de normes com a base per a la convivència. Per això, es pretén programar-les sobre la base de quatre categories o àrees de treball social:

1. **Activitats educatives:** S'hi inclouen tant les hores de repàs escolar (suport educatiu) com totes les activitats relacionades amb l'esport i les arts plàstiques (ceràmica, murals, pintura, teatre, fang, etc.).
2. **Activitats externes:** Es diferencien dos tipus d'activitats:
 - a) **Activitats d'integració.** Suposen l'aprofitament dels recursos del barri i la integració dels menors acollits amb altres de la comunitat.

En qualsevol cas, cal dir que aquests tipus d'activitats, fonamentals per als centres d'internament institucional, són només part del programa de socialització en el Centre de Primera Acollida ja que els menors que entren en un programa institucional des de l'ambient familiar tenen prioritats que no tenen els menors derivats a centres després d'uns quants mesos de procés diagnòstic. (I és aquí on cobra més importància l'estabilitat emocional després de possibles processos traumàtics l'estructuració d'un sistema de normes, l'escolarització, el mateix informe diagnòstic, l'aprenentatge de la col·laboració social i, per suposat, l'eliminació dels típics patrons de comportament agressius que dificulten qualsevol intervenció sobre els menors).

b) Activitats de socialització. Serien aquelles en les que es persegueixen les finalitats d'estructuració normativa abans esmentada. (Excursions al camp, a la platja o a la muntanya, visites a museus, a fires, campaments d'estiu, etc.).

3. **Activitats medioambientals**. En aquesta categoria incloem activitats relacionades amb el coneixement i la conservació del mediambient: jardineria, visites a institucions com la policia municipal o els bombers, on han rebut xerrades de prevenció; visites a granges, a parcs naturals, activitats de reciclatge, etc.).
4. **Activitats d'intervenció grupal**. Encara que totes les activitats programades tenen uns objectius d'aprenentatge social perfectament clars, hi ha aspectes de la socialització que són més difícils d'aprendre durant el desenvolupament de certes tasques. És el cas de l'acceptació dels menors nous en els grups existents. En aquestes aïllades s'organitzen activitats de dinàmica de grups que han demostrat una eficàcia extrema en els menors, la resposta dels quals pràcticament immediata serveix tant per suavitzar tensions entre ells com per acceptar els menors nous, o conèixer-se millor. En aquestes sessions es realitza modelatge de conductes davant del grup amb resultats sorprenents per a la resta del grup.

La programació de les activitats en aquesta estructura de quatre categories normatives ha aconseguit excel·lents resultats de cara als objectius següents:

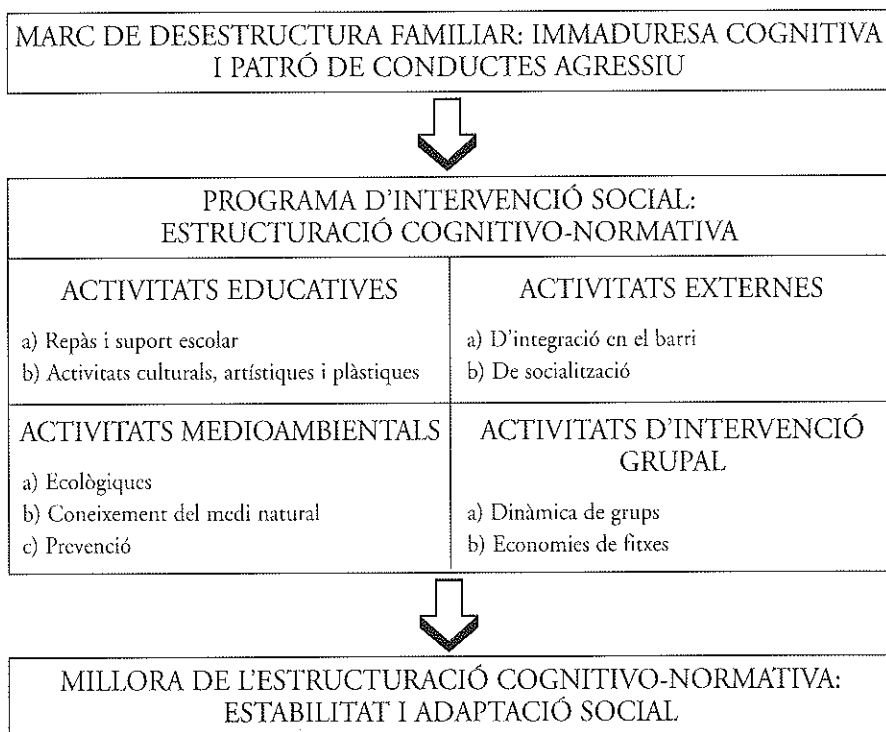
- Estabilitzar els menors procedents d'ambients desestructurats;
- Donar suport a la maduració cognitiva i a la introspecció d'estructures de normes socials;
- Reduir patrons de conducta agressius que dificulten l'inici de l'informe diagnòstic i milloren el pronòstic en la derivació;
- Suplir, fins allà on sigui possible, les mancances d'adaptació social generades o comparades per les famílies de procedència.

Per últim, cal ressenyar que el programa de primer acollida està dissenyat, per bé o per mal, per a una durada de 72 hores i el de diagnòstic per a tres mesos.

Aquesta limitació del temps teòric de permanència a la UDSE fa difícil qual-sevol model d'intervenció social a mitjà termini, ja que per definició el centre és d'estada curta i els objectius establerts ens hem de plantejar que també són a curt termini.

Això implica que els models d'intervenció social a llarg termini (integració en el barri, intervenció clínica a llarg termini, prevenció del fracàs escolar, reeducació, etc.), s'han de circumscriure bé als centres d'internament temporal, bé als acolliments familiars i, per això mateix, fora de l'abast de la UDSE.

Per acabar, cal dir que aquest programa està destinat als menors d'edats compreses entre els 7 i 13 anys. El grup de menors d'edats inferiors a 7 anys i el grup d'edats superiors a 14, per les seves particularitats clíniques i socials, són objecte de dos programes específics.

BIBLIOGRAFIA

- Furth, H.G. (1980). El mundo de los adultos: concepciones sociales de los niños. *New York: Elsevier.*
- Hinde, R.A. y Tamplin, A. (1983). Relaciones entre interacción madre-hijo y conducta en pre-escolar. *British Journal of Development Psychology.*
- Jahoda, G. Niveles de pensamiento social y lógico-matemático: su naturaleza e interrelaciones. *British Journal of Development Psychology.*
- Lutkenhaus, R. (1984). Placer derivado del dominio en niños de tres años: su función para la persistencia y la influencia de la conducta materna. *International Journal of behavioral Development.*
- Montagner, H. et al. (1984). Desarrollo de la temprana interacción de pares. *Cambridge University Press.*
- Schaffer, H.R. (1984). Técnicas de control parental en el contexto de la teoría de la socialización. *Cambridge University Press.*
- Schwartz, S.H.(1978). Inestabilidad temporal como regulador de la relación actitud-conducta. *Journal of Personality and Social Psychology.*

EL TREBALL COMUNITARI DELS EDUCADORS DE CARRER DEL G.R.E.C.

Araceli Muñoz Ruiz,
Educadora de carrer de Son Roca;
Antoni Jaume Castelló,
Coordinador tècnic del PTSMO;
Carmen Rubio Batanás,
Educadora de carrer de Binissalem

INTRODUCCIÓ

Des del Programa de Treball Socioeducatiu en Medi Obert (PTSMO) dels Educadors de carrer del GREC, ens hem plantejat la realització d'uns articles de reflexió que contemplin alguns dels temes que estan íntimament relacionats amb la seva tasca professional.

El PTSMO del GREC és una alternativa que, mitjançant la implantació de l'educador de carrer en els barris perifèrics, zones socioturístiques i municipis rurals amb creixement demogràfic, pretén atendre i prevenir fonamentalment les situacions de dificultat social en infants i joves.

Els principis generals del PTSMO són:

- 1 Hi ha un ampli sector d'infants i joves que estan fora dels circuits de socialització (escola, mercat laboral, entitats socioculturals) i que, a més, no expressen demandes a serveis personals. Aquestes persones tenen com a àmbit principal de vida el carrer i romanen en perill de futura exclusió social. Sols des de professionals que actuïn allà on es troba aquesta població serà possible arribar a ells amb intenció normalitzadora. Des de figures clàssiques del treball social és més difícil prendre contacte amb aquest tipus de població i és per aquest motiu que són necessàries figures professionals específiques.
- 2 Les dificultats socials s'han de treballar des d'allà on es produeixen, l'entorn pròxim dels infants i joves. Aquest tipus de treball pot evitar l'internament en institucions on, moltes vegades, la intervenció és més difícil.
- 3 La prevenció de les dificultats, és a dir, la intervenció abans que arribin els problemes a les institucions és fonamental per tal que a nivell primari obtinguin solucions amb urgència, especialment amb infants.
- 4 El conflicte social, encara que es plasmi en individus, és de responsabilitat col·lectiva. La implicació de la comunitat és un altre eix de treball. Ens referim a associacions de veïns, escola, centres de lleure,

clubs esportius, etc. L'articulació d'accions conjuntes en el territori serà un factor determinant en el treball comunitari.

- 5 La situació de precarietat i pobresa de distints barris de Palma, la problemàtica d'infància de les zones costaneres que, a més, es troben en ple creixement demogràfic, aconsellen la implementació de programes preventius, d'intervenció en el propi medi on es generen les dificultats, les necessitats educatives.
- 6 L'educador de carrer és, moltes vegades, l'única figura adulta que es relaciona amb els menors i amb capacitat d'oferir imatges identificatòries positives en un entorn que les ofereix de signe contrari.

Actualment el programa es desenvolupa a:

- 3 barris de Palma: Molinar, Son Roca i Cala Major
- 2 educadors al Municipi de Calvià (Son Ferrer/Palma Nova/Magalluf i Santa Ponça/Galatzó)
- 1 educadora a Binissalem

Anteriorment s'havia treballat a 10 barris de Palma, a distints municipis de l'illa de Mallorca, i també a Eivissa.

Les possibilitats que envolten la funció preventiva dels Educadors de carrer és àmplia, si bé ens sembla adient donar a conèixer el Treball Comunitari i el Model de Coordinació Tècnica que es realitza al PTSMO.

1. CONCEPTES I DEFINICIONS

El present article pretén donar a conèixer l'experiència a partir d'una de les nostres actuacions bàsiques en la intervenció socioeducativa de l'educador: el treball comunitari.

Malgrat tot, en primer lloc serà necessària una definició teòrica i conceptual de: comunitat (barri, territori, població), sentiment de pertinença, desenvolupament comunitari i participació comunitària, a fi de conèixer l'evolució de la pràctica del treball comunitari dels educadors de carrer. Després explicarem la metodologia del procés d'intervenció de l'educador. Finalment, constatarem com i a on la relació establerta s'ha articulat un treball comunitari.

La comunitat

La comunitat és un grup humà en constant transformació i evolució. Per això té la potencialitat d'enfortir-se i prendre consciència d'ella mateixa, reforçant-se, aleshores, el sentiment de pertinença dels seus integrants.

La comunitat es localitza en un espai concret (territori), constituït per persones (població) que se senten vinculades i que s'intercalen per a assolir objectius comuns. Més que un conglomerat de persones, entendrem la comunitat com un teixit de relacions socials.

Així doncs, a on vulgui que els membres d'un grup humà visquin junts, de forma que tots ells participin de les condicions bàsiques d'una vida en comú que vagi més enllà dels interessos particulars, podem denominar a aquest grup "comunitat" (Musitu, 1991).

Hi ha diversos enfocaments que pretenen abordar i emmarcar el concepte de comunitat. No obstant, hem considerat com més adequat als propòsits de la nostra feina el model psicosocial, que considera que la comunitat està integrada per persones unides per vincles naturals o espontanis, per objectes comuns supra-individuals i pels sentiments, pensaments i accions de les persones individuals, garantint la cooperació de cada membre i la unitat del grup.

La comunitat és, per ella mateixa, una àrea de vida social que es caracteritza per la cohesió social les bases de la qual són la ubicació i el sentiment de pertinença compartit. És fonamental que els individus convisin en el sentiment d'una consciència de participació en la mateixa forma de vida, de la mateixa manera que estan vinculats a un territori comú.

Caldria incloure entre les funcions atribuïdes a la comunitat, el caràcter de font de sentiment d'identitat del subjecte envers el grup, una variable psicosocial molt important dins el concepte de comunitat que s'ha de prendre molt en consideració.

Creim important, també, destacar el concepte de barri perquè permet obtenir una perspectiva més completa i globalitzada que la simple consideració de l'individu o la família. Habitualment, les relacions de veïnatge fan possible la pertinència de sistemes de relació i solidaritat no reglats formalment, però que potencien recursos difícils de trobar i canalitzar en altres contextos (Martínez i Luque, 1993). Més a més, els barris solen coincidir en la seva delimitació en àmbits d'influència d'organitzacions ciutadanes, propiciant així relacions properes entre els individus, basades en el mutu coneixement dels seus membres i en els nivells relacionals que s'estableixin (Martínez, 1987).

Sentiment de pertinença

La naturalesa dels veïns aporta unes certes expectatives a l'individu. Els subjectes que es troben en els seus voltants actuen, pensen i senten com ell mateix, almenys pel que fa al conjunt d'actituds que en el veïnatge -grup de referència- es van desenvolupant (Mann, 1978).

El sentiment de comunitat hauria de ser el valor unificador clau que justificàs i dirigís tot treball comunitari. No obstant, es constata que la vida actual de les nostres comunitats s'apropen més al que Tonnies (1979) definia com agregats poblacionals político-administratius. Per això, pensam que una de les tasques fonamentals dels educadors és aprofitar aquests sentiments i identitats col·lectius perquè la comunitat experimenti solidaritat, pertinença, integració, influència i connexió emocional, amb l'objectiu de mobilitzar el veïnat tot utilitzant tant els recursos interns com externs, per tractar de construir un projecte comunitari, donat que en el veïnatge s'hi troben les característiques necessàries per això; intentant fomentar les relacions de sociabilitat i intercanvi informal entre veïns a través de les associacions tant formals com informals que hi hagi en el barri, o bé propiciant actituds dels veïns i potenciant el seu desenvolupament (Sarason 1974).

Desenvolupament comunitari

El desenvolupament comunitari vendria definit, a més de pel que s'ha dit fins ara, per la realització d'una acció no sobre la comunitat sinó una acció de la comunitat a on la població pren decisions i assumeix conseqüències. Tot procés de desenvolupament comunitari porta implícita la promoció i mobilització de recursos humans a través d'un procés educatiu conscienciador (Ander-Egg 1987)

Participació comunitària

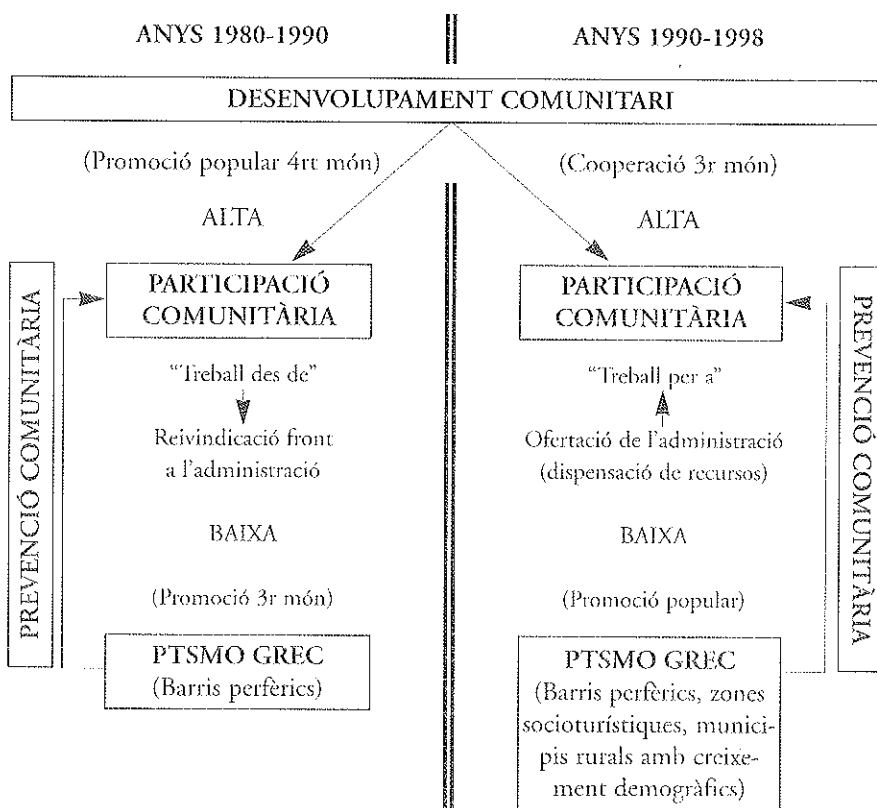
Abans de tot s'ha de dir que la participació comunitària és l'element fonamental per a la pràctica del treball comunitari i obté la configuració d'un desenvolupament comunitari.

Marchioni (1989) defineix la participació comunitària com un procés dinàmic, complex i lent. És important partir de la situació real i per això s'han de considerar els diferents tipus de participació que es donen en les associacions, quina és la seva dinàmica de funcionament i la capacitat d'arribar a complir els objectius, ja que si no funcionen les intervencions no és necessàriament perquè la comunitat no vulgui participar, sinó que hi pot haver problemes de disseny, per exemple que la temàtica plantejada en la intervenció no sigui rellevant o que els objectius de la intervenció no s'ajustin als que la comunitat s'havia marcat.

Recalquem una vegada més la importància que sigui la pròpia comunitat qui assenyali què és el que vol i com aconseguir-lo.

2. EVOLUCIÓ DEL TREBALL COMUNITARI

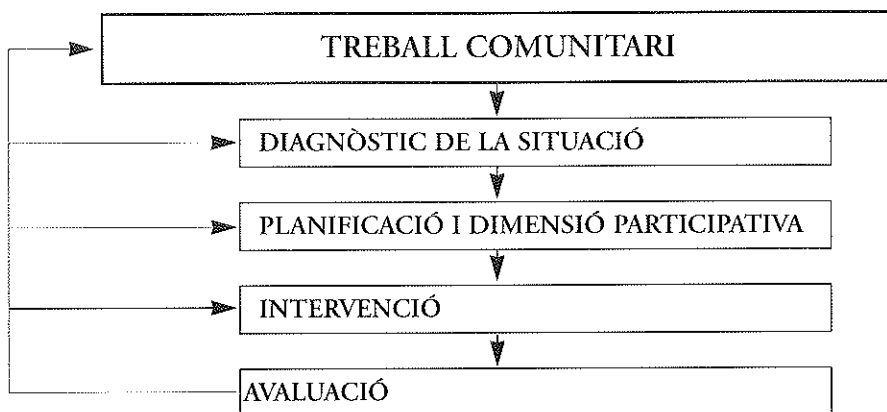
A continuació veurem com ha evolucionat el treball comunitari i com ha sofert una sèrie de canvis significatius a través de la pràctica del treball comunitari.

3. METODOLOGIA D'INTERVENCIÓ EN EL TREBALL COMUNITARI

En l'evolució del treball comunitari hem vist com actualment ens trobam amb una característica clau dins la nostra feina a nivell comunitari que és la baixa participació de la població dels distints nuclis on treballa l'educador.

En aquest punt desenvoluparem les diferent fases de la intervenció en el treball comunitari que, en un esquema general, quedaria establerta de la següent forma:

Diagnòstic de la situació

Aquesta fase ve caracteritzada pel coneixement del barri quant a extensió com a recursos humans i materials. Així, haurem de tenir en compte els següents aspectes:

- a) Coneixement de les entitats comunitàries:
 - Entitats o institucions de tipus artístic-lúdiques (multigeneracionals).
 - Institucions redistributives.
 - Serveis sectorials per edats.
 - Entitats de tipus ètnico-culturals.
 - Organitzacions de moviment cívic.
 - Moviments juvenils.
 - Mitjans de comunicació social.
 - Educació permanent.
 - Etc.
- b) Coneixement d'infraestructures:
 - Locals comunitaris.
 - Locals d'entitats privades de la barriada.
 - Comerços.
 - Etc.
- c) Professionals que realitzen treball comunitari:
 - Entitats públiques.
 - Entitats privades.
- d) Personal voluntari del barri.

D'aquesta manera tendrem informació sobre què és el barri i tots els seus recursos per poder passar a la següent fase.

Planificació i dimensió participativa

Una vegada s'ha fet el recull de tota la informació sobre el barri es realitzarà una **ANÀLISI DE LES NECESSITATS** de la zona per tal d'establir les àrees d'intervenció tenint en compte:

- Demandes expressades per la població.
- Demandes no expressades.
- Necessitats reals i potencials.

L'avaluació de totes aquestes variables, on s'introdueix l'avaluació d'una variable molt important per al treball comunitari, la participació comunitària, ens donarà aquelles línies a seguir per poder fixar la intervenció de l'educador.

Intervenció

La fase d'implementació es consolidarà amb la selecció dels **PROJECTES ESPECÍFICS** d'acord amb les possibilitats del desenvolupament comunitari per tal de potenciar la participació comunitària.

Aquesta fase vendrà determinada per dues línies d'actuació (dues possibilitats) que encapçalaran cada subfase de la intervenció:

- Creació de nous recursos i
- Potenciació i manteniment dels recursos existents sempre tenint en compte les possibilitats i demandes del propi barri per tal de potenciar un objectiu o un altre.

Aquesta part del Treball Social també consta d'unes fases d'actuació que seran expressades i definides d'acord amb el treball específic de l'educador/a.

Contacte amb les recursos i coneixement mutu

OBJECTIUS	ESTRATÈGIES	INSTRUMENTS
* Contactar amb les diferents entitats comunitàries.	* Reunions amb les entitats comunitàries per conèixer la seva tasca i les seves demandes.	* Fitxa de registre de contacte amb entitats.
* Actuar com a agent informador del PTSMO i la tasca de l'educador/a.	* Coneixement paral·lel del barri i la seva població: PROSPECCIÓ.	* Coordinacions individuals amb el coordinador del PTSMO.
* Valorar les intervencions conjunts.		* Projecte General d'Actuació.
* Conèixer la resposta del barri per valorar la participació comunitària.		

Coneixement dels recursos i col·laboracions

OBJECTIUS	ESTRATÈGIES	INSTRUMENTS
* Col·laborar en les actuacions que es duïguin a terme per tal de conèixer les entitats, funcionament, relacions, etc. * Implicar els usuaris de les entitats comunitàries amb els objectius d'intervenció de l'educador/a. * Fomentar la intervenció cap a la prevenció de les problemàtiques de la comunitat. * Col·laborar amb el consell professional de l'educador cap a les entitats. * Formalitzar la tasca de les entitats passant a un voluntariat conscienciat i amb una metodologia de feina. * Coordinar-se i col·laborar amb els professionals que intervenen en el barri. * Implicar la població en la presa de decisions. * Implicació de l'educador en la comprensió de la idiosincràsia del barri, essent el màxim objectiu possible.	* Participar amb una gran implicació en la realització dels projectes en coordinació amb les entitats. * Conèixer les demandes tant del barri com de les entitats per respondre-les. * Reunions periòdiques amb les entitats. * Informar sobre l'actuació de l'educador/a. * Reunions amb la resta de professionals del barri. * Donar a conèixer dins el barri les actuacions que es duen a terme a nivell comunitari.	* Actes de reunions conjuntes amb les entitats. * Projectes Específics d'Actuació. * Fitxa de registre de contacte amb entitats. * Coordinacions individuals. Taula de factors de risc a nivell comunitari.

Cap a l'autonomia dels recursos

OBJECTIUS	ESTRATÈGIES	INSTRUMENTS
* Presa de decisions per part de la comunitat tenint en compte les necessitats i dificultats presents a la zona d'intervenció amb el suport de la resta de professionals. La intervenció de l'educador/a va essent cada vegada menys directa i més de suport. * Presa de responsabilitats quant a les activitats que es duen a terme tenint en compte factors de risc del barri. * Ser capaços de realitzar activitats dirigides al canvi no des d'una perspectiva crítica, sinó creadora. * Organitzar una xarxa d'entitats ben comunicada per tal d'enriquir les activitats i els esforços.	* L'educador/a motivarà i potenciarà l'establiment de noves iniciatives donant-los suport amb la seva intervenció. * Se seguirà duent a terme la tasca d'informació de la intervenció de l'educador/a en el barri fomentant la conscienciació de les problemàtiques que hi ha i la creació de solucions. * Reunions amb les entitats i amb els professionals del barri per coordinar-se i establir reunions conjuntes per dur a terme el programa.	* Actes de les reunions conjuntes amb les entitats. * Projectes Específics d'Actuació. * Fitxa de registre de contacte amb entitats * Coordinacions individuals. * Taula de factors de risc a nivell comunitari.

Participació comunitària

OBJECTIUS	ESTRATÈGIES	INSTRUMENTS
* Fomentar una campanya d'implicació de la població en la xarxa d'entitats. * Implicar en la presa de decisions d'una forma responsable i conscient de les necessitats i possibilitats del barri. * Solidificar la xarxa d'entitats on es canalitzi la informació d'una forma fluïda per tal de donar resposta d'una forma efectiva a les demandes del conjunt del barri.	* Realització de reunions per establir les relacions entre les diferents entitats, començant per activitats conjuntes per arribar a la conscienciació de la feina en equip. * L'educador/a motivarà i potenciarà l'establiment de noves iniciatives, donant-los suport amb la seva intervenció.	* Actes de reunions conjuntes amb les entitats. * Projectes Específics d'Actuació. * Fitxa de registre de contacte amb entitats. * Coordinacions individuals. * Taula de factors de risc a nivell comunitari

4. EXPERIÈNCIES EN EL TREBALL COMUNITARI

Finalment presentam la varietat de projectes específics que hem pogut desenvolupar en el treball comunitari d'un/a educador/a de carrer:

- * Absentisme en les escoles del barri.
- * Acció voluntària en els barris.
- * Adaptació i integració de col·lectius d'immigrants o minories ètniques.
- * Associacionisme com a impulsor i participació del moviment comunitari. Moviments socials urbans.
- * Activitats educatives relacionades amb el temps lliure en l'àmbit de l'escola, família, medi urbà, mitjans de comunicació, etc.
- * Activitats educatives relacionades amb el temps lliure en àmbits específics: colònies d'estiu, campaments d'estiu, camps de treball, clubs d'esplai, cases de jovent, cases de cultura, ludoteques, etc.
- * Educació per a la salut: prevenció de les drogodependències en la infància i joventut.
- * Escola de pares: temps lliure, joc, família i escola.

COORDINACIÓ TÈCNICA DELS EDUCADORS DE CARRER

Antoni Jaume Castelló,
Coordinador tècnic del PTSMO del GREC

El present article pretén aportar la reflexió de la coordinació de grups i també donar a conèixer el model de coordinació tècnica que es desenvolupa en el Programa de Treball Socioeducatiu en Medi Obert (PTSMO) amb educadors de carrer del GREC.

El rol de coordinador de grup

Són molts els autors (Morales, 1984; Beal i d'altres, 1964; Navas Molero, 1994, etc.) que consideren que cap grup pot efectuar una acció positiva en el sentit de les seves metes sense la participació i el suport d'una persona que es responsabilitzi del rol de coordinador. S'entén per coordinació la funció desenvolupada per aquell membre del grup que té com a tasca concentrar els seus esforços entorn a la vida del grup i la consecució dels seus objectius. La seva presència i activitat són fonamentals tant per a la creació i manteniment del grup en si mateix, com perquè es defineixin i després s'aconsegueixin els objectius grupals.

Una dificultat inicial que ens trobam a l'hora d'ubicar aquesta figura és la denominació adequada, ja que són un grapat les possibilitats de denominació: líder, conductor, catalitzador, mediador, etc. El coordinador del grup, en el grup mateix, es posa al servei de les idees bàsiques però sense fer-se-les seves perquè han de ser enteses i subscrites per tots. És també aquella figura que ajuda i guia el grup perquè les pugui posar en pràctica; però sempre seguint el criteri de no fer res que el propi grup com a tal no pugui fer per ell mateix. Teòricament és fonamental, però en la pràctica és força difícil.

Per tant, em sembla important que el coordinador/a estigui dins el grup i, a la vegada, a fora; *"que es faci responsable del funcionament general; que mantengui l'entusiasme dels primers moments; que prepari i guiï cada sessió i que, sobretot, estigui molt convençuda de la directriu principal"*. (Velázquez y Loscertales, 1987).

Característiques bàsiques del coordinador

- Ofereix un sistema de valors propis que coincideixen amb els desitjats pel grup.
- Demostra al grup i als seus membres acceptació, afecte i confiança.
- Sap elegir i dirigir els seus col·laboradors, delegant adequadament atribucions i funcions.
- Té capacitat per prendre decisions i establir els objectius juntament amb el grup, motivant-lo adequadament.
- Ha d'arribar a tenir la suficient seguretat en ell mateix com per oferir el suport necessari en moments d'inestabilitat o tensió.

El model de coordinació tècnica del PTSMO del GREC

Per donar a conèixer aquest model de coordinació em sembla necessari començar per enumerar una sèrie de **rols específics** i també les **funcions** i els **espais de regulació** que el **coordinador** empra en el marc del PTSMO.

Rols específics

- Coordinar les activitats del grup.
- Planificar i definir les modalitats de treball.
- Estructurar les tàctiques en funció dels objectius.
- Assessorar el treball i donar informacions.
- Actuar com a responsable i portaveu.
- Determinar l'estructura i les relacions.
- Intervenir en casos de conflictes.
- Rebre l'agressivitat del grup.
- Convertir-se en font de valors i normes.

Funcions del coordinador

** Envers cada un dels educadors*

- Donar suport tècnic i pràctic a l'educador que inicia el seu treball a un barri, zona o poble i també suport documental i teòric.
- Encarregar el projecte general d'actuació, una vegada començada la prospecció en el territori.
- Revisar i avaluar el projecte general d'actuació.
- Propiciar i potenciar la implantació de projectes específics d'actuació a l'educador que ha superat la fase de diagnòstic general.
- Vetllar pel compliment dels projectes específics, tot oferint un espai per a la seva avaluació.
- Donar suport institucional als educadors per facilitar la seva tasca comunitària.

** Envers l'equip d'educadors:*

- Potenciar les accions conjuntes dels diferents educadors.
- Coordinar les reunions de l'equip d'educadors.
- Facilitar informació sobre recursos que facilitin la millora de la tasca educativa.
- Potenciar la interrelació professional entre els educadors per crear una millora recíproca en els casos d'estratègies d'intervenció.

** Envers l'equip tècnic i la direcció:*

- Mantenir informada la direcció del funcionament del programa.
- Assistir a les reunions de l'equip tècnic format pels coordinadors dels diferents programes, direcció i gerència per exposar els problemes tècnics i de funcionament del programa i aconseguir aportacions favorables per a la seva resolució.

Els espais de regulació professional

El Coordinador manté els següents espais de regulació professional:

- a) *Coordinació individual:* Espai bàsic del seguiment de l'educador per part del coordinador. Suposa la revisió i l'anàlisi de l'actuació de l'educador des de qualsevol aspecte en el moment que es consideri emergent.
- b) *Seguiment de projectes específics:* Espai d'anàlisi de l'actuació més sistematitzat amb ús d'instruments metodològics específics.

-
- c) *Coordinació grupal*: Espai d'intercanvi d'informació i presa de decisions per a la intervenció i funcionament. Serveis per potenciar accions conjuntes.
- d) *Espai per a la realització de prospeccions conjuntes*. En ocasions es fa de la demanda de l'educador i/o dels objectius del coordinador, si bé és una activitat imprescindible en començar un nou educador/a.

Dificultats per a la coordinació tècnica dels educadors de carrer

El coordinador d'un grup de professionals ha d'estar atent a les dificultats que sorgeixen dins el propi grup durant la monitorització cap a l'objectiu marcat. La convivència humana genera problemes i dificultats, i el coordinador de grup, sense evitar-ho, ha de preparar-se per afrontar-los i resoldre'ls.

Fonamentalment es troba amb dos tipus de problemes:

- a) Problemes relatius a l'estructura grupal:
- defectes de procediment;
 - xarxes de comunicació inadequades;
 - distorsions de l'objectiu.
- b) Problemes relatius a les actituds^(*) personals:
- Actituds negatives o no productives;
 - Expectatives inoportunes;
 - Habilitats inadequades.

Cal advertir que aquest darrer tipus de problemes tal volta és el més difícil de treballar. Apareix quasi sempre en el període d'implementació del treball d'un educador i no, com seria més desitjable, en el període de preparació i iniciació, donat que es fa visible i evident davant l'ACTITUD de l'educador.

(*) Actitud: És una disposició de sentiment relativament constant vers algú o alguna cosa. Totes les actituds s'aprenen i, a diferència de les idees purament racionals, estan vinculades a les emocions.

LES NOVES FORMES DE FAMÍLIA A MALLORCA (1ª part)

Lluís Ballester Brage,
Universitat de les Illes Balears

1. LA FAMÍLIA I LES TRAJECTÒRIES DE NECESSITATS DELS MENORS

El marc familiar segueix essent el principal àmbit social per a la resolució de tres problemàtiques fonamentals:

- Residència
- Recursos econòmics
- Socialització primària: seguretat i afecte, patrons de conducta, suport per a la recerca de feina, etc.

Per això, interessa conèixer les característiques de les formes de convivència entre els infants, especialment pel que fa als problemes i necessitats de les famílies en el procés personal i de socialització. En la identificació de l'origen de la situació de necessitat, a partir d'una possible hipòtesi sobre les famílies, es poden considerar quatre **situacions especialment problemàtiques que donen origen a les trajectòries familiars problemàtiques del menor:**

1. Infants i adolescents sense família pròpia que els aculli.
2. Infants i adolescents amb família pròpia en la qual es produeixen, o estan en evident risc de produir-se, desatencions o mancances greus en el seu procés de desenvolupament.
3. Infants i adolescents, la família o responsables educatius dels quals els provoquen distorsions o pertorbacions en el seu procés de desenvolupament integral.
4. Infants i adolescents, les famílies o responsables educatius dels quals se senten, o són, parcialment o total, impotents per afrontar les seves situacions problemàtiques individuals.

També es pot parlar d'una tipologia de famílies, tant en l'origen de les dificultats com en el procés d'atenció desenvolupat pels serveis socials, tipologia que ofereix tipus no excloents:

1. Famílies multiproblemàtiques complexes (molts membres i escassos recursos de tot tipus, gran volum de demandes als serveis socials i sanitaris, relacions amb el sistema judicial, etc.)
2. Famílies monoparentals amb fills i pocs recursos personals o situacions problemàtiques (especialment persones amb conflictes socials o problemes de salut, addiccions, etc.)
3. Unitats de convivència en les que hi manquen els pares de determinats menors (en moltes ocasions padrins i néts, ties i nebots, etc.)

Altres situacions problemàtiques originàries més o manco descrites amb altres dades (situació social, cultural, etc. de la família) es poden mantenir o canviar moderadament al llarg del cicle vital del menor, però en tot cas podrem establir la **situació de manca de suport familiar** d'acord o no amb el manteniment de la situació originària, de les relacions mantingudes amb serveis socials (eficàcia de les accions, qualitat, etc.) i de situacions noves (Campion, 1987, 63 i ss.), per exemple relacionades amb la mort dels pares:

1. Pares morts sense cap altre parent conegut
2. Pares morts amb parents impossibilitats per acollir el menor
3. Pares morts amb parents no impossibilitats o amb existència de persones que tenen un vincle afectiu amb el menor
3. Pares desconeguts o que han renunciat al fill.

En relació a cada una d'aquestes diferents combinacions de trajectòries es poden desenvolupar estudis específics, però l'article se centra en les noves formes de família que es poden identificar a partir de les dades censals.

2. ESTRUCTURA I DINÀMICA FAMILIAR A MALLORCA

L'any 1994, en el context dels estudis preparatoris per al Pla d'Atenció a la Infància en Risc, es varen treballar des de la Unitat de Planificació i Estudis de l'Àrea de Benestar Social del Consell Insular de Mallorca (CIM) les dades disponibles al Cens de 1991 per tal d'oferir una explotació detallada de l'estructura familiar de Mallorca. Aquest treball va permetre, en un primer moment, oferir algunes dades a l'esmentat Pla i fonamentar algunes interpretacions sobre les noves formes familiars i les necessitats socials. A principis de 1998, el CIM va permetre la consulta de les dades a tots els interessats de tal manera que es pot reprendre la interpretació iniciada i no acabada en aquell moment. Aquest comentari és encara més urgent per la manca de dades que permetin l'anàlisi familiar al Padró de 1996 així com la previsible desaparició al Cens del 2001.

La rellevància de l'anàlisi familiar per a la comprensió de les necessitats i les estratègies per abordar-les és bona d'entendre; el més difícil és que l'anàlisi es pugui fer amb suficient detall. Les variables que varen ser considerades, tant per cada una de les illes com per Palma, l'any 1994 varen ser:

1. Estructura familiar per municipis
2. Estructura i nombre de membres de la unitat de convivència
3. Relació amb activitat econòmica de la persona de referència i nombre de membres a la unitat de convivència
4. Nombre de membres i màxim nivell d'estudis de la persona de referència
5. Nombre de membres i edat de la persona de referència (interval·ls quinquennals d'edat de les persones principals en les parelles amb fills i nuclis monoparental -visquin només amb fills o amb fills i altres)

En aquest article només comentarem el que es refereix a les noves formes familiars, és a dir, un dels aspectes estructurals de les famílies que poden permetre entendre els canvis que s'estan produint quant a les necessitats.

L'anàlisi de necessitats i demanda, i el disseny de les polítiques de serveis socials han de tenir en compte els factors que actuen a llarg termini i, especial-

ment, l'evolució futura de la demanda potencial. Si des de les polítiques de serveis socials es pretén preveure les necessitats de les famílies que potencialment es puguin crear en els pròxims anys, és indispensable arrancar d'estimacions tant del nombre de llars que s'han de formar com de la situació existent de partida. En aquest sentit, es pot dir que la cohort d'edat situada en les edats de formació de parelles independents i de tenir fills, situada entre els 25 i els 35 anys, ha augmentat considerablement al llarg dels anys vuitanta i noranta a Mallorca. En conseqüència, la tendència general és cap a un augment de la taxa de natalitat.

<i>Font</i>	<i>% 25 a 35 anys⁽¹⁾</i>
Padró 86	14,38
Cens 91	15,23

S'estan produint dues evolucions de signe contrari. Per una banda, la reducció ràpida de la natalitat entre 1976 i 1986 ha donat lloc a què l'increment de la població s'hagi desaccelerat amb la conseqüència que al Cens de 1991 apareixerà el menor augment intercensal posterior a 1950. De totes formes, els elevats nivells de natalitat entre 1961 i 1975 estan donant lloc ara a un intens procés de creació potencial de llars al llarg dels anys noranta. L'augment de les llars és ara molt superior a l'augment de la població per raons estrictament demogràfiques. De totes formes, el baix nivell de les retribucions per a les ocupacions a les que es pot accedir, l'eventualitat de l'ocupació i la inestabilitat de tot el mercat laboral suposen una dificultat afegida a les habituals a l'hora de comprometre's a la creació d'una família amb fills.

Una previsió que ajuda a reforçar la valoració és que la creació de noves llars es mantindrà a Mallorca al llarg dels anys noranta com a conseqüència de l'arribada a l'edat de constitució de llars de les importants cohorts de població procedents dels naixements en el període de fort creixement econòmic enregistrat entre 1961 i 1974. El modest ritme d'augment actual de la població a Mallorca resulta compatible amb ritmes de creixement bastant més importants en el nombre de llars resultants de la ja esmentada forta natalitat del període 1960-74, la qual cosa suposa un increment de la demanda potencial del sector de 0 a 14 anys de la present dècada i primers anys del 2000.

El comportament dels fluxos nets de formació de llars és molt desigual en magnitud i signe d'acord amb l'edat. Les noves llars es formen, sobretot, a partir de persones de referència amb edats fins als 34 anys i les sortides es generen, sobretot, a partir d'edats superiors als 64 anys. Els fluxos d'entrada són creixents fins a 1991-1996, a causa de les altes taxes de natalitat enregistrades al llarg de la dècada dels anys seixanta i primers setanta. Els fluxos de desaparició progressen al llarg del període analitzat com a conseqüència del previsible envelliment de la població. Per efecte de l'evolució dels fluxos nets d'entrada i sortida, el flux de creixement net de llars creix fins a arribar en 1996 a un màxim teòric, passant a decreixen posteriorment amb increments molt reduïts per a després de l'any 2000.

El més destacat de l'anterior valoració és que el flux net mitjà de noves llars serà superior en un 7% al llarg de la dècada dels noranta a la mitjana del flux dels anys vuitanta. Això implica per als anys noranta un increment important de la demanda potencial del sector a la que s'haurà de fer front.

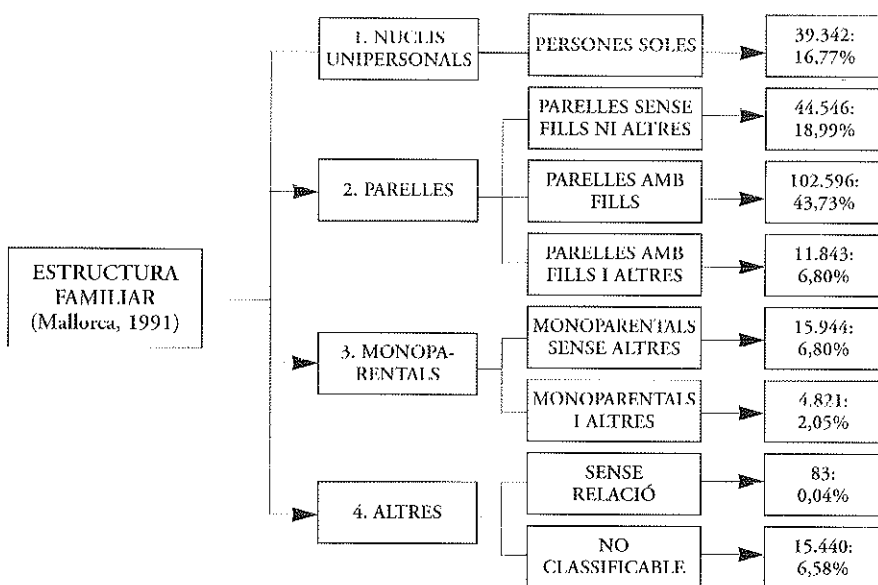
Contràriament, en el període 2000-2009 el flux d'entrades es reduirà, en comparació amb la dècada anterior, situant-se a nivells mitjans inferiors fins i tot als de la dècada dels vuitanta⁽²⁾. El retrocés de la natalitat entre 1976 i 1986, lligat en gran mesura a factors econòmics i a factors relacionats amb el canvi polític, tindrà conseqüències a la primera dècada del proper segle. L'envelliment de la població es palesa a través d'una progressiva reducció de llars noves en el mateix període de temps.

3. LES NOVES FORMES FAMILIARS A MALLORCA

Diversos autors (Salustiano del Campo, Julio Iglesias, Lluís Flaquer, Miguel Requena, etc.) coincideixen, per camins diferents, a identificar l'existència d'una tipologia de noves formes de família o de convivència encara minoritària a Espanya i que es pot resumir en els següents tipus:

- a. Persones soles-Llars unipersonals. Totes les llars en les que només hi hagi una única persona.
- b. Parelles sense fills. Hi ha només 2 persones i ambdues es consideren cònjuges.
- c. Famílies monoparentals amb dos tipus bàsics:
 - Monoparentals sense altres. Tots menys 1 són fills dels titulars de la llar.
 - Monoparentals i altres. Hi ha 3 o més persones que han de complir tres condicions: una d'elles, almenys, ha de ser pare/mare d'algun altre present a la llar; un altre ha de ser fill i, necessàriament, fill de la persona anterior; i un altre, també diferent, no ha de ser fill ni del primer ni pare/mare del segon.
- d. Grups sense relació familiar. Hi ha 2 o més persones però cap d'elles té cap mena de relació de parentiu ni hi ha matrimoni.

Les dades de què disposem permeten dimensionar aquestes diverses formes de convivència per a Mallorca:

3.a. Persones soles-Llars unipersonals

El que apareix com a nou en aquesta forma de convivència no és la seva existència -si atenem la informació històrica ja que era una forma present en les societats preindustrials (Burguiera i altres, 1988)- sinó el seu creixement i les característiques actuals. A Mallorca s'han identificat algunes de les mateixes característiques que s'estan donant a l'Estat:

Més de la meitat de les llars unipersonals estan formades per gent gran:

MUNICIPI	TAXA D'ENVELLIMENT	PERCENTATGE DE LLARS UNIPERSONALS
Estellencs	300.00	26.19%
Sant Joan	216.58	22.50%
Ariany	210.68	19.81%
Sencelles	207.45	25.25%
Montuïri	202.37	23.56%
Santa Eugènia	191.67	22.71%
Búger	179.31	20.53%
Porreres	173.22	19.75%

Com es pot observar a la taula, en la que es mostra una selecció dels municipis amb majors taxes d'envelliment, hi ha percentatges de llars unipersonals molt superiors a la mitjana de Mallorca en els municipis amb més gent gran en relació als menors.

- Una tercera part de totes les llars unipersonals està formada per persones que han enviuat.
- El grup de menys de 65 anys que viu sol sembla que està augmentant. En relació a aquesta segona categoria es més difícil entreveure conclusions, però en els estudis sobre els joves es pot observar que aquesta és una de les principals formes d'emancipació.

En la mateixa línia d'aquest perfil, però relacionat amb la Comunitat Autònoma de Madrid, coincideixen les dades de l'estudi de Miguel Requena y Díez de Revenga referits a l'any 1985 i que va representar un punt de referència metodològic i analític fonamental.

3.b. Parelles sense fills

La distribució de les parelles sense fills segons l'edat de la persona de referència, mostra dos moments fonamentals: el primer, entre els 25 i els 34 anys (17% aprox.), cohort que correspon en els moments actuals d'inici del cicle familiar, per baixar entre els 35 i els 44 anys (10% aprox.) i entre els 45 i 54 (7% aprox.). Començarà a incrementar-se a partir dels 55 anys (55 a 64: 14% aprox.), etapa en la que s'inicia el "niu buit". Finalment, per sobre dels 65 anys es troba més del 50% restant.

Es pot observar, quant a les dades dels estudis de Salustiano del Campo (1987, 162 i ss.) un retard de 5 anys en el cicle vital de la família. Si es considera la progressiva nuclearització i l'envelliment de la població, es pot suposar que es produirà un augment d'aquest tipus de llars com succeeix a altres països.

3.3. Famílies monoparentals

En aquest grup s'ha de fer una diferenciació de les distintes formes d'aquesta família, especialment per la seva naturalesa i formació:

- Tradicionals. Les que procedeixen de la mort d'un dels cònjuges. En gran mesura vénen encapçalades per dones viudes.
- Les formades per separació o divorci i, conseqüentment, per la ruptura familiar tot formant, generalment, noves unitats residencials: llars unipersonal que solen estar formades per l'home i família monoparental encapçalada per la dona.
- Les formades per mares fadrines que decideixen de viure soles amb els seus fills.
- Les formades per pares o mares que viuen amb els seus fills ja adults, generalment fadrins.

Pel que fa a les tipologies de les famílies monoparentals, Julio Iglesias (1988, 28-29) proposa dotze tipus, segons diverses situacions: relació amb la natalitat; vinculació amb la relació matrimonial, amb l'ordenament jurídic i amb diverses situacions socials.

Les dades de Mallorca són molt elevades (8,85%), quasi un punt percentual per sobre de les dades de l'Estat, amb quasi un milió de llars monoparentals. Aquestes xifres són també més elevades que les de la resta de països europeus però molt inferiors a les d'Estat Units.

No es disposa de la distribució dels nuclis monoparentals segons l'edat i el sexe de la persona de referència, però atenent tots els estudis parcials realitzats (Joves de la CAIB entre 16 i 29 anys, Gent gran, etc.) es pot afirmar que es tracta de monoparentalitat femenina.

Pel que fa al nombre de membres, les dades relatives són les següents:

	MONOPARENTALS	MONOPARENTALS I ALTRES	TOTAL
2 membres	53.65%		41.38%
3 membres	29.70%	15.24%	26.39%
4 membres	11.23%	33.28%	16.27%
5 membres	3.63%	28.37%	9.29%
6 i més	1.78%	23.11%	6.66%
	100.00%	100.00%	100.00%

Com es pot observar a la Taula, la situació més rellevant és la formada per dues persones, majoritàriament una mare i el seu fill/a, tot i que cal prestar atenció a aquestes situacions de famílies nombroses amb un únic progenitor, relativament poc rellevants, però probablement es tracta de situacions familiars en dificultat en un bon nombre.

La distribució territorial d'aquestes llars no segueix un patró clarament definit segurament per la diversitat de situacions que inclouen, com s'ha apuntat a la tipologia inicial. De totes formes, són més importants en els gran nuclis urbans com Palma (7,89%; la mitjana de Mallorca se situa en el 6,80%) i en els municipis de l'interior (Sineu, 9%; Ariany, 9,09%; Búger, 10,26%, etc.). Les mitjanes més baixes es distribueixen de forma molt diversa (Maria, 4,05%; Santa Eugènia, 4,13%; Campos, 4,59%; Pollença, 4,71%, etc.).

d. Grups sense relació familiar

Pel que fa a aquesta darrera forma de convivència, hi ha greus dificultats per fer interpretacions. Es podria analitzar dins la gran categoria de les llars sense nucli familiar, però no hi ha informació suficient per poder anar més enllà i, de fet, per parlar de llars de cohabitants sense relació familiar s'hi haurien d'incloure parelles sense relacions formals, és a dir, totes les situacions de cohabitació sense reconeixements formals. Aquest, però, no és el cas. Les dades, a més, són molt reduïdes de tal manera que la seva rellevància no és més que hipotètica.

NOTES

1. Fonts ja citades. Les dades concretes són 79.249 hab de 25 a 34 anys el 1986 sobre un total de 550.849; i 86.570 el 1991 sobre un total de 568.187 hab.
2. Actualment no disposam d'informació estadística suficient per determinar els fluxos efectius en relació a la formació de llars. Hi ha alguns indicadors d'alguns dels seus components, com serien els matrimonis, divorcis o separacions enregistrats. Tanmateix, és evident que aquests fluxos efectius estan clarament influïts per la dinàmica social i econòmica.

BIBLIOGRAFIA

- BURGUIERE, KALPISH-ZUBER, SECALEN Y ZONABEND (1988): *Historia de la familia* (2 vols.): 1, *Mundos lejanos, mundos antiguos*. 2, *El impacto de la modernidad*. Alianza. Madrid
- CAMPION, J. (1987): *El niño en su contexto. La teoría de los sistemas familiares en psicología de la educación*. Barcelona, Paidós.
- DEL CAMPO, S. y NAVARRO, M. (1987): *Nuevo análisis de la población española*. Barcelona, Ariel.
- FLAQUER, Lluís (1990): *La familia española: cambios y perspectivas*. Madrid, Espasa-Calpe.
- IGLESIAS, J. (1988): *Familias monoparentales*. Madrid, Instituto de la Mujer.
- REQUENA, M. y Díez de Revenga (1990): "Hogares y familias en la España de los ochenta: el caso de la Comunidad de Madrid", en *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 51. Madrid.

Com afirmàvem a la presentació, tenim el plaer de presentar-vos un bloc nou i un tema igualment nou. A les pàgines d'Alimara -almenys a la segona època- ningú no n'havia parlat mai; fins ara no havíem presentat cap article monotemàtic sobre la relació del llenguatge amb el treball social.

Al bloc el conformen dos articles: **Amb el llenguatge escorat**, de Miquel Caldentey, educador de les Llars del Menor i que ja ha col·laborat en aquesta revista; i **El llenguatge en l'Atenció Social. El reconeixement del femení i la seva representació en el llenguatge**, de Montserrat Montagut, diplomada en treball social.

Del primer cal fer una puntualització: la seva inclusió en primer lloc en el bloc (a part que també hem col·locat el bloc seguidament del de Menors) no té cap altra explicació que els dubtes de situar-lo en el bloc de Menors o en aquest, perquè si bé el tema central és el llenguatge, la comunicació, aquesta comunicació no es tractada en general sinó específicament quant als al·lots interns a les Llars del Menor. Probablement, si no s'hagués comptat amb l'altre article, no s'hagués fet un bloc diferenciat i estaria emmarcat en el bloc de Menors. En ell, Miquel Caldentey ens aporta informació sobre un aspecte que pot ser sigui desconegut dels menors interns a les Llars. D'ells tots en coneixem els seus greus problemes socials, però el que pot ser desconeixem són les seves mancances, els seus dèficits de comunicació. Que no han après a comunicar-se, a expressar el que senten, el que volen, el que desitgen.

Del segon, dir que l'autora ens aporta elements per començar a emprar el llenguatge incloent-hi la forma femenina i que ho comencem a fer des dels nostres llocs de treball quotidià, en els equips d'atenció social. Per tant, un tema interessant que ens facilita elements per intentar realitzar un canvi en el llenguatge del dia a dia, creim que ben difícil, ja que el llenguatge sexista el portam tots -homes i dones- ben arrelat en el nostre bagatge cultural que hem anat adquirint amb l'educació i provinent de segles d'allunyament de la part femenina de la humanitat dels llocs públics.

AMB EL LLENGUATGE ESCORAT

Miquel Caldentey Bishul,
Educador. Llars del Menor

En la feina amb nins de protecció, que han passat per experiències traumàtiques en una època molt primerenca de la seva vida, un dels trets que més crida l'atenció és la impossibilitat quasi sistemàtica de comunicar-se d'una manera planera i dir allò més senzill amb les paraules més directes. Són nins i adolescents que no poden expressar el seu pensament o les seves idees -i, encara pitjor, els seus desitjos- posant les cartes damunt la taula dient les coses pel seu nom.

Fins a quin punt és important el llenguatge per al bon funcionament de la persona ho palesen els experiments fets per Vigotski i el seu equip que demostren que *"a vegades el llenguatge adquireix una importància tal que, si no es permetia de parlar, els infants petits no podrien realitzar la tasca encarregada"*. (Vigotski, 1994, p 41). Amb aquesta perspectiva, el llenguatge no només és una eina de comunicació i d'intercanvi d'informació, sinó que, al mateix temps, és el suport psíquic que permet al nin estructurar i facilitar l'acció.

Et trobes, així, amb *discursos*⁽¹⁾ que s'han de reinterpretar en una traducció directa i simultània, *on-line*. Perquè sents que una nina et demana si t'agraden els caramels quan et vol dir "a mi m'agraden molt i en vull un"; o un nin se'n riu del *pijo* que duu sempre roba de marca mentre s'estreny una mà amb l'altra perquè "tampoc a mi no em sabia greu ser-ho i ho fruiria i, a més, això vol dir que tendria una vida tan fantàstica com aquestes vides tan fantàstiques que tenen els que duen roba de marca". O, en casos extrems, fas una pregunta clara i directa, i la resposta és un "m'és igual" quan la respiració quasi es talla i el nin abaixa els ulls perquè estan dient que "això és el que més m'agradaria d'aquest món però sé que és impossible i, per tant, no vull ni provar de desitjar-ho". Tanmateix no són nins mentiders si no és en el sentit que explica Unamuno quan intenta esbrinar el sentit de l'ambigüitat i falsedat del jo mostrat: *"Se miente cuando se dice la verdad en que no se cree"*⁽²⁾.

Si en la tasca educativa ens quedam amb les frases pronunciades dites en un moment i no analitzades; si ens permetem el luxe de no fer un treball crític davant les verbalitzacions espontànies o no som capaços d'anar més enllà del que sentim; si, en definitiva, no escoltam podem trobar-nos, moltes vegades, mantenint un diàleg esperpèntic en el que, realment, es parla d'un tema totalment aliè al que es diu. Quan un nin diu el que no vol dir però no pot dir el que vol dir, a l'adult no li queda més remei que fer el joc de mans de cercar el context on la frase ha d'encaixar com una peça de trencaclosques que s'ha sortit del seu joc i ha caigut dins una altra capsa.

Per intentar explicar com és que una persona pot arribar a ser incapaç d'expressar el que vol sense traves i a partir d'aquí intentar ajudar-la, podem recórrer a diferents àmbits de les ciències socials, des dels estudis transculturals

fins a la psicologia, tot passant per la lingüística i les teories de la comunicació (verbal i no verbal). Sense oblidar "*el principio de que estamos todo el tiempo tratando con un todo único en interacción*" (E. Leach, p 5). Per això, com més variables es tinguin en compte i com més clar vegem per què el nin fa el que fa, més i de millors eines disposarem per ajudar-lo a *contar*. Podrem fer persones dinàmiques, actives, directes; en definitiva, assertives. Però per ventura l'assertivitat és la teulada de la comunicació i les teulades necessiten d'uns bons fonaments per poder-se sostenir i canalitzar tots els ruixats que, de tant en tant, ens xopen. És a dir, el llenguatge és la representació final d'un procés que s'ha iniciat molts nivells més avall on el concepte i l'emoció són les matèries primeres que serviràn per pastar la forma ideal del missatge mostrat amb paraules.

Cal recordar que en el moment (tant filogenètic com ontogenètic) de l'aparició i consolidació com eina social, el llenguatge està fortament lligat a la realitat més immediata i compleix la funció de designar objectes físics: tal vegada no hi ha, fins i tot, llenguatge sense la presència de l'objecte que designa. Per altra banda, aquesta primera funció està supeditada al desig més bàsic de comunicar (Bruner): el nin aprèn a parlar perquè en un moment molt primerenc de la seva vida descobreix la necessitat d'interactuar amb l'ambient, amb els altres i d'establir un *diàleg*. Si no es donàs aquesta primera passa, mai no haguéssim après el llenguatge⁽³⁾. A partir d'aquí i a mesura que el nin creix van augmentant les eines que li permeten millorar aquesta comunicació i, per tant, el pas evolutiu més important que pot sofrir el llenguatge és el deslliurament de la realitat material i la formació de la capacitat d'anomenar, en un primer moment, objectes no presents; després descriure fets, situacions i finalment fer abstracció de la realitat i arribar a la *conceptualització*. Aquest nou estadi del llenguatge possibilita una comunicació més fluïda, sense la dictadura de l'aquí i l'ara i, sobretot, poder parlar de coses immaterials com els déus, la lògica i els sentiments. D'aquí a la *simbolització*⁽⁴⁾ no hi ha ni una passa.

Però tot el procés es fa en un àmbit concret de la realitat. En aquest sentit, les teories que han d'explicar la realitat de la comunicació han tengut l'encert de poder identificar el *context* com a part primordial del *discurs*. A partir d'aquí, els estudis s'han permès estendre el seu objecte d'interès des de la *frase* al *text* i des d'aquest al *missatge*, en el més ampli sentit de la paraula. I si el context en resulta important, no és tant perquè ens possibilita identificar els elements externs on es dona la situació comunicativa i dotar el discurs de sentit, com per deixar-nos extreure aquest mateix discurs i, recol·locat en un altre context, donar-li un sentit diferent, algunes vegades fals, ambigu o contradictori però altres més veritable o, si es vol, més adient amb la realitat. Els poetes empenen aquest recurs per crear metàfores; els prosaics l'empram, de vegades sense adonar-nos-en, per interrompre (o desviar) la comunicació.

Però si tenim clar l'espai comunicatiu en què ens movem, el context *real*⁽⁵⁾ des d'on són dites les paraules, podem assumir que "*los juegos de palabras son una característica extremadamente importante de todas las formas de comunicación simbólica pero especialmente quizás en las áreas de la vida social que son focos de tabú, tales como el sexo y la religión*". (E. Leach, p 24). El tema tabú pot ser, també, individual, privat, únic i intransferible. El més corrent és que menors que han passat per un fort trauma infantil, com una separació forçada dels pares, abusos, manca de vincle o desaparició de la figura d'afecció,

transformin en innombrable l'estafa soferta i no vulguin "ni sentir-ne a parlar". En aquests casos, també els pares, les figures parentals que són objectes i subjectes de desig i portadors del vincle que permet obtenir seguretat, força, control i estabilitat per al nin que percep dissonàncies entre la figura real i la representació simbòlica, poden arribar a ser tema tabú. I ho són en la doble acceptació del mot: com a sentiment indicador d'un conflicte intrapsíquic entre intensos desitjos inconscients i la *prohibició* de dur-los a la pràctica, però també com a *interdicció* basada en els prejudicis.

Per tant, quan el principi bàsic per a l'evolució ontogènica sana i estructurada que estableix l'equació *pares = protecció* queda interrompuda i la igualtat es trenca transformant-se en *pares = ¿protecció?* (o, encara més greu, *pares = ...*) el llenguatge, com a mitjà de comunicació, queda al servei de l'ambigüïtat, dels revolts, i no li queda més remei que recórrer a la transformació constant de la realitat a través de la *metonímia*⁽⁶⁾.

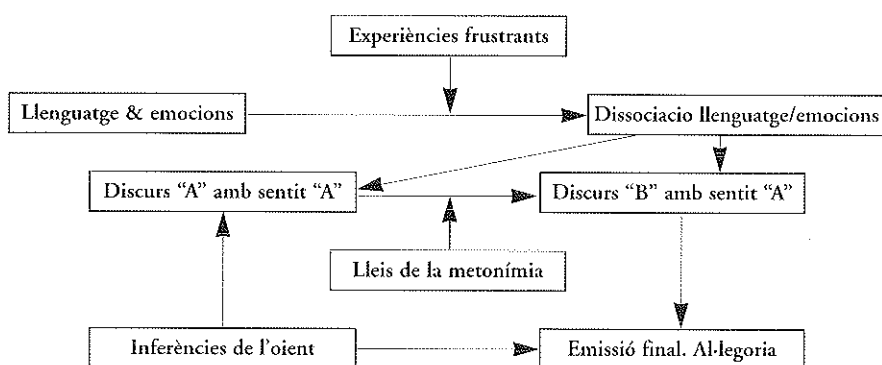
El principi d'aquesta transformació és bàsic i primari. Si el nin petit ha de dir *papà, mamà, sí, no*, sense poder-los investir d'una forta càrrega afectiva perquè reboten contra els objectes que no poden absorbir aquesta afectivitat, el llenguatge que anirà aprenent el nin, el sistema lingüístic que ha d'incorporar com a mitjà comunicatiu, haurà d'anar, per força i necessàriament, despullat dels elements emotius i/o de desig⁽⁷⁾. Aquest pas no implica en tots els casos i obligatòriament (per sort) que se'ls anul·lin les capacitats de sentir, pensar, estimar, sinó que no poden ser mostrades (dites) almanco de manera directa. (Sobre la impossibilitat de no dir mai el que volem perquè, al cap i a la fi, no ho sabem, hi ha la teoria Lacaniana, però aquí ens movem en un altre nivell).

Per la llei de la *continuitat*⁽⁸⁾ l'afecte, el desig cap als pares ha de ser desviat cap a un altre *objecte* manco *perillós*, això és, que es pugui burlar el *principi de la realitat* sense destruir-lo del tot. Aquest traspassament és possible gràcies a la capacitat de simbolització que tenim els humans, un procés a través del qual podem jugar a *fer com si* i a desviar l'atenció del mal sobre un mal menor. El procés, aplicat un cop i un altre perquè la situació dels pares ho fa necessari^{(9) (10)}, acaba per *generalitzar-se* i a fer-se quotidià. Acaba, el nin, per acostumar-se a amagar (-se d') el món i arriba a un punt en què qualsevol tema ha de ser tractat de la mateixa manera que el tema tabú inicial. La interdicció ho és en el sentit que el nin se l'autoaplica: res no pot ser mirat cara a cara perquè correm el risc de veure el que tants esforços ens ha costat encegar. Gràcies a la metonímia pot dir només una part quedant salvat de la resta. Per tant, quan un nin amb una de les històries abans descrites s'ha d'enfrontar amb una situació altament emotiva (bé trista o alegre, dolorosa o esperançadora però sempre afectivament carregada) no li queda més remei que traslladar-la (dir-la) des de l'escorament. Perquè si la mira de cara, igual que el monstre de la medusa, el podria petrificar. I, triar per triar, encara se'n salva optant pel desviament de l'acció. Pitjor seria que, carregats de fets terribles, el nin es quedàs catatònic ja que en aquesta situació a nosaltres, els que treballem amb aquests menors, ens seria més difícil l'actuació perquè la barrera que hauríem de botar seria més alta i més forta. I les intervencions rebotarien tot creant situacions frustrants per ambdues parts, fent un cercle difícil (quasi impossible) de trencar des del treball quotidià fet en l'àmbit de la llar.

La possibilitat de desviar el missatge ens ho permet el llenguatge perquè "en la comunicació de la vida real puede fácilmente ser elegido un referente con

la intenció de transmetre algo que no apareix en superfície" (H. Boaba, p 28). Però sí que existeix, sí que està punyent en el fons, esperant poder palesar-se en qualsevol moment si permetem que el discurs sigui mostrat amb les seves pròpies condicions, si creem un ambient acollidor, relaxat i tolerant, si no forçam el nin a dir, des d'un principi, les coses pel seu nom sinó que li donam l'oportunitat que faci de la vida quotidiana una al·legoria. Al·legoria no sempre poètica, moltes vegades patètica car no podem oblidar que el nin prové d'un ambient en què la possibilitat de sublimar les vivències més primàries és, molt sovint, impossible.

A partir del que s'ha dit, el model de la transformació que el discurs del nin pateix podria ser, més o manco, el següent:

No cal oblidar que en aquest procés la persona no és subjecte actiu ni, moltes vegades, conscient, sinó més aviat és ell mateix objecte: metàfora de les seves pròpies vivències que no li han permès de triar altre camí. S'ha vist, de qualque manera, obligat a desviar-se per poder, més enllà de la realitat, trobar la manera de ser. A força d'anar creant *errors de fet* que són aquelles equivocacions sobre el *contingut* d'una realitat o sobre els elements *essencials* que concorren en un acte.

Si assumim el que s'ha dit és fàcil de comprendre que l'educador, l'adult, forma part activa de la situació des del moment en què no tan sols no pot conformar-se a ser un simple receptor d'allò que ens diu el nin, sinó que més aviat ha d'actuar quan no li queda més remei per reinicialitzar (recodificar) el missatge per poder tornar a codificar-lo i que sigui comprès des d'ambdues posicions. Perquè és ben clar que el nin tampoc no acaba d'entendre correctament el seu propi missatge. Per això, l'educador ha d'anar a situar-se al quadre de les inferències fent de *drethavent* perquè és aquí on ens trobam en la nostra feina: a partir del moment en què podem començar a establir hipòtesis i deduir, des de la totalitat que ens mostra el menor, aquells petits fets que han empedrat el camí fins a l'aquí i l'ara; fins a la situació actual del nin que no pot demanar sense sentir-se traït i traïdor; per (i d') ell mateix, pel seu entorn que l'ha obligat a tantes defenses envers els seus pactes de dissortada fidelitat amb figures falsament o patològicament autoritàries.

En aquestes condicions és fàcil endevinar que el nin es troba en una mena de trampa perquè si calla perd i si parla també: si no diu el que vol es

queda sense aconseguir el desig del present; si explica més del compte s'exposa a trobar-se amb el passat i perd la falsa tranquil·litat de la mentida. Per això, faci o no faci li quedarà sempre el sentiment que ell no pot optar per unes vivències més espontànies i veritables. Totes les seves forces s'han d'encaminar cap a la consecució d'un objectiu: parlar des de l'escorament perquè s'inclina i perquè s'apuntala mentre es queda en dic sec.

Tasca nostra és mostrar-li una nova manera de fer, d'apropar-se als altres, d'aconseguir una millor aptitud comunicativa que li permeti evitar, ara i en el futur, malentesos. Li hem d'ensenyar noves vies i hàbits comunicatius més congruents i cohesionats, manco fragmentats i que evitin al màxim l'absència d'intercanvis socials i interpersonals. En definitiva, li hem de treure la por als altres, al passat i a la intervenció directa amb l'ambient.

I aquesta tasca és possible fer-la amb l'actual estructura de les llars de protecció si, com a persones necessàries i com a professionals contingents, som capaços de reunir una sèrie de condicions que afavoriran l'educació global del menor. Primer, escoltar; després demanar i, finalment, tornar a escoltar sense judicis ni prejudicis; sense por als fantasmes que ens pugui mostrar el nin. Cal ser valent per escoltar l'altra realitat i tal cosa la podem fer des de la tranquil·litat que ens dona saber que no es diu tot el que es verbalitza i que la lluita no és del nin contra nosaltres, sinó contra ell mateix. Per això, podem anar més enllà de les verbalitzacions si gratam una mica i podem escoltar "entre línies", darrera les paraules, amb les eines que coneixem de sempre: el joc, el dibuix, l'ús del símbol, el conte... i entenent la impossibilitat del nin, acceptant que, de vegades, no som més que senzills tra(ns)ductors del discurs d'un menor: a partir de la humilitat saber estar davant el nin perquè es pugui escoltar a través de nosaltres.

NOTES

- 1 Tot i que en el text només es fa referència al llenguatge, la paraula discurs s'ha d'entendre en l'ample sentit de tot allò que es diu per un subjecte no només verbalment, sinó també els actes, fets, tics i expressions corporals que hom pot manejar per fer-se entendre. Discurs, així, és tot el que diu independentment del canal i del codi emprats.
- 2 M. de Unamuno: *El otro*. Obra en què, des d'altres nivells, es mostra com el llenguatge és capaç de generar, a través de mitges veritats i mentides ocultes, tot un univers angoixant perquè emmascara els fets i els cobreix d'ambivalència, inseguretat i impossibilitat real de saber, en un moment concret, qui és qui diu el que s'escolta.
- 3 Les teories innatistes sobre el llenguatge i la seva adquisició proposades per Chomsky i els seus seguidors són figures d'un altre paner.
- 4 En aquest context, la simbologia s'ha d'entendre en el més ampli sentit de la paraula: cognitivament com a representació; emocionalment com a interpretació i contingut d'un missatge més ampli del literal i extern. També, com va ser entès al segle XIX pel moviment literari oposat al romanticisme i que va endevinar que els neologismes, les paraules rares o les trivials es podien barrejar amb les més poètiques per tal de suggerir, amb els seus mots, l'essència de les coses.
- 5 En aquest cas, real no és el context com espai físic en el qual es diu el discurs, sinó que context real vol dir aquí el que genera la idea. Aquesta generació pot haver estat feta dos minuts abans o deu anys enrera.

- 6 Des de la lingüística es defineix la metonímia com "la figura que consisteix a designar una cosa amb el nom d'una altra prenent l'efecte per la cosa, el contingut pel continent, etc., o viceversa". Tanmateix, des del punt de vista psíquic aquest terme podria ampliar-se, també, a tots els *mecanismes de defensa* descrits per la psicoanàlisi especialment la *Negació*, el *Desplaçament*, l'*Escotomitització*, la *Projecció* i la *Introjecció*.
- 7 Cal recordar aquí que "los padres son internalizados como unidos o distanciados, juntos o separados, próximos o alejados, como personas que se aman, se pelean, etc. entre sí o consigo mismas. La madre y el padre pueden ser fusionados en una especie de matriz que los representa a ambos o divididos en segmentos que no coinciden con la habitual diferenciación de elementos en las personas". I també que "Lo que se internaliza como "próximo" o "alejado", o como "unido" o "separado" no son sólo relaciones espaciales: una sucesión *en el tiempo* está *siempre* presente". (R.D. Laing, pp 16 i 17).
- 8 En el sentit apuntat més amunt per Laing.
- 9 En aquests casos, les necessitats es mesuren en termes d'economia psíquica. Hom tendeix a actuar (i a pensar o sentir) de la manera que li resulta manco traumàtica i li suposi, en principi, la menor despesa d'energia. Això no vol dir que, a la llarga, sigui el més convenient o el que li reporti els més grans beneficis, sinó que, aquí i ara *cal* fer el que s'està fent per poder sobreviure.
- 10 Més exactament contra la seva història personal, contra les figures primeres, contra la realitat actual.

BIBLIOGRAFIA

- BOADA, H. (1986): *El desarrollo de la comunicación en el niño*. Barcelona, Anthropos.
- BRUNER, J. (1995, 3a reimpressió): *El habla del niño*. Barcelona, Paidós.
- CHOMSKY, N. (1989): *El conocimiento del lenguaje*. Madrid, Alianza editorial.
- LAING, R.D. (1980, 1a reimpressió): *El cuestionamiento de la familia*. Barcelona, Paidós.
- LAKOFF, G. i JOHNSON, M. (1980): *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid, Cátedra.
- LEACIL, E. (1993, 5a ed.): *Cultura y comunicación. La lógica de la conexión de los símbolos*. Madrid, Siglo XXI.
- VARIS AUTORS (1995): *El significat textual*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- VOGITSKI, L.S. (1994, 1a reimpressió): *Pensament i llenguatge*. Vic, Eumo editorial.

EL LLENGUATGE EN L'ATENCIÓ SOCIAL. EL RECONeixEMENT DEL FEMENÍ I LA SEVA REPRESENTACIÓ EN EL LLENGUATGE

M. Montserrat Montagut i Canela,
diplomada en Treball Social

Situant-nos en l'àmbit objecte d'aquest article, els serveis socials, el públic a qui s'atén és majoritàriament femení. Són quasi sempre les dones qui fan les demandes, les consultes, ... tot i que el benefici reverteixi sobre la resta de la família.

La manera com es faci l'intercanvi entre *professional i persona usuària* en sentit ampli (continguts, formes,...) repercutirà en l'autoestima de qui ha d'afrontar les dificultats motiu de la consulta. D'ací la responsabilitat professional de contribuir, també des del llenguatge, al reconeixement de la realitat diferenciada de les dones. **Deix clar, doncs, que el llenguatge no és la panacea de res, però contribueix a la qualitat de l'atenció.**

Habitualment, la dona és tractada amb una forma masculina -que no genèrica- i que es fa servir tant per anomenar el gènere masculí com la realitat femenina. Aquest tractament produeix ambigüitats i confusions en els missatges, i oculta o exclou mentalment les dones. També les infravalora, les subordina, en definitiva els treu la paraula i el protagonisme.

Aquest aspecte discriminatori del llenguatge em suggereix la temàtica de la visualització de la realitat femenina diferenciada de les necessitats del conjunt familiar. En aquest sentit, feim un flac favor per tal que **ella** es reconegui com allò que és: una individualitat amb problemàtica pròpia, necessitats, dificultats i desitjos diferenciats del cap de família, tot dificultant que ella es visualitzi com a persona amb entitat pròpia i no diluïda dins l'ens familiar.

Donat que el contingut de la comunicació es complementa amb les formes utilitzades en el llenguatge verbal i escrit (**informes, protocols, projectes, materials de divulgació, senyalitzacions, ...**) que feim servir en el context professional, posaré alguns exemples clarificadors d'allò que em resulta altisonant. Especialment greu ho trob quan són les institucions públiques les que no *tenen cura de l'ús* sexista del llenguatge:

**en referència a l'equip de treball:* és fàcil sentir o veure per escrit, pel que fa a llocs de feina ocupats per dones o majoria de dones, expressions com: *els tècnics, els treballadors socials, el psicòleg/s, els educadors, el cap del servei, el coordinador*, etc.

**terminologia d'ús freqüent:* *usuari/s, els nins, els avis, els germans, els professors, els alumnes, el metge, el president de tal associació, l'advocat, el jutge, els discapacitats, els cuidadors, els voluntaris*, etc.

**altres denominacions:* associació de *pares*, associació de *veïns*, l'escola d'*adults*. Són noms molt estesos, amb qualche gloriosa excepció, i des dels

quals podem contribuir a fer justícia i a crear escola a través del llenguatge.

No quedaria tranquil·la si no digués que aquesta manera de parlar em preocupa més quan qui parla és una dona. Certament, això té una explicació: ens pesen els patrons culturals, els hàbits lingüístics; és fruit de la càrrega ideològica en la nostra educació, de barreres i culpabilitzacions a ocupar un espai en el llenguatge, etc.

I, d'altra banda, m'alegra de veure com professionals masculins comencen a tenir-ho en compte en el seu quefer professional.

SOBRE CERTS PATRONS, HÀBITS, COSTUMS, ...

La forma d'anomenar les coses -i les persones- és un dels ingredients, i no menor, de tota cultura o subcultura.

Cada sector social, cada força social, té interès a designar les coses amb els noms que més convé; i la forma de considerar la dona no se n'ha escapat.

Ara bé, els llenguatges socials experimenten continus ajustaments i transformacions; es mouen constantment per acomplir la seva funció identificadora en noves condicions. Hi ha dificultats, però, per produir canvis en el vocabulari, donat que aquests depenen del grau de fragilitat del dispositiu identificador anterior. Identitats nacionals, de gènere, a més a més de les idees, les actituds, les pràctiques... sofreixen modificacions en contextos culturals canviants.

Replantar la funció real del llenguatge, el valor, els efectes socials, la capacitat per crear identitat individual i col·lectiva, contribuir a l'autoestima femenina, també depèn de nosaltres, de fer *bona feina en l'àmbit lingüístic*.

La igualtat d'oportunitats també passa per donar l'oportunitat de sentir-se igual, si més no a nivell de tracte. En moltes ocasions el discurs està construït com si únicament existís un subjecte i les dones solament existissin en funció de la seva relació amb ell. És necessari evitar que s'anomeni les dones com a dependents, complements i subalternes respecte dels homes.

L'àmbit d'atenció sociosanitària i psicosocial té prou transcendència per a les persones adultes -com l'escola per als infants- com a mitjà de transmissió de models i rols socials.

Feminitzar el llenguatge pot contribuir a minvar les *desigualtats d'oportunitats*. Som les persones, en les nostres múltiples interaccions, en les eleccions que feim, en les resistències que oposam, les que produïm també les relacions socials que tenim i, per tant, la societat en què ens trobam.

A més a més del masculí i femení també disposam de paraules genèriques (que representen simbòlicament el conjunt d'homes i dones, les persones, l'equip, la població, ...). Aquest és un sistema pràctic, econòmic, just i bell. Altrament, anomenar el masculí i el femení no es tracta d'una repetició, d'una duplicació, car duplicar és fer una còpia igual a una altra, i aquest no és el cas. La diferència sexual existeix, no la crea el llenguatge. El que ha de fer aquest és, senzillament, anomenar-la.

Heus ací un seguit de recursos per tal d'evitar el predomini del masculí en el llenguatge i, per tant, la discriminació del femení:

- a) utilització dels mots femení i masculí
- b) del genèric (gent, persones, joventut, ...)
- c) dels abstractes (assessoria, coordinació, direcció, ...)

d) altres recursos com utilitzar la primera persona del plural, la forma impersonal es, *vostè* enlloc d'*els usuaris, el client, qui* enlloc de *aquells o els que, etc.*

PROPOSTES PER A UN ÚS NO SEXISTA DE LA LLENGUA

En referència als mots més freqüents:

- el personal tècnic, l'equip tècnic
- les i els professionals del treball social, les/els assistents socials o t.s.
- la psicòloga/el psicòleg
- l'educadora/l'educador
- l'equip de treball
- les persones usuàries
- la infància, les nines i els nins
- les persones majors
- el professorat, les profes i els profes
- l'alumnat, les alumnes i els alumnes
- les persones amb discapacitats
- la persona que té cura, qui té cura de persones...
- persona voluntària, voluntari/voluntària
- el personal mèdic, el personal sanitari del centre tal, la metgessa/el metge ...
- l'associació de veïnats i veïnades
- l'associació de mares i pares
- l'escola de persones adultes, o d'adultes i d'adults

SOBRE EL RECONeixEMENT DE LA REALITAT FEMENINA

Ni en els comportaments ni en el llenguatge, la dona ha de ser un apèndix de l'home. Cal evitar la utilització d'allò que ja comença a ésser estès: *masculi/a*; i potenciar les referències a la dona anomenant-la, no sols amb totes les lletres, sinó també en primer lloc en aquelles situacions on elles són majoria (aula, grup, ...). Heus aquí com *l'ordre dels factors s'altera el producte*.

Crec en l'austeritat i procur no incentivar el consumisme, però en el terreny dels mots, on sovint se'n diuen tants per dir ben poca cosa, consider injust estalviar-los quan la utilització n'està ben justificada. Per tant, després de tants de segles d'invisibilitat lingüística, de més del cinquanta per cent de la població, trob que el principi de l'economia de les paraules ha de quedar superat a les necessitats comunicatives.

Aquest bloc que titulem Exclusió Social-RMI (Renda Mínima d'Inserció), el conformen tres articles que fan referència a tot el col·lectiu de persones que, darrerament, es ve qualificant d'exclusos socials, exclusos per diversos motius (alcoholisme, altres toxicomanies, manca de treball, malaltia mental, etc.).

Com és públic, la Comissió de Benestar Social del Consell de Mallorca posava en funcionament, a finals de setembre de 1995, el Suport Transitori Comunitari/Salari Social, passant posteriorment (mitjans de 1997) a denominar-se STC/Renda Mínima d'Inserció, gràcies a l'entrada en vigor de la Modificació de les Bases Reguladores de la RMI. Aquesta implantació partia del supòsit que les persones que se'n podien beneficiar, d'acord amb uns barems preestablerts, havien de tenir com a objectiu final aconseguir l'auto-suficiència tant personal com econòmica per no haver de menester el suport de l'administració pública. Per això, a part del conjunt d'ajudes econòmiques, es crearen tot un seguit de programes amb l'objecte d'aconseguir la inserció laboral futura dels seus usuaris gràcies a la formació ocupacional.

Els tres articles que presentem avui són el reflex d'aquesta nova línia de prestació social que va camí de consolidar-se al nostre país. El primer article, de Carme Nadal, ens aporta informació sobre els perceptors de la RMI dins el període d'anàlisi comprès entre el juliol i el desembre de 1997, que serveix per mostrar un primer perfil d'aquests usuaris de la prestació econòmica. El segon, de Miquel Àngel Oliver, ens aporta la informació sobre els programes de la RMI i reflexiona sobre possibles noves propostes en funció dels resultats obtinguts. Per últim, es presenta l'article de Pilar Muñoz sobre el Servei d'Acol·liment i Promoció Sociolaboral (SAPS) de l'Ajuntament de Palma que ens mostra el ventall de diferents tipus d'exclusió social amb les que s'ha d'enfrontar diàriament aquest servei municipal. S'ha de dir que el SAPS és una de les entitats que han portat a terme algun curs dels programes amb càrrec a la Renda Mínima d'Inserció.

SITUACIÓ DE NECESSITATS I INSERIBILITAT DELS PERCEPTORS DE LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ.

Juliol-Desembre 1997

Carme Nadal Casasnovas,
Treballadora social.
Equip d'Inserció Social del CIM

1. PRESENTACIÓ

En el marc del programa del Suport Transitori Comunitari STC/Renda Mínima d'Inserció (RMI) es va elaborar durant l'any 1997 el projecte: "Seguiment individual-familiar de la inserció dels beneficiaris de la RMI", del qual en som responsable com a tècnic (treballadora social) de l'Equip d'Inserció Social del Servei d'Acció Social i Sanitat del Consell Insular de Mallorca.

Un dels objectius generals del projecte és: "Determinar els perfils dels beneficiaris de la RMI, la seva situació de necessitat i les seves característiques socials".

L'objectiu específic, que correspon a l'objectiu general esmentat, és: "Obtenir les primeres dades de les situacions de necessitat del col·lectiu perceptor de la RMI".

L'activitat al respecte és: "L'elaboració del document: Situació de necessitat i inseribilitat dels perceptors de la RMI".

Aquest document, que ara es presenta com a article per a la revista *Alimara*, és la primera anàlisi que es fa respecte a les dades i les característiques relacionades amb la inserció dels perceptors de la RMI. Aquest senzill estudi parteix de dos punts essencials:

- 1 Comprèn el període juliol-desembre del 97, a partir de l'entrada en vigor de la Modificació de les Bases Reguladores de la RMI. I és també des d'aquesta dada que es comença a fer un seguiment exhaustiu de la prestació.
- 2 S'hi analitzen les dades dels perceptors, és a dir, de les persones que reben la prestació econòmica. Així mateix, s'analitzen algunes dades de les parelles dels perceptors.

I una darrera puntualització seria que no es pretén elaborar el perfil tipus del perceptor i família ja que, com es veurà, únicament des de la data esmentada s'han aprovat 123 expedients i no és una mostra representativa. És, per tant, una primera aproximació al perfil.

2. ESQUEMA DEL PROJECTE: SEGUIMENT INDIVIDUAL-FAMILIAR DE LA INSERCIÓ DELS BENEFICIARIS DE LA RMI"

Sector: Exclusió Social.

Línia de Treball: Prevenció i Inserció Social.

Equip Responsable: Equip Inserció Social.

Responsable: Carme Nadal Casasnovas

Nom del programa: STC/Renda Mínima d'Inserció.

Nom del projecte: "SEGUIMENT INDIVIDUAL-FAMILIAR DE LA INSERCIÓ DELS BENEFICIARIS DE LA RMI"

Destinatari: * Els individus que perceben la RMI i les seves famílies (Aprox. 500 exp. anuals)

* Indirectament, els serveis socials municipals de Mallorca i els òrgans de gestió de la RMI.

Àmbit territorial del programa/projecte: Tot Mallorca

OBJECTIUS GENERALS DEL PROGRAMA/PROJECTE:

1. Avaluar la inserció social i laboral dels perceptors i les seves famílies.
2. Assessorar els serveis socials municipals en el disseny i seguiment de processos d'inserció.
3. Determinar els perfils dels beneficiaris de la RMI, la seva situació de necessitat i característiques socials.

OBJECTIUS ESPECÍFICS PER A 1997

- 1 Avaluar les propostes de pròrroga, suspensions, extincions, modificacions, etc., que facin els Serveis Socials (SS.SS.)
- 2 Donar suport en la posada en marxa de les noves bases reguladores de la RMI.
- 3 Atendre les demandes que els SS.SS. municipals formulin en relació als processos d'inserció.
- 4 Implementar els instruments de registre necessaris per a l'obtenció de dades i fer-ne el seguiment.
- 5 Obtenir les primeres dades de les situacions de necessitat del col·lectiu perceptor de la RMI.
- 6 Confeccionar el projecte de seguiment individual-familiar per a 1998.

3. RESULTAT DE LES DADES OBTINGUDES I COMENTARIS

En aquest apartat s'analitzen dades relacionades amb la inserció, així com característiques sociodemogràfiques de cent vint-i-tres perceptors de la Renda Mínima d'Inserció. Així mateix, s'analitzen algunes dades de les parelles dels perceptors.

3.1.- Sexe

HOMES	50	40'65%
DONES	73	56'35%
TOTALS	123	100'00%

Comentari

Les dones, com a perceptores, superen en 23 (18'68%) als homes. No hi ha, per tant, una gran diferència.

3.2.- Edat i Sexe

Per tal de conèixer l'edat dels perceptors s'han realitzat 4 intervals: de 15 a 25 anys, de 26 a 35, de 36 a 45, i finalment s'han agrupat els que en tenen entre 46 i 65 per tenir aquests darrers característiques molt semblants. Com es pot veure al quadre següent, es correlaciona l'edat amb el sexe.

SEXE	EDAT				Totals
	15-25	26-35	36-45	46-65	
Homes	3	14	11	22	50
Dones	7	41	11	14	73
Totals	10	55	22	36	123
%	8,13%	44,72%	17,89%	29,27%	100,00%

Comentari

Els perceptors que tenen una edat compresa entre el 26 i 35 anys representen el 44'72%, que és l'interval d'edat majoritària.

El segon interval es troba entre 46 i 65 anys que representen el 29'26%.

Es pot dir, també, que el 52'84% del total de perceptors és menor de 35 anys i el 47'15%, per tant, major de 36 anys.

Les dones es concentren en l'edat compresa entre 26 i 35 anys, ja que representen el 56'16% respecte del total de dones.

Els homes, en un 44%, es troben entre els 46 i 65 anys, també respecte al total d'homes, que representen el 40,65%.

3.3.- Estructura familiar i sexe

De les sis agrupacions diferents que s'han fet per tal de conèixer a quin tipus d'estructura familiar pertanyen els perceptors de la RMI, el resultat obtingut es pot veure al següent quadre on també es correlaciona amb el sexe dels perceptors.

	Homes	Dones	Totals	%
Persones soles	23	18	41	33,33%
Parelles amb fills	18	23	41	33,33%
Parelles sense fills	3	3	6	4,88%
Famílies monoparentals (FF.MM.)	4	23	27	21,95%
FF.MM. amb altres	0	6	6	4,88%
Altres situacions	2	0	2	1,63%
TOTALS	50	73	123	100,00%

Comentari

Tant les parelles amb fills, que són 41, com les persones soles, que són també 41, representen per igual el 33'33% del total. Seguidament, amb una representació del 22%, hi trobam les famílies monoparentals.

Fent un altre tipus d'agrupació, es pot concloure que els perceptors amb fills als seu càrrec (que visquin amb parella o siguin famílies monoparentals) representen el sector majoritari com a tipus d'estructura familiar, ja que són 74, és a dir el 60'16% del total.

Quan parlem dels fills, ens referim als que viuen amb el perceptors de la RMI en el moment de la sol·licitud. No es comptabilitza el nombre total de fills que tenen o han tengut els perceptors.

Les dones, que són 73 i representen el 59'34%, tenen més càrregues familiars que no els homes, ja que d'aquests, el 46% viuen sols.

El total de perceptors que viuen amb parella representa el 38,41%.

Cal també destacar que hi ha 27 famílies monoparentals, de les quals 23 són dones.

3.4.- Nombre de fills i estructura familiar

Per tal de conèixer el nombre de fills dels perceptors i l'estructura familiar a la que pertanyen, s'ha elaborat el següent quadre:

Estructura Familiar	NOMBRE DE FILLS						Total
	1	2	3	4	5	6	
Parelles amb fills	8	12	13	5	1	1	41
FFMM.	8	10	5	3	1	0	27
FFMM. amb altres	4	1	1	0	0	0	6
TOTAL	20	24	19	8	2	1	74
%	27,03 %	32,43 %	25,68 %	10,81 %	2,70% %	1,35 %	100,00 %

Comentari

El primer que s'ha de tenir en compte és que només s'han comptabilitzat els fills que actualment viuen al mateix domicili que els perceptors, ja que n'hi ha que viuen amb altres famílies, estan institucionalitzats o independitzats. El grup més nombrós és el dels que tenen dos fills, que representen el 32'43%, seguit del que en tenen un de sol i després el grup que en tenen tres.

Les famílies nombroses representen un total de 30, és a dir, el 40'54%.

Partim d'un total de 74 perceptors amb càrregues familiars, siguin famílies monoparentals o visquin en parella.

Si es correlaciona el nombre de fills segons l'estructura familiar, es pot concloure que de les parelles amb fills són majoria les que tenen dos o tres fills, representant el 31'70% respectivament i en referència al total de parelles amb fills.

De les famílies monoparentals, visquin o no amb altres parents o persones, les que tenen un fill són 12, és a dir representen el 36'36% respecte al total d'aquest tipus d'estructura familiar, seguides de les que tenen dos fills, que són 11, és a dir el 33'33% del total.

En resum, no hi ha grans diferències en la correlació de famílies monoparentals i parelles amb fills.

3.5.- Nivell d'estudis

Per conèixer el nivell màxim acabat d'instrucció dels perceptors s'ha elaborat el següent quadre:

	TOTALS	%
Analfabets	11	8,94%
Sense estudis	39	31,70%
Estudis primaris	46	37,39%
Batxillerat elemental	13	10,56%
FP 1r Grau	1	0,81%
FP 2n Grau	1	0,81%
BUP, COU, ESO	7	5,69%
Altres estudis de 2n grau	1	0,81%
Diplomats, estudis universitaris	3	2,43%
Llicenciats superiors	1	0,81%
TOTALS	123	100%

Comentari

Es veu clarament que el nivell d'estudis és molt baix. Entre analfabets i sense estudis hi ha 50 perceptors que representen el 40'65% del total. I si ajuntam a aquests els 46 que sols han fet estudis primaris, és a dir, només amb el Certificat d'Estudis, tenim que tots aquests representen el 78'04%.

Partint del nivell més baix, que és l'EGB equivalent al Graduat escolar, fins al llicenciat superior, el total de perceptors amb estudis acabats és de 27, el 21'95%.

Evidentment que aquest és un aspecte que té molt a veure amb les possibilitats reals d'inseribilitat i que partim d'un aspecte negatiu per a la recerca activa de feina.

3.6.- Ocupació

Es descriu a continuació la situació dels perceptors respecte a l'ocupació laboral en el moment de fer la sol·licitud de la Renda Mínima d'Inserció.

OCUPACIÓ	TOTALS	%
Empresa familiar sense remuneració	1	0,81
Eventual amb contracte	1	0,91
Altres situacions	5	4,06
Venda ambulant	13	10,56
Activitat no reglada i/o il·legal	22	17,88
Expedient d'inserció laboral	12	9,75
Aturat/da cercant primera ocupació	1	0,81
Aturat/da cercant feina (sense cobrar)	29	23'57
Aturat/da cobrant subsidi	1	0,81
Inactiu pensionista	3	2,43
Inactiu altres	35	28,45
TOTALS	123	100

Comentari

Cal destacar com a dada més significativa i, per tant, majoritària, el 28'45% dels perceptors en situació d'inactius, que són 35.

Els motius d'aquesta inactivitat són els següents:

Problemes de Salut:	27
Gestants:	4
Tenir cura del marit malalt:	1
Toxicoman en tractament:	1
Altres problemes socials i/o relacionals:	2

Aquestes persones figuren com a inactives perquè no cerquen feina i també per la seva problemàtica social i/o de salut, necessitant un procés de recuperació previ.

El total de perceptors sense cap activitat econòmica és de 77, el 62'60%.

Els que tenen qualche tipus de remuneració econòmica són 46, el 37'39%. D'entre aquests cal destacar que només un fa una activitat laboral reglada, la resta és irregular: venda ambulat, neteja de les llars, demanar pel carrer, etc., exceptuant-ne quatre que cobren pensió i/o subsidi.

Respecte als 5 d'altres situacions, fan referència a la prostitució, demanar pel carrer i els que viuen de les institucions socials.

Els que realment estan en recerca activa de feina, els aturats, només són 30, el 24'39%. D'aquests, n'hi ha 12 que són de llarga durada, fa més de dos anys que estan en atur, 17 que en fa menys de dos i un en primera ocupació.

Quant a la vida laboral dels perceptors, cal destacar que de les 113 que s'han analitzat (ja que n'hi ha 10 que "no consta") hi ha 31 perceptors que no han cotitzat a la Seguretat Social, no hi han estat afiliats. Aquests representen el 27,43%.

3.7.- Estat de salut

Hi ha un total de 44 perceptors, el 35'77%, que tenen problemes de salut, siguin malalties, accidents i/o deficiències.

	TOTALS	%
Disminució física	5	11'36
Disminució psíquica	2	4'54
Disminució del llenguatge	1	2'27
Disminució auditiva	1	2'27
Disminució visual	3	6'81
Malaltia mental crònica	3	6'81
Malaltia mental aguda	10	22'72
Malaltia orgànica crònica	13	29'54
Malaltia orgànica aguda	5	11'36
Més de 2 problemes sense especificar	1	2'27

Quant als perceptors amb problemes de toxicomanies tendríem:

a) Alcoholisme:

Tractament: 1.

Exalcohòlics: 5

Sense tractament: 5

b) Altres substàncies:

Tractament: 4

Extoxicoman: 5

El total de perceptors que han tengut o tenen problemes de toxicomanies és de 20.

Comentari

El fet que el 35'77% dels perceptors tenguin problemes de salut és una dada rellevant, ja que si bé és cert que tenen coberta la part assistencial, no hi tenen la part econòmica perquè cap d'ells té contracte laboral que els permeti obtenir la incapacitat laboral transitòria. En general, tampoc tenen dret a la Pensió no Contributiva pel fet que la minusvàlua que pateixen no és prou elevada com per accedir-hi.

Hi ha 16 perceptors que tenen més d'un problema de salut i aquí només se n'ha prioritzat una d'elles.

És, per tant, aquest mateix problema de salut el que els motiva a sol·licitar la Renda Mínima d'Inserció i, al mateix temps, els dificulta per a la inseribilitat.

3.8.- Necessitats i/o problemes

Relació de les necessitats i/o problemes que presenten els perceptors, especificant les quantitats quan a les valoracions dels perceptors passen de quatre.

*** Informació a l'accés de recursos**

- Recursos d'ocupació
- Recursos sobre pensions

*** Convivència personal-familiar**

- Deteriorament de les relacions familiars (8)
- Separació Divorci (19)
- Problemes relacions parelles (4)
- Famílies multiproblemàtiques (7)
- Soledat-aïllament (21)
- Maltractaments físics (4)
- Pare-mare abandonament de la llar (5)
- Dificultats de mobilitat (9)
- Problemes relacionals individuals
- Gestants (5)
- Pare-mare fadrí/na
- Incompliment obligacions econòmiques

*** Integració laboral**

- Cercant primera ocupació
- Dificultats d'Inserció laboral (14)
- Aturat de llarga durada (31)
- Manca de formació professional (35)
- Problemes d'adaptació a la feina(22)

* Integració social

- Minusvàlues (5)
- Presos i exreclusos
- Minories ètniques (13)
- Dèficits culturals (5)
- Malalties orgàniques invalidants
- Malalts psíquics no institucionalitzats
- Addicció a l'alcohol (6)
- Addicció a altres substàncies tòxiques (6)
- Altres grups en situació de necessitat

* Manca de mitjans de subsistència

- Ingressos insuficients (20)
- Manca de mitjans propis de subsistència (21)
- Impossibilitat d'absorbir despeses de vivenda (17)
- Desnonament
- Condicions d'habitabilitat inadequades (4)
- Manca d'allotjament
- Ocupació il·legal
- No ingressos fixos (11)
- Deutes

3.9.- Possibilitats d'Inserció laboral

Es descriuen les possibilitats d'inserció laboral dels perceptors que són exclusives, és a dir, que s'ha tengut com a base els 123 perceptors.

	TOTAL	%
Incapacitat absoluta per al treball	10	8'13
Necessitat de procés de recuperació social	40	32'52
Necessitat de procés de recuperació de salut	27	21'95
Aturat/da. Necessitat de formació/educació	13	10'56
Podria accedir a un lloc de feina	27	21'95
Dependència d'activitat econòmica irregular	5	4'06
Dependència d'un treball normalitzat	1	0'81

Comentari

Cal destacar com a majoritaris els 40 perceptors que necessiten un procés de recuperació social previ a la inseribilitat, que si se sumen als que necessiten un procés de recuperació de salut, que són 27, representen el 54'47% del total. I si hi afegim els 10 que estan incapacitats (absoluta) per al treball normalitzat, tenim que 77 perceptors en el moment de la sol·licitud no són inseribles, el que representa el 62'60% del total.

3.10. Dades de les parelles dels perceptors de la RMI

En aquest apartat es mostren les cinc dades més significatives de les parelles dels perceptors de la RMI.

Ens referim a les persones (homes i/o dones) que formen parella, casats o no, i que, per tant, viuen al mateix domicili que el perceptor-sol·licitant de la prestació. Del total de 123, hi ha 47 parelles i d'aquestes les dades més significatives són:

- a) Hi ha 26 homes i 21 dones; per tant, són més sol·licitants les dones que els homes, però amb escassa diferència.
- b) El grup d'edat majoritari està comprès entre els 26 i 35 anys, que representen el 44,68%. Seguidament hi ha els que tenen entre 36 i 45 anys, que representen el 25,53%.
- c) Quant a l'ocupació de les parelles dels perceptors, s'ha de destacar la dada dels "Inactius altres", que representen el 38,29%, i que el motiu de la inactivitat és:
 - * Problemes amb toxicomanies: 5
 - * Problemes de salut: 5
 - * Presó o excarceració: 3
 - * Gestant i/o cura dels fills: 3
 - * Edat avançada: 2
- d) Deu són les persones que tenen problemes de salut: disminucions 5, malaltia mental 3 i malaltia orgànica crònica 2.
- e) Quant a les possibilitats d'inserció laboral, el resultat és que el 53,31% estan incapacitats per al treball, és a dir, necessiten un procés de recuperació social i/o de salut previ.

Comentari

Les característiques i situacions de necessitat de les parelles dels perceptors són molt semblants, sense que tinguin moltes més possibilitats d'inserció laboral.

4.- RESUM

- 4.1.- Les dones perceptores (59'34%) de la Renda Mínima d'Inserció superen al homes en 23.
- 4.2.- El major nombre de perceptors està comprès entre els 26 i 35 anys (44'71%)
 - Els homes entre 46 i 65 anys,
 - Les dones entre 26 i 35 anys.
- 4.3.- Els perceptors amb fills al seu càrrec (visquin o no amb parella) són 74, és a dir el 60,16%. Les dones assumeixen més càrregues familiars que els homes.
- 4.4.- El major nombre de fills se situa en dos (18,69%).
- 4.5.- El nivell d'estudis és molt baix, ja que el 78'04% són analfabets, no tenen estudis o han fet primària.
- 4.6.- El total de perceptors inactius, 50, representen el 40,65%. D'aquests, 73, el 59,34%, només n'hi ha un que fa una activitat laboral reglada. Sols 43 perceptors tenen qualche tipus d'ingrés irregular o il·legal.
- 4.7.- El 35'77% dels perceptors tenen problemes de salut o deficiències per les que no perceben cap prestació econòmica i necessiten un procés de recuperació.
- 4.8.- Les problemàtiques principals són les econòmiques, laborals, d'integració social i de convivència personal i familiar.
- 4.9.- El 62'60% no són inseribles en el moment de la sol·licitud de la Renda Mínima d'Inserció, ja que necessiten processos de recuperació social o de salut, o estan incapacitats per a la feina.

5.- PRIMERES CONCLUSIONS

Presentam una anàlisi de les dades obtingudes, sempre tenint molt present que ens referim a 123 perceptors i que aquests representen un 20% d'un total aproximat de 600 perceptors des de la posada en marxa del STC/Renda Mínima d'Inserció el 1995.

Respecte a les característiques sociodemogràfiques destacam el següent:

a) El perfil de dones seria:

- * Hi ha més dones sol·licitants que homes.
- * Té una edat entre els 26 i els 35 anys.
- * Viu amb parella o forma una família monoparental amb fills.
- * Té més càrregues familiars que l'home.
- * La majoria (76,7%) no tenen estudis i/o són analfabets.

b) El perfil d'home seria:

- * Té una edat entre els 46 i els 65 anys.
- * Viu tot sol o formant parella.
- * Assumeix menys càrregues familiars que la dona.
- * La majoria (78%) no tenen estudis i/o són analfabets.

Respecte als temes relacionats amb la inseribilitat destacam el següent:

a) El nivell d'estudis és tan baix que els dificulta l'accés a la feina normalitzada per la falta de formació, preparació i qualificació.

b) Hi ha diversos aspectes a considerar respecte a l'ocupació. Un nombre elevat de perceptors treballen irregularment, són aturats de llarga durada, molts d'ells no han tengut mai un contracte laboral i, per tant, no han estat afiliats a la seguretat social. La gran majoria que han tengut contractes laborals han estat de durada molt curta. Com a dada a ressaltar, el nombre dels inactius per problemes de salut.

c) Consideram molt rellevant la dada de l'estat de salut, ja que afecta a un nombre molt elevat de perceptors, i també que les malalties més freqüents siguin les mentals agudes i/o cròniques i les orgàniques cròniques. Evidentment això perjudica i dificulta les possibilitats d'inseribilitat en el món laboral.

d) Cal fer una menció especial al tema de les **toxicomanies**, ja sigui alcohol com altres substàncies, ja que afecta o ha afectat a un total de 37 famílies o persones soles, que representen un 28% del total d'expedients aprovats.

e) Pel que fa a les **necessitats i els problemes** quasi tothom presenta els mateixos: manca de mitjans de subsistència i, entre aquests, problemes per afrontar les despeses d'habitatge; problemes d'integració laboral i d'inserció social, i també de convivència personal-familiar; a destacar la soledat i l'aïllament.

f) En general, les **possibilitats d'inserció laboral** dels perceptors de la Renda Mínima són molt baixes, dada rellevant ja que, fins ara, la prestació econòmica va molt lligada a la inseribilitat laboral, qüestió que s'haurà d'aprofundir.

Quant a les parelles dels perceptors, tal com s'ha descrit a l'apartat 3.10, són molt semblants i presenten les mateixes característiques i problemes.

Com a valoració final i global, creim que es fa necessari aprofundir en les característiques, les necessitats i els problemes dels perceptors i de les seves famílies, a fi de poder conèixer amb més exactitud les seves possibilitats reals d'inserció laboral i/o ocupacional, a comptes de poder donar sortida correcta a aquest tipus de perceptors de la Renda Mínima d'Inserció.

ELS PROGRAMES AMB CÀRREC A LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ (RMI): REFLEXIONS PER AL DEBAT

Miquel Àngel Oliver Perelló

Treballador social

Tècnic de l'Equip d'Inserció Social del CIM

L'enquistament de l'atur, amb el manteniment de taxes molt elevades, suposa un clar repte per al desenvolupament de la política social. Els factors que generen l'exclusió social són conseqüència dels canvis estructurals de les economies i les societats, d'uns sistemes socials que generen sistemàticament col·lectius incapaços d'agafar el ritme trepidant que marca una societat cada dia més competitiva. Els programes d'inserció laboral per als exclosos no són la resposta a l'atur ja que van orientats als sectors de la població més exclosa i que representa a col·lectius relativament reduïts respecte al total de la població activa.

Aquest article pretén, en primer lloc, mostrar la realitat dels programes de la RMI amb les seves dades més significatives, per posteriorment analitzar i plantejar algunes qüestions per al debat i la reflexió sobre alguns aspectes que, tal vegada, convendria tenir en compte en futures convocatòries. Sí cal aclarir que les dades numèriques, percentatges i estadístiques aportades i referides al que ha estat el funcionament dels programes, són mínims, ja que l'article podia convertir-se en una llarga relació de xifres i resultats, dades que es poden consultar a la memòria tècnica dels programes de RMI, on tots els apartats estan suficientment desenvolupats.

L'OFERTA DE PROGRAMES DE LA RMI DE L'ANY 96/97

Durant aquest període s'han duit a terme dotze programes d'inserció a Mallorca finançats amb els pressuposts de la RMI. D'aquest total, nou programes han estat gestionats per cinc entitats sense ànim de lucre i la resta -tres programes- han estat gestionats per ajuntaments.

Bàsicament distingim dues tipologies de programes:

Tallers d'inserció: Són programes als que acudeixen els beneficiaris durant un nombre determinat d'hores cada setmana i on es treballen tots aquells aspectes que dificulten la seva inserció social i laboral. Dins el que serien un primer nivell de programes o primer graó es treballaran l'adquisició d'hàbits de feina i habilitats socials, i es duran a terme mòduls d'alfabetització. En un segon nivell, s'incidirà més en els aspectes tècnico-formatius amb una aproximació al mercat laboral i es realitzaran activitats de recerca activa d'ocupació. El contacte personal entre els professionals i els beneficiaris dels tallers ocupacionals és continuat i intensiu. El grau, per tant, de coneixement de les pro-

blemàtiques que envolten els individus i que dificulten i determinen d'alguna manera el seu procés d'inserció, és bastant profund i objectiu pel que fa al seu diagnòstic. Parlam, doncs, de dos nivells de programes en relació a les exigències en objectius i continguts.

Programes d'orientació: Es caracteritzen fonamentalment per la realització d'activitats enfocades al disseny i desenvolupament de Plans Individuals i d'Itineraris d'Inserció. Les activitats que es desenvolupen a més de les formatives i que es proposen d'acord amb els dèficits detectats, van des de l'entrenament en habilitats socials, tècniques d'entrevista i elaboració de currículums, fins a la creació de borses de treball on, d'acord amb les possibilitats i aptituds de cada beneficiari, es procura una recerca d'empreses adients als seus perfils.

Quant al nombre de places ofertades des dels programes de RMI cal destacar que si bé el nombre de places dels tallers d'inserció és pràcticament el mateix de l'any passat, el nombre de places del conjunt dels programes d'orientació ha passat de 102 a la convocatòria anterior a les 310 de la convocatòria actual. A la Fig. 1 es pot observar el nombre de places ofertades des de les dues tipologies de programes i el percentatge d'aquestes destinades a perceptors de la RMI.

<i>Figura 1. NOMBRE DE PLACES I TANT PER CENT DESTINAT A PERCEPTORS DE LA RMI</i>				
<i>Tipologia de programes</i>	<i>Nombre de programes</i>	<i>Places</i>	<i>% de places</i>	<i>% de places de la RMI</i>
Tallers d'Inserció	6	112	28	62
Programes d'Orientació	6	310	72	38
TOTALS	12	432	100	100

Els equips tècnics que han fet possible el desenvolupament dels programes

S'ha de destacar que un nombre aproximat de setanta persones hi han participat, dels que dues tercers parts han estat professionals i la resta voluntaris i col·laboradors socials (objectors de consciència). La mitjana de professionals que han conformat els equips tècnics dels diferents programes és d'entre tres i quatre persones. Els perfils professionals majoritaris són els dels treballadors socials com la figura amb major presència en els programes; psicòlegs, monitors -figura clau en els tallers d'inserció- i altres professionals com els auxiliars administratius, graduats socials, mestres i educadors de medi obert, amb menor presència pel que fa al conjunt dels programes. Els voluntaris, presents a la meitat dels programes, normalment desenvolupen tasques de suport als tallers o d'acompanyament, mentre que els col·laboradors socials són presents tan sols a dos dels dotze programes.

ELS RESULTATS

El total de beneficiaris del conjunt de programes ha estat de 820 persones i la distribució d'aquests a les dues tipologies de programes és la següent: 283 beneficiaris als tallers d'inserció -un 34%- i 537 beneficiaris als programes d'orientació -un 66%-. Quant a aquestes xifres, no obstant, cal fer un aclariment: en alguns dels programes d'orientació s'hi inclou com a beneficiaris dels programes un nombre elevat de persones que després d'una entrevista inicial foren incloses a una borsa de treball que es va crear al servei però que no participa-

ren posteriorment a les activitats que des del programa es varen dur a terme (tallers d'habilitats socials). Això fa que la xifra sigui un tant "espectacular", especialment en relació al nombre de places o beneficiaris prevists.

El percentatge de perceptors de la RMI entre els beneficiaris dels programes varia molt d'uns programes als altres. Aquesta diferència també és molt significativa si analitzam les dades globals del conjunt dels tallers d'inserció enfront del conjunt dels programes d'orientació:

**Figura 2. PERCEPTORS DE LA RMI
ENTRE ELS BENEFICIARIS DELS PROGRAMES**

<i>Tipologia de programes</i>	<i>Total de beneficiaris</i>	<i>Perceptors de la RMI</i>	<i>% perceptors de la RMI</i>
Tallers d'Inserció	283	169	60
Programes d'Orientació	537	71	13
TOTALS	820	240	29

Un altre aspecte a destacar pel que fa als resultats dels programes és el que fa referència a l'apartat de les baixes i, dins aquest, l'elevat nombre de persones que s'han donat de baixa dels programes com a conseqüència de la incorporació dels beneficiaris al món laboral, representat aquest col·lectiu en relació al total dels participants als programes, un 27 % dels mateixos. En aquest punt, no obstant, convé fer un aclariment: en primer lloc, parlem d'incorporació al món laboral i no d'inserció, ja que el terme inserció ens sembla un poc més complex i fins i tot, tal vegada, massa pretemciós quant a la qualitat, condicions i a la durada d'alguna de les incorporacions al món laboral. Es tracta en la majoria dels casos de col·locacions a temps parcial, amb contractes de curta durada -per cobrir substitucions, etc.- i fins i tot, en alguns casos, es tracta de feines dins de l'economia submergida sense contracte de treball -feines de neteja a llars o empreses; o cuidant persones majors- però que suposen un primer contacte amb el món laboral en alguns casos, o una retrobada amb aquest després de molts anys de no realitzar cap tipus d'activitat laboral. Per l'altra banda, cal remarcar que la major part de les incorporacions al món laboral s'han donat des dels programes d'orientació amb quasi el 80% de les col·locacions i un dels motius és que en la major part d'aquests programes s'ha duit a terme una important tasca de difusió entre els empresaris de la comarca on es duia a terme i s'ha elaborat una borsa de treball amb els propis beneficiaris -en alguns indrets això ha tingut una acollida realment favorable-. En alguns aspectes, el funcionament d'alguns programes ha estat fins i tot "*d'agència -tot i que un tant especial- de col·locació*". El major nombre de col·locacions, amb un 35%, s'ha produït des del propi servei però donant a més un suport i un acompanyament als beneficiaris que ha permès una major seguretat entre aquests i també entre els propis empresaris que han acudit a la borsa per a contractar a algú.

El fet que s'hagi donat un nombre tan elevat de col·locacions entre els beneficiaris dels programes d'orientació enfront del nombre d'incorporacions des dels tallers d'inserció respon també, a més del que s'ha comentat anteriorment, a un fet fonamental que queda manifestat en l'apartat que defineix el perfil dels beneficiaris de les dues tipologies de programes. Mentre que en els programes d'orientació parlem d'una major part dels beneficiaris que pertanyen al que podem anomenar *població normalitzada* i que l'únic problema que presenten és la falta

de feina -en molts de casos condicionat per l'estacionalitat que caracteritza el nostre mercat de treball- i, per tant, d'ingressos, en els tallers d'inserció trobam una població amb uns dèficits pel que fa al seu nivell d'estudis, qualificació professional, temps d'estada en l'atur i d'altres problemàtiques associades, molt superior al que en els mateixos aspectes trobam al col·lectiu anterior. Es tracta d'una població més acostumada a acudir als serveis Socials -el percentatge de beneficiaris de la RMI és un fet que també cal tenir en compte- i que per tant les seves dificultats a l'hora d'incorporar-se al món laboral seran lògicament molt superiors. Precisament, i degut a aquest fet, un nombre elevat de places dels tallers d'inserció està destinat a col·lectius on el primer objectiu a fixar és el d'aconseguir superar aquests els dèficits esmentats -millora d'hàbits i habilitats socials, així com la millora del seu nivell cultural a través de mòduls d'alfabetització, etc.- i que, per tant, no pretenen aconseguir d'un mode immediat la incorporació al món laboral dels beneficiaris, sinó que aquest objectiu seria la darrera passa dins un llarg camí que queda per recórrer i que en alguns casos serà bastant llarg.

ELS BENEFICIARIS DELS PROGRAMES

El perfil dels beneficiaris dels programes es caracteritza pel següent:

Mentre que un 66% dels beneficiaris dels programes són dones⁽¹⁾, només un 34% del total són homes. Aquests percentatges no varien si ho analitzam separatament des de cadascuna de les tipologies de programes.

Pel que fa al conjunt dels homes, els grups d'edat majoritaris dels tallers d'inserció són els dels que tenen entre 45 i 64 anys, duplicant en nombre als grups d'edat que van dels 35 als 44 i al dels menors de 25 anys. Als programes d'orientació, el grup d'edat majoritari és el de menors de 25 anys, encara que en aquest conjunt de programes les diferències entre els grups d'edat són poc significatives, estant tots al voltant del 20 i 25%.

Del grup de les dones, tant pel que fa als programes d'orientació com als tallers d'inserció, el grup d'edat majoritari és el que va dels 25 als 34 anys, seguit de les menors de 25, amb molta diferència de la resta de grups d'edat.

Pel que fa al lloc de naixement, cal destacar que un 50% del total de beneficiaris són nascuts a Balears, mentre que els estrangers representen tan sols un 8%. La resta són nascuts a la península. Percentualment no hi ha diferències significatives entre els beneficiaris d'una o altra tipologia de programes.

En relació al nombre de membres que formen la unitat familiar, cal destacar algunes dades:

Les famílies monoparentals⁽²⁾ són el col·lectiu majoritari dels tallers d'inserció. Aquesta dada és en certa mesura lògica si tenim en compte que hi ha un major nombre de tallers destinats, exclusiva o majoritàriament, a les dones i aquestes representen quasi sempre al col·lectiu de monoparentals. El col·lectiu majoritari dels programes d'orientació és, d'altra banda, el de les parelles amb fills.

Una dada important a tenir en compte i que fa referència al total de beneficiaris del conjunt dels programes és l'elevat percentatge de persones soles, que representen un 20% del total.

Les dades referents al nivell d'estudis⁽³⁾ dels beneficiaris dels programes, factor molt a tenir en compte a l'hora d'analitzar les possibilitats d'inserció d'aquests col·lectius, posa de manifest les diferències comentades amb anterioritat referides al que podríem denominar dos grans grups de beneficiaris dels progra-

mes, amb possibilitats molt diferents -especialment quant a terminis i probabilitats d'incorporació al món laboral-. Aquest aspecte queda reflectit a la Fig. 3:

Figura 3. NIVELL D'ESTUDIS DELS BENEFICIARIS DELS PROGRAMES
(Dades expressades en tant per cent)

Tipologia de programes	Analfabet o sense estudis	Primaris complets	Graduat Escolar	BUP	Algun curs d'FP	Estudis superiors
Tallers d'Inserció	43	43	8	1	4	0,7
Programes d'Inserció	11	24	29	17	11	8
Totals	23	31	21	11	9	5

El conjunt de persones sense qualificació professional és majoritari en les dues tipologies de programes -un 76% del total- malgrat que les diferències entre els que no tenen qualificació professional i els que sí la tenen són menys significatives entre els beneficiaris dels programes d'orientació que entre els dels tallers d'inserció.

Un altre indicador amb molta incidència pel que fa al procés d'inserció dels beneficiaris i més concretament a la durada d'aquest procés, és el que ens indica la situació laboral dels beneficiaris en el moment de la seva incorporació al programa. Així, tenim pel que fa als tallers d'inserció que el col·lectiu majoritari és el d'aquells que no han treballat mai, seguit d'aquells que treballen en l'economia submergida. Un nombre considerable de beneficiaris duen a l'atur entre un i tres anys, i un percentatge també preocupant de persones hi duen més de tres anys, quasi el mateix percentatge que els que tan sols duen menys d'un any a l'atur, grup on es podria incloure la població més "normalitzada". Pel que fa als programes d'orientació, les diferències amb el grup anterior són prou significatives: el col·lectiu majoritari és el dels que duen menys d'un any a l'atur, seguit dels que treballen en l'economia submergida. Xifres també considerables representen els que duen a l'atur entre un i tres anys. Els que duen a l'atur més de tres anys i el grup dels que no han treballat mai representen els dos col·lectius minoritaris.

Aquests trets per si sols respondrien també d'alguna manera a l'elevat nombre d'incorporacions que s'han donat entre els beneficiaris dels programes d'orientació enfront dels beneficiaris dels tallers d'inserció.

En darrer lloc, cal fer una breu referència a les problemàtiques més importants aparegudes entre els beneficiaris dels programes. Cal destacar que els problemes de salut psíquica, les toxicomanies i l'alcoholisme són les que més es repeteixen. Les tres són també, amb percentatges significatius, molt més destacables entre els beneficiaris dels tallers d'inserció que entre els beneficiaris dels programes d'orientació.

Altres problemàtiques detectades entre els beneficiaris dels programes, malgrat que en menor significació, fan referència a maltractaments, ingressos insuficients i pertànyer a famílies multiproblemàtiques.

REFLEXIONS ENTORN AL RESULTAT DELS PROGRAMES. CONSIDERACIONS PER A NOVES PROPOSTES

Després d'un temps de funcionament dels programes d'inserció cal fer algunes reflexions de cara a experiències futures a partir d'allò que hem pogut analitzar fins ara.

Uns programes adaptats al perfil dels beneficiaris

Un dels punts de partida d'aquesta anàlisi ha de ser, necessàriament, el que tenim com a primera referència els beneficiaris dels programes de la Renda Mínima. Qui són? De quin tipus de població parlem? Quina és la seva formació i quins són els principals obstacles per a la seva inserció? Quin és el seu nucli familiar i el seu entorn més immediat? Probablement són massa interrogants per obtenir una resposta clara tenint en compte que les dades actuals i el breu temps d'implantació de les experiències, no ho permeten amb seguretat. Per altra banda, els indicadors ens defineixen uns perfils que corresponen a un període determinat i que si bé és d'aquests perfils i d'aquestes dades que hem de partir, també és cert que aquests perfils poden canviar, que la Renda Mínima és encara una experiència massa curta en aquesta comunitat com per suposar que no es produiran canvis pel que fa a la població que hi participa. L'únic que sí es pot afirmar amb seguretat és la necessitat que aquests perfils poblacionals, en la mateixa mesura que vagin definint-se o canviant, cal que ho facin també els programes per anar adaptant-se als beneficiaris i a les seves circumstàncies. No podem crear uns programes sense conèixer les capacitats d'aquells a qui volem que vagin adreçats i, per tant, una vegada que això es conegui és necessari que els programes s'adaptin a aquesta realitat i no a la inversa. Aquesta afirmació és de tal obvietat que sembla que no caldria realitzar-la; no obstant, a efectes pràctics, tal vegada sí sigui recomanable recordar-la, ja que suposa l'obligatorietat de realitzar una tasca de recollida i anàlisi d'informació per al seu posterior estudi que requereix rigorositat i que resulta, moltes vegades, enutjosa per a aquelles entitats que gestionen els programes i que ja en tenen abastament preocupant-se de desenvolupar els programes tal com tenien previst, per preocupar-se de les exigències "burocràtiques" de l'administració, *"que sembla no te res més a fer"*. La importància, per tant, d'aquesta tasca convé que sigui aquí recordada.

Continuant amb els beneficiaris dels programes i a partir de les dades que s'han aportat relatives al desenvolupament dels programes, cal extreure una sèrie d'aspectes, que si bé ja s'han descrit al seu apartat, és necessari remarcar-los donada la seva rellevància.

Dos grans perfils de beneficiaris dels programes d'inserció

A l'hora de definir els beneficiaris dels programes d'inserció, ens trobam, per una banda, que hi ha dues terceres parts dels beneficiaris dels programes de RMI que són dones, i a més que un nombre important d'aquestes són dones soles amb càrregues familiars. Analitzant l'apartat de les baixes, a més, podem observar que un dels motius principals que impedeix a aquest col·lectiu mantenir una regularitat en l'assistència als programes -parlem majoritàriament dels tallers d'inserció- és l'atenció i cura dels fills, problemes de salut d'aquests, ningú que se'n pugui fer càrrec en determinats períodes de vacances escolars, etc.-. Es tracta en la major part dels casos de dones joves -menors de 35 anys en el 66% dels casos- i per tant amb fills petits, i amb possibilitats encara d'incorporar-se al mercat laboral. Aquesta qüestió s'ha de plantejar d'alguna manera als programes i això no vol dir que des dels programes es pugui donar la solució, però sí caldrà, tal vegada, la complementació d'altres recursos en determinades situacions. A més, s'haurà d'oferir des dels programes dirigits als grups amb aquestes dificultats, uns horaris adaptats a les situacions que es donen.

Pel que fa al conjunt dels homes, mereix una reflexió un tant especial l'elevat percentatge de persones -més d'una tercera part- que són majors de 45 anys. Caldrà que s'analitzin de manera realista les circumstàncies que caracteritzen el mercat de treball, diguem-ne, "normalitzat". Si és prou coneguda la dificultat de qualsevol persona per accedir al món laboral a determinades edats, no cal estendre's gaire explicant el que succeeix amb persones que a l'edat hi han d'afegir una baixa o nul·la qualificació professional o altres problemàtiques afegides que sense un abordatge previ no cal plantejar-se el que seria una més que utòpica inserció laboral. No volem dir amb això que per a aquest sector de població s'hagi de descartar la possibilitat de trobar feina, sinó que des dels programes sembla inicialment prioritari que la situació psico-social dels beneficiaris en el moment en què hi accedeixen, no empitjori, se'l faci partícep dels seu procés i es treballi per evitar un deteriorament que amb el temps enquisti d'alguna manera la problemàtica de l'individu, i converteixi així -tal i com ho defineix Robert Castel- la inserció en un estat, enlloc de constituir una etapa.

Si en el paràgraf anterior feiem referència al nivell formatiu dels beneficiaris dels programes, les dades en aquest apartat, referides al període actual de desenvolupament dels programes, són certament significatives i un tant preocupants. Els nombres ens diuen que més de la meitat dels beneficiaris -un 54%- no passa de tenir estudis primaris. En aquest sentit, cal recordar que un 90% del total de les llars en situació de pobresa a Espanya està encapçalat per persones analfabetes o amb estudis primaris. Si en aquest grup de beneficiaris dels programes hi afegim els que només tenen el graduat escolar, el percentatge puja fins al 75%. Si a aquest mateix col·lectiu hi ajustam únicament els beneficiaris dels tallers d'inserció, el percentatge queda en un 94%. En aquestes dades cal afegir-hi les que fan referència a la qualificació professional, també prou significatives: un 76% dels beneficiaris no tenen qualificació professional, percentatge que, un altre cop, es veu augmentat si ho cenyim als beneficiaris dels tallers fins a un 90%. Amb aquestes dades sembla que no és necessari estendre's gaire sobre les dificultats d'inserció que pateix aquest col·lectiu.

Quant als aturats de llarga durada -un 29% del col·lectiu dels tallers d'inserció fa més d'un any que no treballa- o al col·lectiu dels que no han treballat mai -un 31 % a la mateixa tipologia de programes- les seves possibilitats d'inserció en un mercat de treball normalitzat i competitiu han de ser necessàriament analitzades des d'una perspectiva realista. Caldrà aquí aplicar el mateix de quan parlàvem del col·lectiu dels majors de 45 anys, és a dir, contemplar en primer lloc un treball que no permeti que la situació d'atur derivi en altres problemàtiques més greus.

Com s'ha comentat en algun moment d'aquest document parlam, doncs, de dos grans tipus de beneficiaris dels programes d'inserció⁽⁴⁾ -tot i entenent la dificultat que suposa encasellar d'alguna manera situacions tan diverses en només dues tipologies.

Per una banda, ens trobam amb un nombre important de persones que no presenten problemes greus d'integració social sinó que el seu major i potser únic problema ve determinat per la manca o insuficiència d'ingressos. Poden ser persones més o menys integrades "que passen per una mala ratxa". Aquest col·lectiu, que s'ha donat majoritàriament en els programes d'orientació, té òbviament majors possibilitats d'incorporació al món laboral, tot i que en alguns casos la seva situació d'atur ve determinada per l'estacionalitat del mercat de treball característic de les nostres illes i que, naturalment, no es pot solu-

cionar des dels programes d'inserció. En qualsevol cas, convé recordar que les xifres referides a l'estabilitat en l'ocupació pel que fa a la totalitat de l'Estat espanyol, ens diuen que un de cada cinc llocs de treball és en precari i que més de la meitat dels contractes es realitzen de formes allunyades al que seria la contractació indefinida i que suposava en èpoques anteriors una seguretat relativa.

En segon lloc parlem d'un col·lectiu -majoritàriament als tallers d'inserció- en el que hi conflueixen les característiques esmentades anteriorment: dèficits formatius, llarg temps a l'atur i amb greus problemàtiques socials al voltant. La inserció sociolaboral d'aquest col·lectiu, en aquest procés entès com un avanç en capacitats, autonomia, etc., serà necessàriament llarg i complex. Si llarg ha estat el seu procés d'exclusió, ho ha de ser forçosament el procés d'inserció, tant pel temps transcorregut com pel nombre de dèficits acumulats durant tot aquest procés. L'itinerari d'inserció, en resum, està en funció de l'itinerari d'exclusió.

La necessitat i la importància de la formació i de la qualificació professional que es doni des dels programes apropant, cada vegada més, la dinàmica dels tallers en aquest cas, amb el que seria un context de treball normalitzat real, introduint la dimensió laboral des del principi, progressivament però sense deixar-la al marge, i on l'aprenentatge específic d'un ofici i la formació per a l'ocupació resulti imprescindible quan es tracta de processos tan llargs. Sense deixar de banda, però, les activitats de desenvolupament personal, de cooperació i treball en equip, que fomentin la capacitat crítica i l'autonomia. Previ a aquests tallers caldrà, no obstant, en la majoria dels casos, el pas per uns tallers pre-laborals que constituïran el recurs idoni per a la creació d'hàbits positius (motivació, autoestima,...). En aquests processos llargs de treball, precisament, es fa necessari valorar, tant per part de les entitats gestores dels programes com de l'administració, els processos -en moltes ocasions lents i fins i tot inapreciables en breus terminis- realitzats pels usuaris al llarg de tot el temps de durada del programa. Una avaluació continuada i rigorosa no enfocada exclusivament a l'objectiu únic i immediat de la incorporació dels beneficiaris al món laboral com a indicador del bon funcionament del programa i per complir amb unes estadístiques que a grans trets ens puguin mostrar el millor o pitjor funcionament d'aquest. És necessari adonar-nos, en primer lloc, de la necessitat de treballar amb terminis amples de temps i de fixar uns objectius realistes i assolibles. El fet d'aconseguir que una persona obtengui un contracte de treball, per realitzar una substitució o a través d'una empresa de treball temporal, precari i inestable⁽⁵⁾, no pot qualificar-se com a inserció laboral i deixar-nos tan satisfets. Aquest fet significa, en tot cas, una passa important i especialment significativa en funció de les característiques d'uns determinats beneficiaris, però només això, un passa dins el llarg procés d'inserció.

Un altre factor a tenir en compte de cara a la conformitat dels programes és el percentatge que representen les minories ètniques -població gitana- entre els beneficiaris dels programes, quasi un 10% del total. Aquest col·lectiu necessita projectes integrals orientats a les seves característiques particulars i problemes específics. En aquest sentit, cal tenir en compte l'alt índex d'atur, la baixa o nul·la qualificació professional, l'analfabetisme, el baix nivell d'educació per a la salut i la marginació que caracteritza el col·lectiu.

La distribució territorial dels programes i la importància de la prestació econòmica

Quant a la distribució territorial dels programes, majoritàriament concentrada a

Palma si bé és cert que un 75% dels beneficiaris de la RMI són residents a Ciutat, sembla necessari, en un futur, ampliar els programes a altres indrets de l'illa dels que cal esperar que progressivament es vagin incorporant al programa de Renda Mínima, i que l'existència de més recursos a la zona pot influir entre els propis professionals a l'hora de realitzar sol·licituds per a determinats col·lectius.

La prestació econòmica és una eina important en mans dels serveis socials -especialment per emprar entre els beneficiaris dels tallers- on el seu compromís comporta una major dedicació en temps, activitats a desenvolupar i normalment, per tant, una major exigència. Aquesta prestació pot ser emprada com a estímul -en els dos sentits- condicionant els beneficiaris dels programes⁽⁶⁾. Desvincular el dret a la renda del dret a la inserció com a dues realitats diferents, tal com contempla l'Avantprojecte de Llei contra l'Exclusió en el País Basc, ens sembla aquí un debat encara un tant llunyà. Per altra banda, les prestacions econòmiques són imprescindibles per cobrir les necessitats bàsiques dels individus però no són suficients per elles mateixes per aconseguir la seva integració. En aquest sentit, cal contemplar i articular d'alguna manera la RMI amb altres mesures complementàries en el tema de la vivenda, la salut, la formació, etc. A l'hora de parlar, en un sentit més ampli, del tractament de l'exclusió, cal recordar que aquesta no es pot resumir en el tractament dels exclosos i que existeixen diverses mesures d'intervenció que permeten treballar amb marges més amplis de la població, fins a aquells grups que es poden situar dins el que serien les zones de vulnerabilitat que comenta R. Castel.

Les empreses d'inserció

Actualment existeix un auge de la denominada Economia Social que es constitueix com a instrument vàlid de les polítiques actives d'ocupació a través de les empreses d'Inserció Social i Empreses Socials, que combinen activitat productiva amb la funció social i la formació, i que tenen com a objectiu primordial contractar aturats de llarga durada i en situació de pobresa extrema o d'exclusió social.

A més de la importància que suposa l'existència dels tallers pre-laborals i dels tallers d'especialització laboral, és necessari comptar com a darrera estructura d'inserció amb les empreses d'inserció com a estructures d'aprenentatge temporal que desenvolupen també una activitat productiva en un entorn similar al d'una empresa convencional.

Hi ha moltes feines socialment útils que podrien produir béns i serveis d'interès públic, que el mercat no atén com a demanda i que suposen una necessitat important per a la societat. Activitats en el terreny de l'ensenyament, de la sanitat, de l'assistència social, etc.

Les empreses existents a altres indrets es caracteritzen per ser intensives en mà d'obra i amb escassa inversió de capital, dedicant-se majoritàriament al sector serveis. Per altra banda, i tenint en compte el tipus de treballadors contractats per elles, no poden dedicar-se a treballs sofisticats que exigeixin una formació complexa o llarga dels treballadors.

Cal plantejar-se ja com a un repte la necessitat d'impulsar a curt o mitjà termini les empreses d'inserció⁽⁷⁾, participants en una activitat productiva real però dirigida prioritàriament a persones amb especials dificultats. Un repte que de no aconseguir-se pot convertir en estèril gran part del treball social que es duguï a terme. L'àmbit local es considera molt propici per al desenvolupa-

ment d'una economia solidària que, a més de l'autofinançament, necessitarà també del suport públic. Es tracta, per tant, d'impulsar la creació d'un marc normatiu que reguli i potenciï aquestes empreses, d'articular, doncs, allò públic amb la iniciativa privada. Les estructures d'inserció per l'econòmic suposen el complement imprescindible per aconseguir la inserció laboral i social dels col·lectius als que van dirigits els programes de la RMI.

NOTES

- 1 La majoria d'estudis coincideixen en què la feminització de la pobresa pot considerar-se un fenomen vigent en la realitat social espanyola.
- 2 Les llars monoparentals són on més ha crescut la pobresa en la darrera dècada, tot i que es tracta d'un fenomen molt menys estès a Espanya que a altres països.
- 3 Segons l'enquesta de *Pressuposts Familiars: Desigualtat i pobresa a Espanya. Madrid. 1996*, la pobresa afecta primordialment a persones analfabetes o sense estudis i a mesura que augmenta el nivell educatiu disminueix la possibilitat de trobar-se en situació de pobresa.
- 4 En relació a aquests dos grans grups, R. Castel parla de dues zones on podrien situar-se cadascun d'aquests col·lectius: zones de vulnerabilitat -zona de turbulències caracteritzada per una precarietat en relació al treball i per una fragilitat de suports relacionals- i de zona d'exclusió, de gran marginalitat, on es mouen els més desfavorits.
- 5 El treballadors a temps parcial, treballs irregulars, en precari, dins l'economia submergida, mal pagats, etc. representen a Espanya un percentatge significatiu, entorn al 30-40%.
- 6 Com afirma L. Ayala, (1997) les prestacions assistencials no poden córrer el risc de convertir-se en una espècie d'indemnització per exclusió, sinó que han d'anar associades a estratègies actives d'ocupació; si no és així, només serveixen per confirmar el col·lapse social.
- 7 C. Albuquerque (1996) defineix el paper de les empreses d'inserció com el "pont" o transició necessària entre l'atur crònic del més desfavorit i la seva integració en el mercat laboral normalitzat.

BIBLIOGRAFIA

- ALBURQUERQUE INIESTA, Carmen (1997). "Jornadas sobre Políticas activas de empleo contra la exclusión". Revista de Asuntos Sociales.
- AYALA CAÑON, Luis (1997). "Cambio Social y Pobreza: El lento ajuste de la política social".
- CASTEL, Robert. "De la exclusión como estado a la vulnerabilidad como proceso". Revista Archipiélago, núm. 21.
- CONSEJO ECONÓMICO Y SOCIAL. 1997. "La pobreza y la Exclusión en España".
- JOVER TORREGROSA, Daniel (1997). "Inserción por el empleo en la sociedad del desempleo".
- DEPARTAMENTO DE ACCIÓN SOCIAL DE CÁRITAS ESPAÑOLA. (1997). "La inserción por lo económico"

PROGRAMES D'INTERVENCIÓ EN EL SERVEI D'ACOLLIMENT I PROMOCIÓ SOCIOLABORAL

Pilar Muñoz Segura
Directora del S.A.P.S.

1.- INTRODUCCIÓ

El Pla Estratègic d'Acció Social de l'Ajuntament de Palma planteja com a finalitat "*aconseguir la integració social de les persones/famílies en situació de dificultat, desigualtat o exclusió social*" i una sèrie d'actuacions que permetin:

- La no cronificació dels usuaris amb la màxima rendibilitat de recursos i col·laboració de xarxes no institucionals, tot incidint en el procés de millora.
- Treballar formes d'abordatge que sintonitzin amb les noves formes de marginació i el context de crisi econòmica i de recursos.
- Treballar sobre la complementació entre serveis especialitzats d'acolliment i la resta de sistemes de serveis socials en la línia que els usuaris amb diferents problemàtiques puguin ser atesos de manera específica i sense duplicitats.

Segons els objectius plantejats en aquest Pla Estratègic d'Acció Social, el Servei d'Acolliment i Promoció Sociolaboral (SAPS) ha de donar resposta d'atenció social, acollint-les temporalment, a persones o parelles majors de 18 anys que per circumstàncies diverses es troben sense llar tot esperant millors condicions per normalitzar la seva situació. També ho ha de fer, tot oferint-los un lloc per dormir i un suport especial, amb aquelles persones que es troben mancats de vincles familiars o amistats que els ajudin a evitar la situació de marginació i exclusió.

Els dos grans àmbits d'intervenció del Servei són, per tant, l'allotjament (prestacions d'allotjament i convivència) i la promoció (social i laboral).

Aquests àmbits es basen, el primer, en la utilització directa d'un recurs residencial i el segon en la mobilització dels recursos personals dels allotjats i en la coordinació i el seguiment dels diversos recursos que ja existeixen a Ciutat.

Les línies generals que marquen aquesta intervenció són:

- 1 La informació i orientació; ajut i assessorament a les persones que arribin al Servei.
- 2 Diagnòstic de situacions d'urgència social i/o la possibilitat d'integrar la persona en els projectes de Promoció que s'orientin cap a l'augment de la qualitat de vida dels usuaris.
- 3 Allotjament i convivència per a les persones que ho necessitin durant un breu període.
- 4 Treball de promoció social.
- 5 Treball de promoció laboral.

A continuació descrivim gràficament les actuacions i/o intervencions generals i específiques segons el perfil i situació de la població que s'atén al Servei.

2. ACTUACIONS GENERALS

Situacions Perfils	Risc social	Alt risc social	Desarrelament
Residents a Palma	Es prioritza la intervenció des dels distints programes per potenciar la recerca de feina i orientar cap a la prevenció de noves situacions de risc i, sobretot, cap a impedir que la persona desenvolupi aprenentatges en el subsistema de la marginalització. Es treballa en la seva inserció social i laboral, col·laborant estretament amb els serveis socials d'atenció social primària.	Mobilització i activació dels recursos personals que encara tingui l'usuari. Motivació perquè s'integrin en programes de promoció i d'inserció. És bàsic treballar, sobretot en aquells casos d'usuaris més joves i menys deteriorats, l'aspecte de la motivació i de la preparació perquè es puguin derivar, entre d'altres, als programes d'atenció a alcoholisme i toxicomànies, als programes comunitaris de promoció de la dona; i al de promoció social i laboral del propi Servei.	L'objectiu principal de la intervenció del Servei amb aquesta tipologia d'usuaris és la de garantir, per un període breu de temps, la prestació bàsica d'allotjament (també valorar les necessitats més urgents d'alimentació i vestit), així com treballar hàbits: salut, higiene, conducta, i la seva derivació als serveis més adients per atendre les seves problemàtiques.
No residents amb capacitat de feina i lligams.	Potenciar la recerca de feina. Mobilització i reforç dels recursos personals. Integració sociolaboral.	És molt important oferir-los suport de tipus social i laboral adaptat a les seves necessitats específiques, com a mesura preventiva per evitar la total cronificació dels processos de marginalització i dependència institucional.	
No residents sense capacitat de feina ni lligams		Reubicació en contextos més favorables (lloc d'origen, família)	Reubicació en contextos més favorables.

3. ACTUACIONS ESPECÍFIQUES

Intervenció amb persones amb problemàtica d'alcoholisme i/o ludopatia
El col·lectiu de persones amb problemàtica d'alcoholisme és el grup que des del SAPS requereix més intervenció.

La intervenció es planteja d'acord amb cada un dels següents casos:

- Alcohòlics que no reconeixen el problema. Els objectius anirien encaminats a crear consciència real del que implica la dependència i/o addicció a l'alcohol.
- Alcohòlics que reconeixen la problemàtica però no volen cap tipus de tractament. Els objectius es resumeixen en potenciar la consciència de la problemàtica, motivació cap a vies i/o alternatives de solució, disminució del consum i altres que fan referència a la salut.
- Alcohòlics que ho reconeixen i fan demanda o accepten tractament. L'objectiu és encaminar l'usuari cap a l'alternativa més idònia de trac-

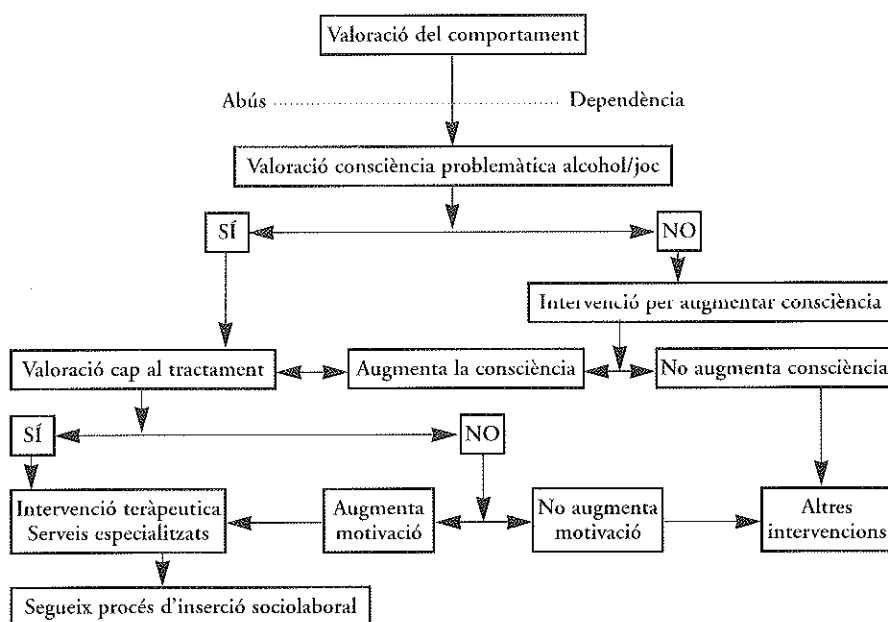
tament d'acord amb la seva situació. La intervenció del psicòleg amb les persones que presenten aquesta problemàtica i la coordinació amb Hospital de Nit ha facilitat la intervenció des del SAPS.

El col·lectiu de persones amb problemàtica de ludopatia ha anat augmentant considerablement. Cal destacar la interrelació alcohol/joc. L'abordatge duit a terme des del SAPS ens confirma:

- Usuaris amb problemàtica d'alcohol amb una conducta de joc vinculada al consum. Aquestes persones deixant la ingesta d'alcohol deixen de jugar.
- Jugadors patològics amb una ingesta excessiva d'alcohol. Es treballa l'acceptació de la seva problemàtica així com el risc de substituir l'alcohol pel joc.
- Alcohòlics rehabilitats amb una substitució de l'alcohol pel joc. Són persones que ja han adquirit dependència.
- Jugadors patològics. L'objectiu, en la majoria de casos i sempre que la persona accepti la seva problemàtica, és la derivació cap al Servei Municipal de Drogues (SMD).

Des del servei s'ha intentat orientar l'usuari cap a vies i/o alternatives de solució. No obstant, cal ressenyar que a nivell públic no hi ha cap institució i/o organisme que treballi aquesta patologia com a tal i només en els casos que va associada a la problemàtica d'alcoholisme el SMD pot intervenir. En el primer cas l'usuari ha d'esperar a tenir una situació econòmica mínimament estable per poder finançar-se un tractament d'iniciativa privada.

PROCÉS D'INTERVENCIÓ AMB PERSONES AMB PROBLEMÀTICA D'ALCOHOLISME I/O LUDOPATIA

Intervenció amb persones amb problemàtica psíquica

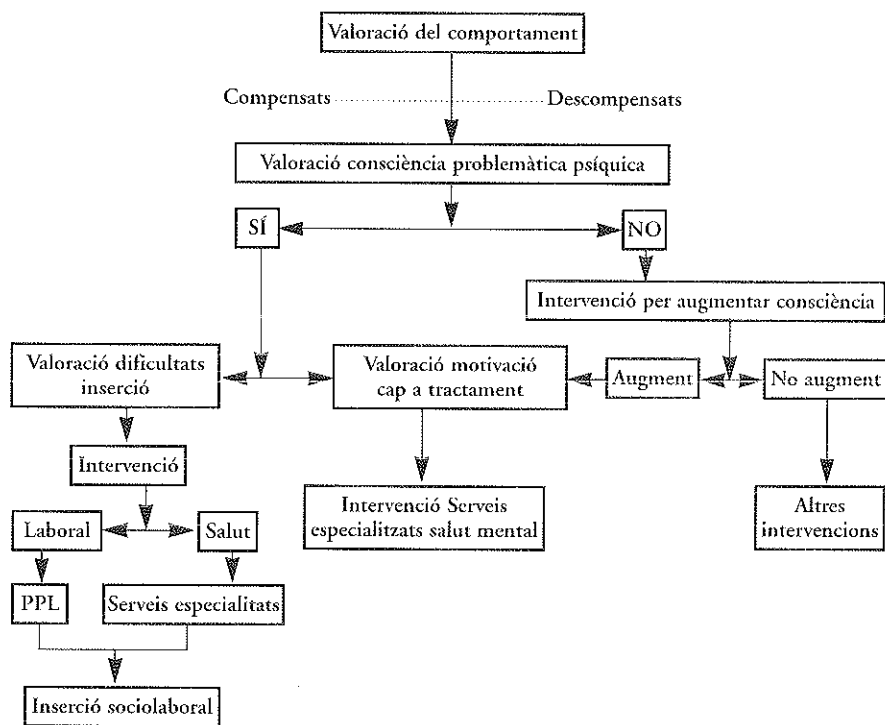
- Usuaris que necessiten suport psicològic. Per la manca d'habilitats específiques per afrontar les situacions de dificultat en les que es troben, es fa una valoració de la situació de la persona acollida plantejant una intervenció breu i puntual orientada al suport.

Cal destacar que l'entorn social no respon a les seves necessitats i no li permet desenvolupar les seves capacitats. En aquest procés l'usuari va desenvolupant en ell una percepció negativa de la societat i d'ell mateix que el porta a un sentiment de frustració i de desvaloració personal.

És en aquest aspecte on el psicòleg, per la seva dedicació horària, no pot atendre les demandes reals que es reben en aquest servei.

- Usuaris amb problemes psicològics i la derivació a serveis especialitzats. És en aquest aspecte on ens trobam amb més dificultats d'abordatge des del SAPS per les característiques del Servei, horari, temps d'estada dels usuaris, limitació horària del psicòleg i la saturació amb què ens trobam en les unitats de salut mental d'atenció primària.

PROCÉS D'INTERVENCIÓ AMB PERSONES AMB PROBLEMÀTICA PSÍQUICA

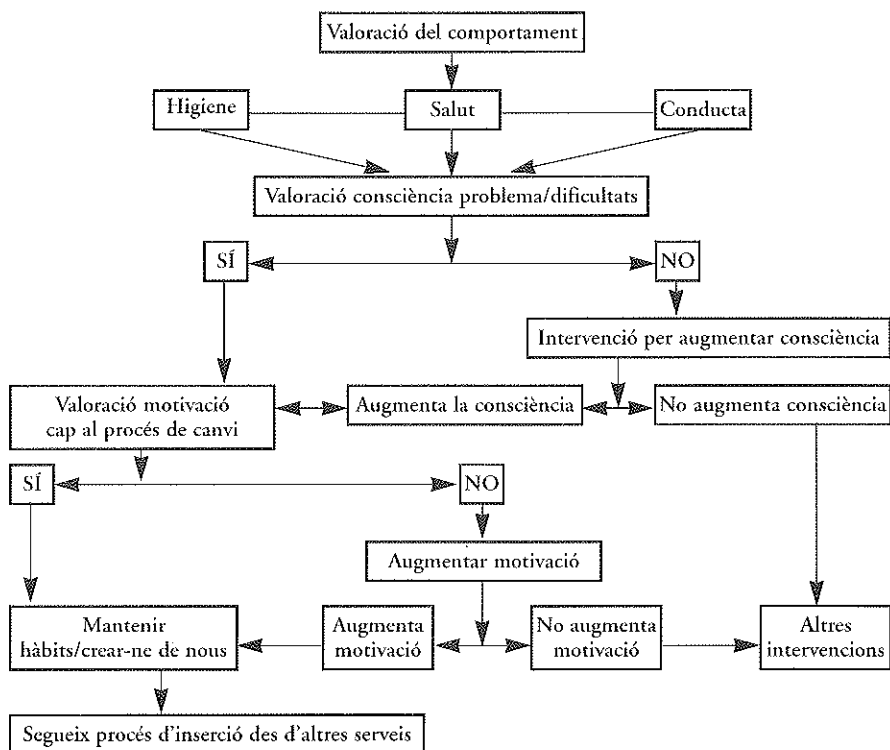
Intervenció amb persones amb problemàtica social cronicada

És un col·lectiu mancat d'habitatge, de recursos econòmics i de suport familiar que els obliga a recórrer als serveis que puguin oferir-los prestacions bàsiques d'allotjament i alimentació. Molts d'ells han perdut els hàbits d'higiene, tenen antecedents psiquiàtrics i dependència de l'alcohol.

Les intervencions van dirigides a mantenir els hàbits i a motivar-los per a la recuperació dels que han perdut.

La immediatesa, la desmotivació, la seva constant mobilitat i les resistències per acceptar les normes dels serveis, dificulta la intervenció amb aquest col·lectiu.

PROCÉS D'INTERVENCIÓ AMB PERSONES AMB PROBLEMÀTICA SOCIAL CRONIFICADA

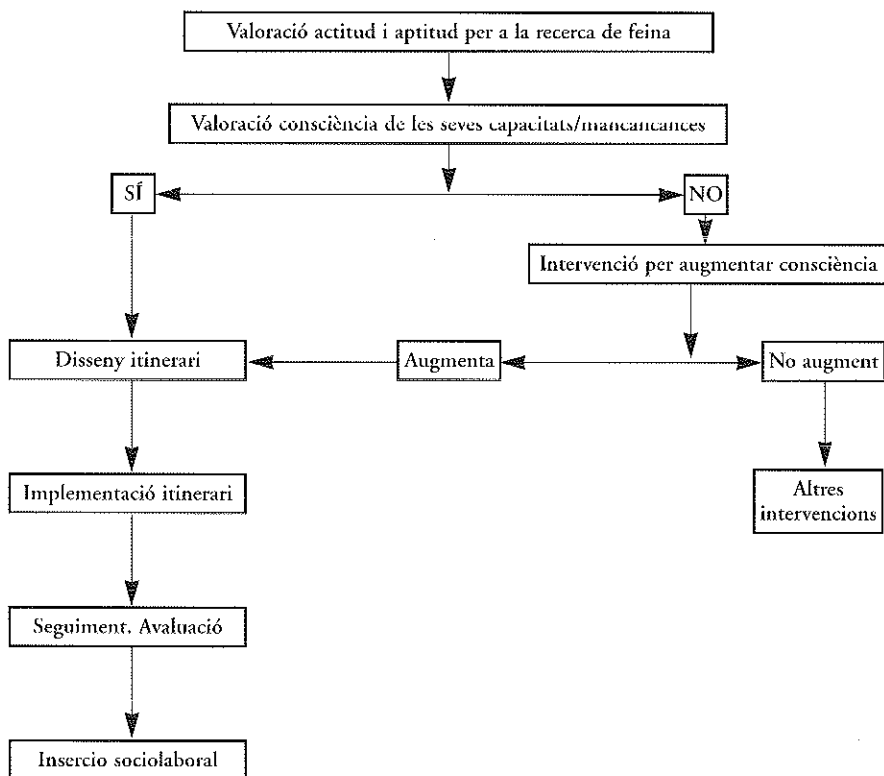

Intervenció amb persones amb problemàtica laboral

En aquest col·lectiu hi trobam diverses tipologies:

- Persones amb una problemàtica exclusivament laboral que són derivades al Programa de Promoció Laboral (PPL) des d'on es treballarà la recerca de feina per part del tècnic laboral.
- Amb persones amb altres sociopaties afegides que no impedeixen la consecució de l'objectiu laboral, la responsabilitat recau sobre el PPL i el Programa de Promoció Social (PPS), i també la complementació i el suport del psicòleg en aquests casos.
- Persones amb altres sociopaties afegides que impedeixen la consecució a curt termini però són ateses des del PPL per informació i assessorament. Els objectius específics que es treballen des del programa són:
 - informar i assessorar del mercat laboral, serveis i recursos laborals de Palma;
 - ajudar la persona a definir les seves possibilitats i limitacions;
 - fomentar l'autonomia per a la inserció laboral;
 - informar de tècniques per a la recerca d'ocupació;
 - ajudar la persona a organitzar-se per a la recerca d'ocupació i l'adquisició de coneixements que li permetin incorporar-se al món laboral.

PROCÉS D'INTERVENCIÓ AMB PERSONES AMB PROBLEMÀTICA LABORAL

Aquest apartat el conformen dos articles, "Aproximació a la situació dels Centres de Dia per a Gent Gran a Catalunya", d'Esteve Llitrà, i "Algunes aportacions de l'antropologia aplicada a la intervenció en el camp de la vellesa", de Tòfol Sastre.

Del primer cal dir que és la primera aportació a la revista per part d'un professional de fora de les illes Balears. No serà la primera vegada que deim que l'àmbit territorial on s'han d'emmarcar els articles d'aquesta revista és, preferiblement, el territori de Mallorca; ara bé, no està tancada a aportacions on l'anàlisi sigui sobre d'altres àmbits, sobretot si són tan propers com les contrades del Principat. Entrant ja en l'article, podem dir que és el resultat, en síntesi, del projecte de recerca realitzat per l'autor en el marc del Postgrau Gestió de Projectes i Serveis Socials 1996-1997, de la Facultat d'Econòmiques i l'Escola Universitària de Treball Social de la Universitat de Barcelona. El treball que ens presenta es basa, fonamentalment, en l'anàlisi estadística de l'enquesta de 15 preguntes que es realitzà a tots els centres de dia de Catalunya registrats al Registre d'Entitats, Serveis i Establiments Socials del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya.

El segon és una reflexió sobre l'adaptació de diferents col·lectius a la societat urbana actual, al medi cultural, ja que situacions tals com la que ve donada pel "poc interès" dels vells a l'hora de participar no són exclusivament imputables a aquest individu concret d'aquest col·lectiu, sinó que s'han de tenir en compte factors més amplis i complexos relacionats amb els valors culturals.

APROXIMACIÓ A LA SITUACIÓ ACTUAL DELS CENTRES DE DIA PER A GENT GRAN A CATALUNYA⁽¹⁾

Esteve Llitrà i Virgili
Llicenciat en Psicologia i Biologia
Diplomat en Gestió de Projectes i Serveis Socials

INTRODUCCIÓ

Els serveis de centre de dia per a gent gran, malgrat que ja fa anys que es va endegar el seu funcionament, no han tingut un desenvolupament prou important per diferents motius, com són la crisi de l'Estat del Benestar i altres, alguns dels quals s'aniran comentant. No obstant això, constitueixen una eina molt útil i que s'amotlla molt bé a l'actual evolució sociodemogràfica i cultural de la nostra societat. Creiem, per tant, que fora bo promoure el seu creixement.

Els centres de dia haurien de tenir com a primer objectiu, abans que qualsevol altra qüestió, fer-se càrrec de persones dependents per alleujar les del seu entorn, exercir-ne la vigilància, prestar les atencions adequades i mitigar la seva solitud. A més, haurien de poder funcionar els set dies de la setmana, des de les set o les vuit del matí fins a les 7 del vespre aproximadament, i haurien de preveure una vigilància permanent, estructures d'atenció, àpats, llocs de repòs, activitats d'animació, etc. En certa manera, es tracta de "guarderies" per a gent gran, a la manera de les llars d'infants per als menuts, però amb l'objectiu principal de prestar ajut per al manteniment en el seu domicili de la persona gran dependent.

L'alternativa de recurs de servei de centre de dia pren especial rellevància, en el sentit que no se separa la persona gran de forma traumàtica i absoluta del seu entorn habitual, ja que continua tenint la seva pròpia llar o vivint amb els seus familiars, de manera que s'evita el trauma del trencament que sovint suposa l'internament en una residència.

També d'altra banda en el centre de dia s'estableix una dinàmica de tasques i relacions quotidianes que fan que la persona pugui alentir el seu procés de distanciament, mantenint-se més en contacte amb la realitat i potenciant la seva relació, alhora que se'l pot estimular en els aspectes més deficitaris. Aquesta qüestió molt probablement seria un avantatge en relació a l'atenció domiciliària, sense treure l'absoluta adequació d'aquest recurs per una majoria qualificada per a persones grans amb necessitat d'atenció social.

Precisament, en aquesta mateixa línia, Scortegagna⁽²⁾ proposa que l'articulació de tot sistema alternatiu ha de tenir en compte:

1. Que hi hagi una família amb bona disponibilitat, convivència o proximitat a l'ancià. Això, alternativament, també es pot garantir amb la creació

d'un microsystema de solidaritat.

2. L'existència d'un projecte individualitzat per a cada ancià. Cal considerar la demanda en relació a la necessitat i avaluar la pròpia intervenció, ja sigui amb servei alternatiu o residencial.

En un estudi fet a Biskaia i encarregat per la Diputació Foral⁽³⁾ sobre la base d'una mostra qualificada amb entrevistes en profunditat per a la fase qualitativa de l'estudi i tres mostres de col·lectius específics per a la fase quantitativa (ancians no residencialitzats, adults que conviuen amb ancians i ancians residencialitzats) es va presentar una valoració dels centres o llars de dia per a gent gran, que es sintetitza a continuació:

* Aspectes positius:

- l'aspecte més destacat pels especialistes i que emmarca la seva positiva acollida és la possibilitat que aquest tipus de centre realitzi de forma simultània les tasques assistencials i les de tipus social-recreatiu;
- major oferta de serveis;
- unificació: centre cultural més centre assistencial;
- dinàmica del temps lliure;
- prevenció i retard d'ingrés en una residència;
- cobertura institucional a l'ancià sense trencar la permanència en família (segona residència);
- preserva un espai personal propi;
- servei social indirecte: presència mèdica i psicològica, podologia, perruqueria, menjador i higiene;
- es considera idoni per al segment 65-80 anys, per a vàlids, semivàlids i que no tenen necessitat d'atenció permanent.

* Aspectes negatius:

- no resol el problema de la solitud i pors (a la nit);
- concepte d'aparcament, creació de ghettos;
- no diferenciació amb els clubs d'ancians;
- dificultats de trasllat;
- paper limitat en l'assistència mèdica (enfrent de les residències)
- no apte per a ancians invàlids, només apte per a ancians assistits i per a ancians que viuen amb la seva família.

Davallada del suport informal

Segons R. de León et al.⁽⁴⁾, la progressiva incorporació de la dona al món laboral i cultural ha determinat una disminució del nombre de fills, incrementant-se el pes relatiu del grup de població amb més edat en relació al nombre de cuidadores informals que tradicionalment s'han fet càrrec de la cura dels vells.

A Espanya, aquesta incorporació adquireix relleu sociològic en la dècada dels anys 80. A pesar que la taxa d'atur en les dones continua essent una de les més altes dels països de la Comunitat Europea, les dones espanyoles han passat d'un nivell de treball del 13,4% al 1970, al 32,7% l'any 1989 i al 36,2% l'any 1995.

La taxa d'activitat l'any 1995 a l'Estat espanyol era de 62,7% per als homes i del 36,2%, com ja s'ha dit, per a les dones. A Navarra les taxes d'activitat, l'any 1995, es distribuïen en 65,7% per als homes i 34,1% per a les dones, és a dir, amb unes diferències més marcades que per a la mitjana espanyola. A Catalunya les diferències són també més marcades, encara que amb taxes més altes que per a la mitjana espanyola per als dos sexes, amb unes taxes del 68,2% per als homes i del 37,9% per a les dones.

Globalment es posa de manifest que des de l'any 1991 fins a l'any 1995 la taxa d'activitat dels homes ha baixat uns tres punts a Espanya, mentre que la taxa per a les dones, en canvi, ha pujat pràcticament també aquests tres punts, i per tant la taxa d'activitat total s'ha mantingut constant en aquest període, al voltant del 49%.

Existeixen una sèrie de factors associats a la davallada del suport informal que, entre d'altres, són els següents:

- va desapareixent la família extensa i queda la nuclear amb un menor nombre de fills;
- disminueixen les dimensions de l'habitatge;
- hi ha una incorporació progressiva de la dona al món del treball;
- es produeix una modificació parcial del rol de la dona;

Tot això porta aparellat un canvi en la situació de l'ancià en el si de la família i una modificació de les actituds i el sentir de fills i pares majors respecte a la vida en comú. Molt sovint, la realitat fa sorgir condicionants econòmics, de vivenda, de disponibilitat de temps, etc., que pertorben la relació entre uns i altres i dificulten la posada en pràctica d'una òptima convivència i harmonia entre els interessos dels grans i dels seus fills.

És per això que si es manté com a vàlid el principi que la família és un bon lloc de desenvolupament personal, caldrà fomentar la tendència a que l'ancià romangui en ella fins que les seves condicions ho permetin, prenent les mesures que calgui per tal de facilitar l'estada de la persona major en el seu entorn familiar habitual.

Fernández Cordon⁽⁵⁾ va estudiar l'evolució de tres índex des de l'any 1950 fins a l'any 1991 i amb una projecció per a l'any 2011. Aquests índexs representaven el potencial cuidador femení (dones compreses entre els 45 i el 69 anys) i respectivament el nombre de persones majors de 65 anys (índex A), majors de 70 (índex B) i majors de 75 (índex C).

Any	Índex A	Índex B	Índex C
1950	1,61	2,68	5,18
1991	1,01	1,53	2,46
2011	0,96	1,35	2,00

És a dir, per a l'any 2011 es preveu una reducció superior al 60% per a l'índex C, propera al 50% per a l'índex B i al voltant del 40% per a l'índex A, en relació a l'any 1950.

A nivell de la Unió Europea també es posa de manifest que el potencial cuidador, constituït per dones entre 45 i 69 anys es troba en franca regressió si atenem l'evolució demogràfica exclusivament, com es fa palès a la següent taula:

Evolució del potencial cuidador femení CEE*		
<i>País</i>	<i>1990</i>	<i>1960</i>
Alemanya	1,57	2,64
Bèlgica	1,42	2,00
Espanya	1,53	2,48
França	1,33	
Grècia	1,76	
Irlanda	1,40	1,60
Itàlia	1,60	2,30
Luxemburg	1,61	2,43
Països Baixos	1,48	2,16
Portugal	1,60	2,50
Regne Unit	1,28	

* Dones entre 45 i 69 anys, en proporció a la població major de 70 anys
Font: A-M. Guillemard, Albert et A. Walker. "Personnes âgées en Europe: les politiques économiques et sociales", Commission des Communautés européennes.

La recerca promoguda per l'INSERSO i desenvolupada pel CIS (Centre d'Investigacions Sociològiques) l'any 1993⁽⁶⁾, incloïa en la seva enquesta adreçada a les persones majors una pregunta sobre les persones o institucions que s'ocupen d'atendre a quins van respondre que necessitaven ajuda. Els resultats es podien agrupar de la següent manera:

- La família propera (cònjuges o fills) realitzen el 63,8% de les atencions.
- Altres parents, amistats o veïns assumeixen el 8,1% de la càrrega d'atenció.
- A càrrec de les treballadores de la llar se situa el 5,4% del total de les atencions.
- Els serveis socials assumeixen el 3'8% de les atencions.

En síntesi, aquesta recerca realitzada en territori espanyol demostra que la immensa majoria de les atencions que precisen les persones majors dependents són assumides pels familiars, les amistats i els veïns, al voltant del 72% del total i, per tant, el duu a terme l'anomenat suport informal.

Els poders públics constaten amb preocupació com l'anomenada protecció social invisible, o xarxa de suport informal, en la que es basa tot el sistema d'atenció al col·lectiu de gent gran i d'altres grups de població amb necessitat d'ajuda, sembla haver entrat en crisi de forma inevitable i irreversible.

A Espanya és escassa encara la preocupació per l'assumpte de la dependència, que està restringida a l'àmbit privat (famílies) i al debat dels professionals de la gerontologia. A la Ponència per a l'anàlisi dels problemes estructurals del

sistema de la Seguretat Social i de les principals reformes que hauran d'abordar-se, aprovada pel ple del Congrés dels Diputats, el dia 6 d'abril de 1995, es reconeix explícitament en el seu punt VII que el fenomen de l'envelliment comportarà un creixement de la despesa relacionada amb la vellesa, tant la referida a prestacions econòmiques, com la d'assistència sanitària i serveis socials. Així mateix també s'assumeix en aquesta ponència que la incorporació de la dona al treball i la consegüent modificació de l'estatus que tradicionalment ocupava com a fonament de la llar familiar, amb dedicació a la cura tant dels fills com dels avis, qüestió que comporta la necessitat de cobertura de situacions que poden donar lloc a noves formes de marginació. En el punt VIII, en referència a les futures línies d'actuació, s'esmenta als serveis socials, com a prestacions tècniques esteses a tota la població i finançades a través dels impostos, donat el seu caràcter universal. En aquesta línia, es fa una recomanació del finançament a través del pressupost de l'Estat, les aportacions dels quals -es diu- hauran de ser suficients per garantir les prestacions no contributives, la sanitat, els serveis socials i les prestacions familiars.

El grup d'experts de l'OCDE que s'encarrega d'aquests temes planteja els següents objectius específics:

1. Garantir un nivell adequat d'atencions i suport a les persones majors dependents en el seu propi domicili, en la mesura del possible i sempre que respongui als seus desitjos.
2. Permetre a les persones majors dependents que no puguin ser ateses en el seu domicili el poder fruit d'una bona qualitat de vida mitjançant la millora de l'oferta residencial, tenint sempre en compte les seves preferències individuals.
3. Facilitar l'activitat de les famílies de les persones majors dependents, oferint-los els mitjans necessaris per a la millor realització del seu paper de cuidadors, sempre que aquesta situació sigui mútuament desitjada. En aquest sentit caldria una bona formació i assessorament del personal cuidador per part dels professionals sociosanitaris.

Situació a Catalunya

A Catalunya, el Decret 284/1996, de 23 de juliol, de regulació del Sistema Català de Serveis Socials⁽⁷⁾, en el seu annex de tipologia i en l'apartat corresponent a l'àrea d'actuació Atenció a gent gran defineix els serveis de centres de dia per a gent gran, com a serveis d'acolliment diürn i d'assistència a les activitats de la vida diària per a persones amb grans dependències, els quals es poden prestar en un establiment específic o bé com a servei integrat en els espais assistencials generals i en el programa funcional d'activitats diürnes d'una residència.

Aquest Decret concreta en els següents trets els objectius dels centres de dia per a gent gran:

- Facilitar un entorn compensatori a la llar, adequat i adaptat a les necessitats d'assistència.
- Afavorir la recuperació i manteniment del màxim grau d'autonomia personal i social.
- Mantenir l'acceptació de la persona amb discapacitat en el seu entorn sociofamiliar.

-
- Proporcionar suport a les famílies que tenen cura de les persones grans.

Com a funcions s'enumeren les següents:

- Acolliment i convivència
- Manutenció
- Atenció personal en les activitats de la vida diària
- Readaptació funcional i social
- Dinamització sociocultural
- Suport familiar
- Garantir el seguiment i la prevenció de les alteracions de la salut

Com a funcions opcionals també se citen:

- Perruqueria
- Bugaderia
- Podologia
- Transport
- Atenció en caps de setmana i festius, en cas de necessitat.

Així mateix, el Decret 284/1996 entén que els destinataris dels serveis de centres de dia per a gent gran són les persones grans que necessitin organització, supervisió i assistència en el desenvolupament de les activitats de la vida diària, i que veuen completada la seva atenció en el seu entorn social o familiar.

El Pla integral de la gent gran de Catalunya (1993) preveu impulsar la creació de centres de dia per a gent gran, plantejats com a unitats organitzatives i funcionals, socioassistencials, per a totes aquelles persones grans amb discapacitats que no requereixen imprescindiblement l'ingrés en una residència, per tal que rebin una assistència global en el seu medi habitual mitjançant la conjuminació d'atencions de caràcter especialitzat i familiar. Tant aquest pla integral com el Pla Gerontològic Nacional (1992) recomanen unes cobertures òptimes al voltant de l'1% de la població de 65 anys o més. Per la seva banda, el III Pla d'actuació social de Catalunya⁽⁶⁾ proposa un moderat creixement d'acord amb paràmetres d'equilibri territorial de només 364 places a nivell d'oferta pública. Segons el Mapa de Serveis Socials de Catalunya 1996 el nivell de cobertura dels centres de dia per a gent gran en relació a la població de 65 anys o més és del 0,27 per cent. En conseqüència encara s'està molt lluny d'assolir les ràtios plantejades en el seu dia tant pel Pla integral de la gent gran de Catalunya com pel Pla Gerontològic Nacional en l'àmbit estatal.

Cal insistir en la reflexió entorn a la utilització actual d'aquests centres de dia, quant als seus destinataris idonis, els serveis que ofereixen, les dificultats que es plantegen per les qüestions de manca d'informació, dels sistemes de transport, entres d'altres i, a més, plantejar-se els seus nivells d'eficàcia i eficiència no sols a nivell micro de la despesa directa que generen a les administracions i als usuaris sinó també a nivell macro pels avantatges que pot suposar la seva major implantació en l'eliminació de tensions i dificultats en l'actual model de sistema social.

Amb la intenció de participar en aquest procés de reflexió s'ha dut a terme aquest estudi, per tal d'aproximar-nos a un millor coneixement de la situació

actual dels centres de dia per a gent gran a Catalunya, i específicament intentar assolir un perfil bàsic de l'actual usuari -que pugui servir en ulteriors anàlisis al voltant de la congruència entre la utilització real del recurs de centre de dia a Catalunya i la seva utilització idònia-, i obtenir, a més, l'estat d'opinió i de les expectatives dels responsables de centre de dia en relació a aquest servei.

METODOLOGIA

A partir de la consideració del context sociodemogràfic descrit, s'ha realitzat una enquesta d'aproximació a la realitat de la situació dels centres de dia per a gent gran a Catalunya.

Aquesta enquesta⁽⁹⁾ consta de 15 preguntes, 14 d'elles tancades i la darrera semioberta. Algunes d'elles són de resposta única, però una bona part de les mateixes poden tenir més d'una resposta. A més, es demanava de forma més informal la professió del responsable del centre de dia per a gent gran i també la localitat d'ubicació. Per tant, també s'han utilitzat aquests ítems a l'hora de fer el tractament de les dades.

En el disseny de l'enquesta s'ha considerat molt la combinació de preguntes més rellevants amb les que tenien un inferior potencial analític i s'ha optat per renunciar a la demanda de possible informació més conflictiva amb l'objectiu de no despertar recels i no provocar un major nombre d'enquestes no emplenades. Quan es demana informació d'usuaris i de condicions materials del centre de dia a nivell de detall molts responsables poden tenir dubtes de quin ús es pot fer d'aquesta informació i que finalment els serveis d'inspecció de serveis socials els puguin generar problemes.

L'enquesta s'ha tramès per correu a tots els centres de dia per a gent gran de Catalunya registrats al Registre d'Entitats, Serveis i Establiments socials del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya, amb la indicació que fos emplenada pel responsable del centre. Per tal de facilitar la resposta s'adjuntava un segell, una etiqueta amb l'adreça a la que havien d'enviar la resposta i una acreditació de l'Escola Universitària de Treball Social de la Generalitat de Catalunya. Prèviament a l'inici de la enquesta en si s'afegien unes paraules introductòries sobre l'objectiu de l'estudi i la confidencialitat de les dades i l'ús únicament agregat de les mateixes.

Donades les característiques de les dades s'ha considerat suficient utilitzar l'Excel 5.0 per al buidatge i tractament de les mateixes.

La realització de l'enquesta tenia un doble objectiu, que són els que es concreten a continuació.

- a) Obtenir l'estat d'opinió dels responsables dels centres de dia de Catalunya al voltant dels recursos i necessitats dels centres de dia i de la població diana. S'ha obtingut resposta d'uns 60 responsables de centre de dia, que representen el 37'5% dels 160 centres de dia que tenen registrades 5 o més places, i el 32'6% del total dels 184 centres de dia registrats en data 30 d'abril de 1997, i amb tota probabilitat un percentatge real superior, donat que ens consta per resposta escrita el tancament o no funcionament d'alguns centres, fet al qual també es pot adjudicar una part de les enquestes no retornades.
- b) Obtenir el perfil actual de l'usuari de centre de dia a Catalunya: edat, sexe, formació, situació convivencial, mitjà de transport, grau de dependència,

etc. Les respostes referides a usuaris oscil·len⁽¹⁰⁾ entre 693 i 775 persones grans que estan utilitzant actualment el recurs de centre de dia i això representa aproximadament el 25% de la capacitat registral de Catalunya per aquest tipus de serveis. Igual, i encara amb més fonament, que s'ha dit per als responsables de centre de dia, la capacitat registral dels centres acostuma a estar per sobre del grau d'utilització real del centre, qüestió que s'ha comprovat reiteradament amb els centres de dia dels quals s'ha aconseguit resposta. Per tant, el nombre d'usuaris dels que s'ha obtingut dades representa, sens dubte, un percentatge significativament superior a l'esmentat del 25%.

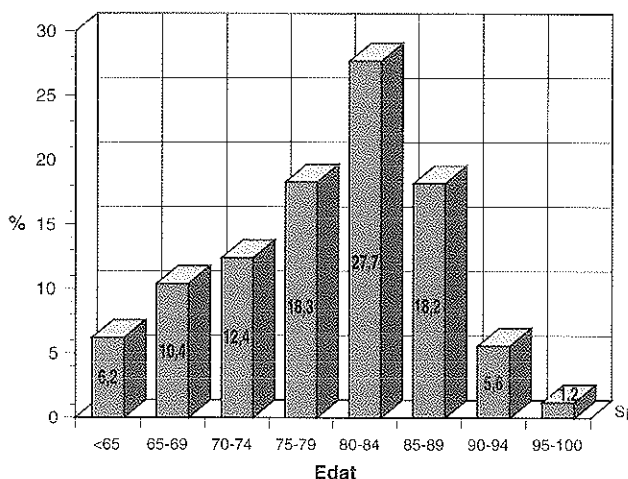
Si es té en compte que l'enquesta s'ha adreçat a tots els centres de dia de Catalunya i s'ha obtingut resposta de moltes comarques, tant rurals com urbanes, i que la capacitat registral es troba per sobre de les dotacions reals, junt amb el rigor que han estat emplenades les enquestes, creiem que el grau de significació de les dades és força alt.

RESULTATS

En el gràfic núm. 1 podem veure com es registra per als intervals d'edat seleccionats un increment progressiu des dels menors de 65 anys fins al segment de 80-84 anys, i també una davallada molt important a partir del 90 anys (qüestió lògica perquè molta gent no arriba a aquesta edat i perquè si s'hi arriba el grau de dependència fa que sovint sigui absurd el recurs de centre de dia). L'interval en el que s'aglutinen més usuaris d'acord amb el buidatge de les dades rebudes és el de 80-84 anys amb un 27,7 de percentatge, seguit amb una certa diferència per l'interval de 75-79 anys (18,3%) i el de 85-89 anys (18,2%). A part, també és de destacar el 6,2% d'usuaris menors de 65 anys. El 64,2% dels usuaris se situen en el segment d'edats comprès entre els 75 i els 89 anys.

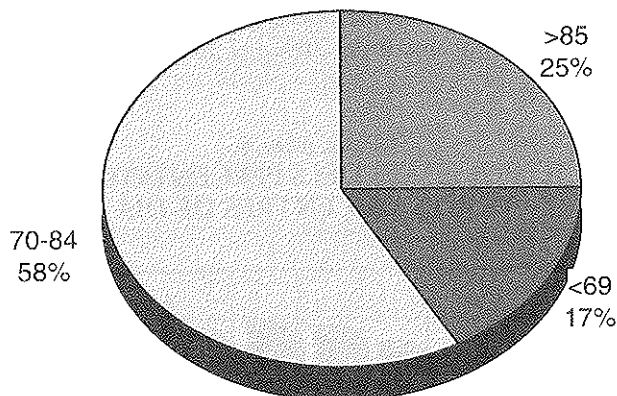
La mitjana d'edat dels usuaris de centres de dia per a gent gran a Catalunya, a partir de les dades corresponents a un 25% del total de la capacitat registral (que està per sobre de la real) és de 78,4 anys.

Gràfic núm.1.
DISTRIBUCIÓ PER EDATS DELS USUARIS DE CENTRE DE DIA

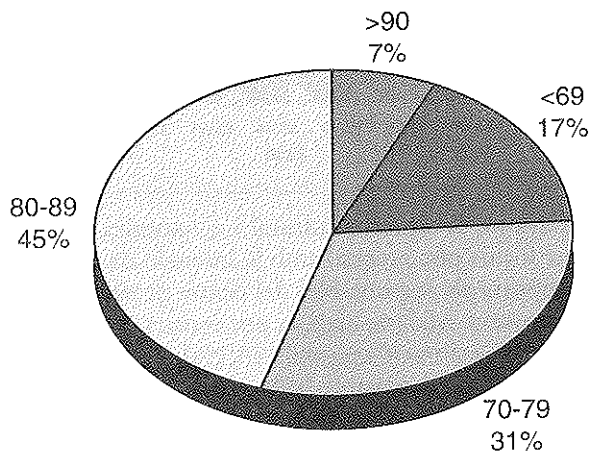

En el gràfic núm. 2 podem observar com el 58% dels usuaris s'agrupen en el segment de 70-84 anys, el 25% són majors de 85 anys i només el 17% són menors de 70 anys. En el gràfic núm. 3 comprovem, per altra part, que el 45% d'usuaris es concentra en l'interval de 80-89 anys, el 31% es concentra en l'interval de 70-79 i el 7% tenen 90 o més anys d'edat.

Gràfic núm.2.
DISTRIBUCIÓ PER EDATS DELS USUARIS DE CENTRE DE DIA

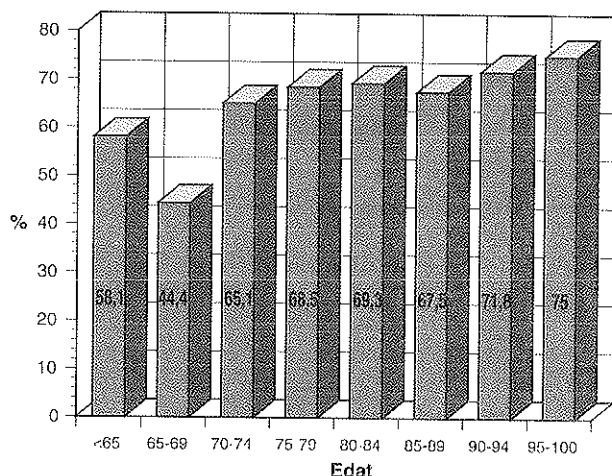
Gràfic núm.3.
DISTRIBUCIÓ PER EDATS DELS USUARIS DE CENTRE DE DIA

Es posa de manifest que l'edat de la majoria d'usuaris de centre de dia es força alta, ja que si l'edat mitjana (78,4%) demostra aquest fet, cal tenir en compte que hi ha 43 usuaris menors de 65 anys, amb fins i tot un usuari de 44 anys, que sens dubte ens embiaixen cap a baix aquesta mitjana. En aquest sentit, cal remarcar que el 71% d'usuaris tenen 75 anys o més d'edat.

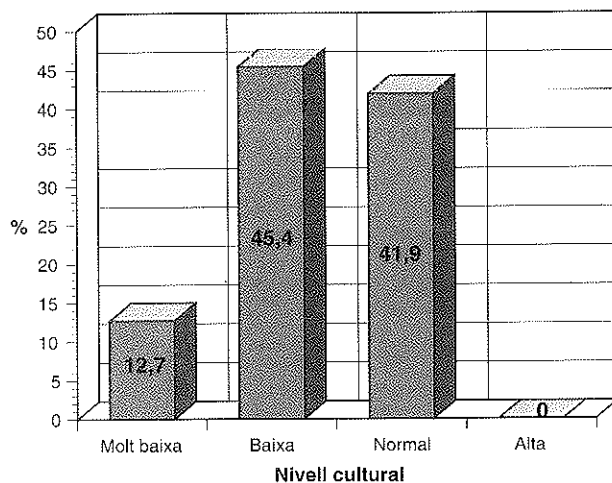
En el gràfic núm. 4 es reflecteix l'evolució de la distribució quant a sexes per als diferents intervals d'edat dels usuaris de centre de dia. Així, es pot veure que llevat de l'interval de 65-69, en tota la resta d'interval hi ha un predomini, fins i tot es pot dir que hi ha un predomini marcat, de les dones en relació als homes. A més, també s'observa un clar increment progressiu d'aquest predomini conforme avança l'interval d'edat. Cal pensar en la major esperança de vida per a les dones com a principal causa d'aquest desequilibri del perfil d'usuaris pel que fa al sexe, però hi poden haver altres factors que facin que aquesta diferència sigui tan marcada. Globalment la diferència entre els dos sexes és del 65,2% d'usuàries enfront, només, del 34,8 d'usuaris, i a partir dels 75 anys amb una diferència pràcticament del 70% i el 30%, respectivament.

Gràfic núm.4.
DISTRIBUCIÓ PER EDATS DELS PERCENTATGES D'USUARIS
DONES DE CENTRES DE DIA

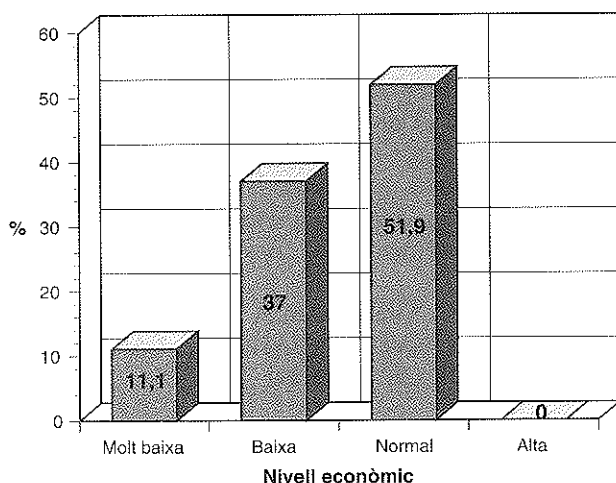

Les següents qüestions, la situació cultural i econòmica dels usuaris, estaven formulades d'una forma poc precisa, amb la intenció de no complicar excessivament la seva resposta als responsables del centre de dia i que això provoqués una absència de resposta. Malgrat això, es pot constatar un fort predomini dels nivells baixos quant a la situació cultural (58,1%), i per contra un lleuger predomini de nivell econòmic normal (51,9%) enfront a un 37% de nivell baix i un 11'1% molt baix (vegeu gràfics 5 i 6).

Gràfic núm.5.
SITUACIÓ CULTURAL DELS USUARIS DE CENTRE DE DIA

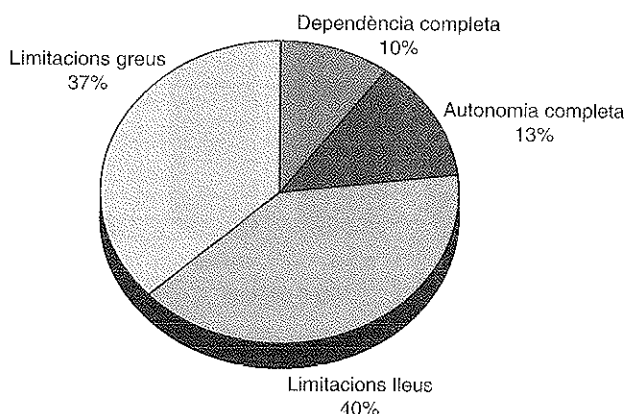
Gràfic núm.6.
SITUACIÓ ECONÒMICA DELS USUARIS DE CENTRE DE DIA

En el gràfic núm. 7 es representa la distribució del grau d'autonomia dels usuaris de centre de dia, segons es tipifica a l'Ordre de 19 de març de 1993, per la qual s'amplien i es detallen les condicions funcionals mínimes que han de complir els centres de dia per a gent gran⁽¹⁾. Observem com hi ha una distribució equilibrada entre els usuaris entre limitacions greus (37%) i els usuaris amb limitacions lleus (40%), i un 10% són els que tenen una dependència completa i un 13% gaudeixen d'autonomia completa. Per tant, pel que fa al grau d'autonomia es posa de manifest que no hi ha un clar predomini d'una determinada categoria, sinó que hi ha una gran diversificació, fruit dels dife-

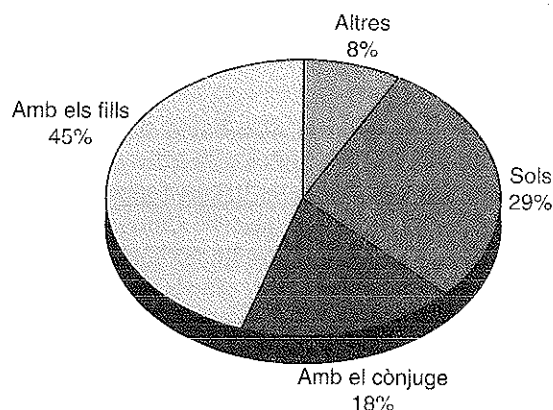
rents factors que poden conduir a què una persona gran sigui usuària de centre de dia: factors de salut i autonomia, factors econòmics, factors sociofamiliars, etc.

Gràfic núm.7.
DISTRIBUCIÓ DEL GRAU D'AUTONOMIA DELS USUARIS
DE CENTRE DE DIA

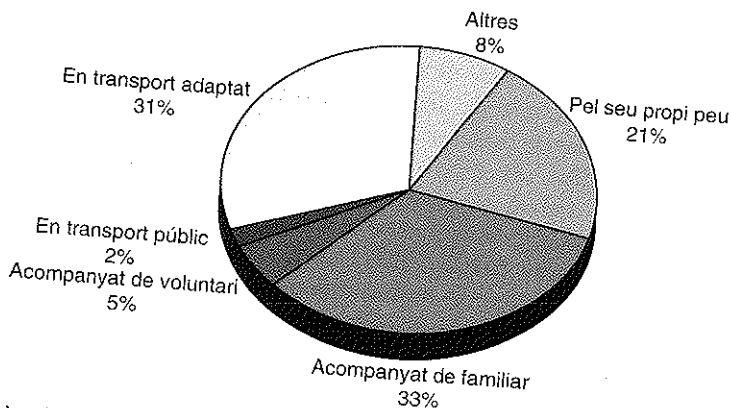
Continuant en aquesta aproximació al que seria el perfil dels usuaris de centre de dia, s'analitza la seva situació convivencial (vegeu gràfic núm. 8). El 45% dels usuaris romanen a la mateixa llar que els fills, un 29% viu sol, el 18% viu amb el cònjuge, i 8% es troben en altres situacions (nebors, néts, amistats, etc.). De seguida, destaca el fet de comprovar que hi ha un 45% que viuen amb els fills, els quals amb força probabilitat no es poden ocupar dels seus pares al llarg del dia per les seves ocupacions laborals, però sí poden fer-ho un cop finalitzades les seves feines i tenir cura dels ancians durant la nit, fet amb el qual es pot evitar un internament quasi inevitable en una residència.

Gràfic núm.8.
SITUACIÓ CONVIVENCIAL DELS USUARIS
DE CENTRE DE DIA

Quant al sistema habitual per desplaçar-se al centre de dia (vegeu gràfic núm. 9) també es fa palesa una gran variabilitat. Fet que pot fer pensar que a l'hora d'organitzar una òptima cobertura del sistema de transport als centre de dia per a gent gran, i en general als centres de serveis socials d'atenció diürna, convé contemplar un enfoc múltiple i no centrar-se únicament en un mitjà de transport. Es detecta un lleuger predomini dels usuaris acompanyats de familiar (30%), a certa distància dels usuaris que utilitzen per desplaçar-se al centre de dia el transport adaptat. Pel seu propi peu hi acudeixen el 21% dels usuaris dels quals es disposa dades. Cal recordar que hi havia només un 13% d'usuaris amb autonomia completa, és a dir, que hi ha un 8% d'usuaris que pateixen algun tipus de limitació i que malgrat això es dirigeixen al centre de dia pel seu propi peu. Amb un percentatge molt més baix es troben les persones grans que es desplacen acompanyats de voluntaris, que fan servir el transport públic, o bé d'altres mitjans no categoritzats.

Gràfic núm.9.
SISTEMA HABITUAL PER A DESPLAÇAR-SE AL CENTRE DE DIA

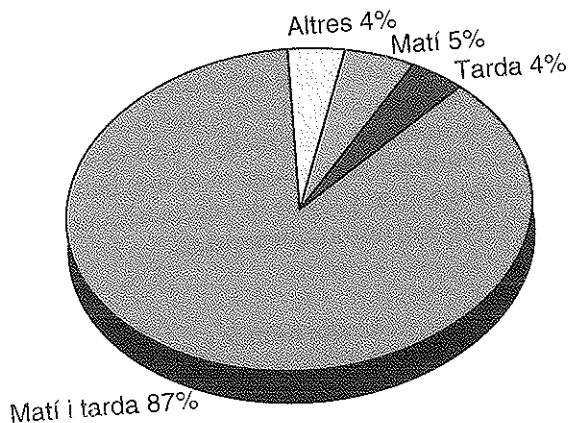
En referència a la pregunta núm. 6 de l'enquesta (vegeu annex), només hi ha 30 usuaris de centre de dia que disposen d'un servei de teleassistència dels 693 usuaris de centre de dia dels que es disposa de dades al respecte; per tant, només, un 4,3% de total. En relació als usuaris que viuen sols, 223 persones grans, als que tenen teleassistència representen un 13,5%. Aquest percentatge és realment molt baix, especialment si tenim en compte la mitjana d'edat del col·lectiu d'usuaris que estem analitzant, que com s'ha dit se situa en 78,4 anys.

Pel que fa al percentatge de la despesa dels serveis de centre de dia que assumeixen els propis usuaris i/o llurs famílies (vegeu pregunta núm. 12 de l'enquesta que s'annexa), ha estat una de les qüestions que menys s'ha respost. Però amb les dades de què es disposa i amb una gran variabilitat -lògica d'altra banda, ja que l'enquesta s'ha passat per igual a centres públics, concertats i privats-, es pot parlar que els usuaris de centre de dia assumeixen al voltant del 42,2% de la despesa del servei que reben.

Per finalitzar el bloc de qüestions plantejades a l'enquesta en relació als perfils dels usuaris de centre de dia, podeu observar en el gràfic núm. 10 la dis-

tribució d'horaris, amb un predomini absolut (87%) dels usuaris que romanen al centre de dia matí i tarda, és a dir, a jornada completa.

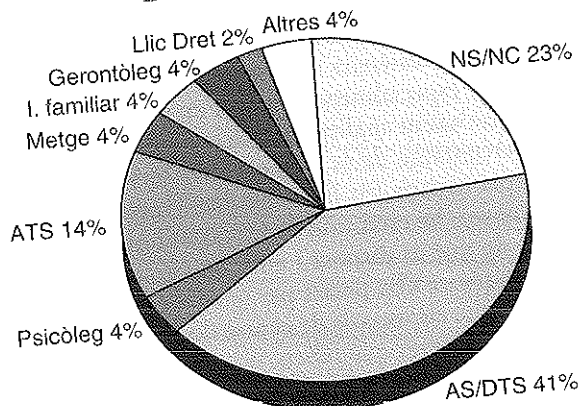
Gràfic núm.10.
HORARIS HABITUALS DELS USUARIS
DE CENTRE DE DIA

Tot seguit passem a analitzar el bloc de preguntes que feien referència a l'opinió dels responsables de centre de dia per a gent gran, al voltant fonamentalment dels recursos de centre de dia i dels seus recursos col·laterals.

Per començar, posar de manifest la gran variabilitat professional dels responsables de centre de dia. Tot i així hi ha una majoria qualificada d'assistents socials/diplomats en treball social (41%), seguit dels assistents tecnosanitaris (14%), i ja amb percentatges molt menors apareixen les professions de metge, psicòleg, gerontòleg, treballador familiar, llicenciat en dret, entre d'altres. Especialment potser de voler mantenir l'anonimat, qüestió afavorida en el disseny de l'enquesta amb l'objectiu d'evitar al màxim el nombre d'enquestes no retornades.

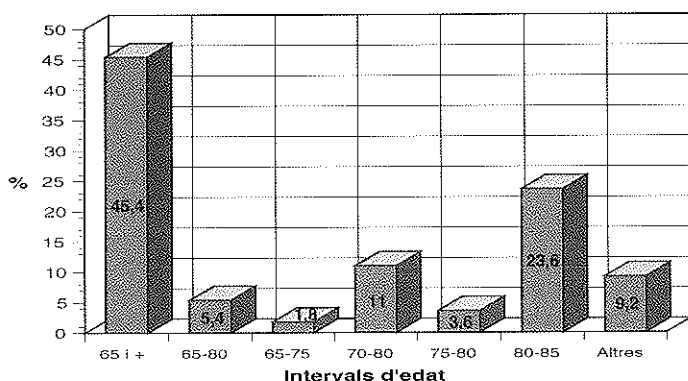
Gràfic núm.11.
DISTRIBUCIÓ DE PROFESSIONS DELS RESPONSABLES
DE CENTRE DE DIA

GRAN

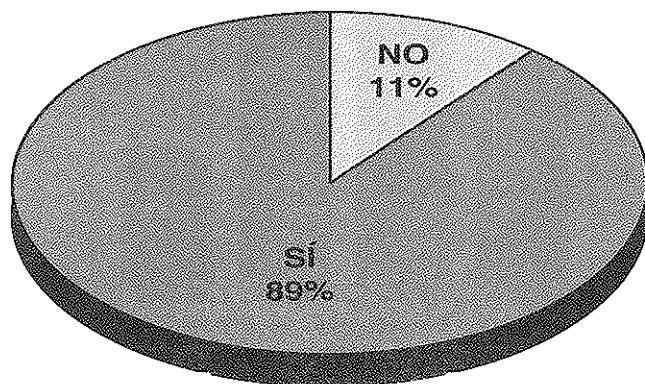
A la qüestió del segment de població objectiu principal, els responsables de centre de dia s'han centrat més en aspectes normatius que no pas de gestió, ja que en un 45,4% s'han decantat per la categoria de majors de 64 anys, mentre que en segon lloc ho han fet per l'interval 70-85, amb un 23,6% (vegeu gràfic núm. 12). En aquest interval, com poden veure en el gràfic núm. 2, es concentra el 58% dels usuaris reals representatius de les enquestes rebudes, fet que implica una coincidència rellevant. De tota manera cal dir que els intervals on es concentra major percentatge d'usuaris no figuren detallats en la pregunta corresponent del qüestionari, la núm. 3 (vegeu annex). Aquests intervals són, segons es desprèn del gràfic núm. 1, 70-89 amb un 76,6% i 75-89 amb el 64,2. És a dir, pràcticament 2/3 parts dels usuaris de centre de dia es concentra en una franja de 15 anys, que es la que va dels 75 als 89 anys.

Gràfic núm.12.
PRIORITZACIÓ D'USUARIS DE CENTRE DE DIA
PER SEGMENTS DE POBLACIÓ

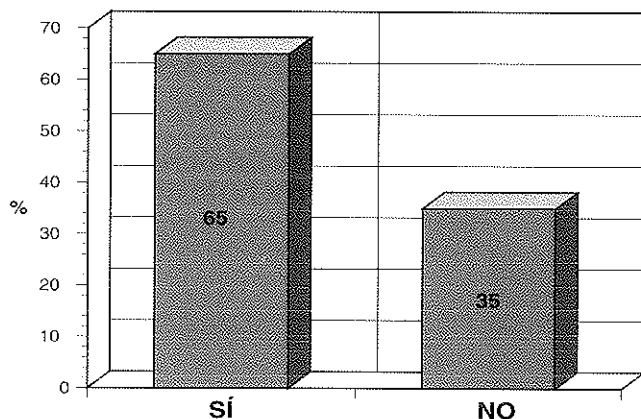
Pel que fa a l'alternància del recurs de centre de dia amb el de recurs d'atenció domiciliària, el 89% dels responsables opinen que aquesta és positiva (vegeu gràfic. núm. 13).

Gràfic núm.13.
ÉS POSITIVA L'ALTERNÀNCIA DEL RECURS DE CENTRE DE DIA
AMB EL D'ATENCIÓ DOMICILIÀRIA?

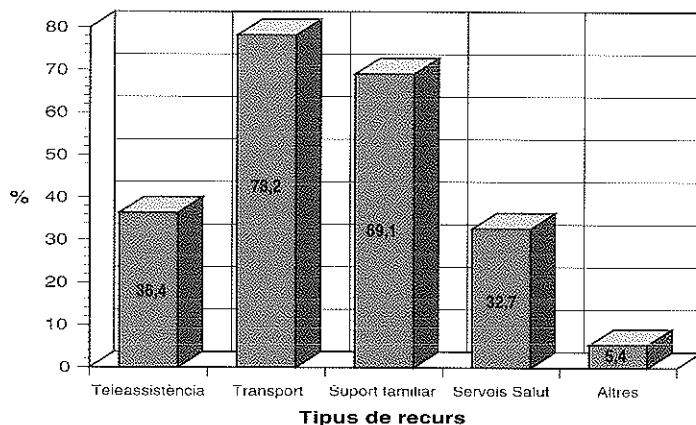
Major divisió d'opinions es presenta en la següent qüestió, relativa a la conveniència que un centre de dia per a gent gran es trobi annex a una residència, ja que el 65% dels responsables opinen que sí, mentre que el 35% restant no ho troben convenient (vegeu gràfic núm. 14).

Gràfic núm14.
ÉS CONVENIENT QUE UN CENTRE DE DIA ES TROBI ANNEX A UNA RESDÈNCIA?

El gràfic núm. 15 representa en percentatge els recursos perifèrics més rellevants per als responsables de centre de dia. En aquesta pregunta les categories no eren excloents, és a dir, es podia respondre simultàniament a més d'una categoria. De tots els recursos proposats es pot comprovar que hi ha un clar predomini del recurs transport (78,2%) i del de suport familiar (69,1%).

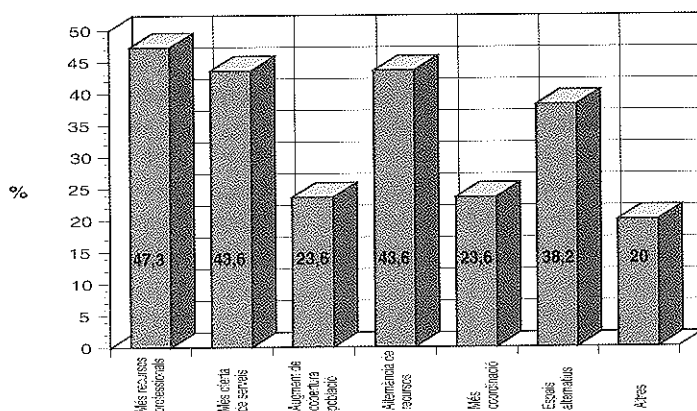
Gràfic núm15.
RECURSOS PERIFÈRICS MÉS RELLEVANTS

En el gràfic núm. 16 es representen les propostes de millora del servei de centre de dia per a gent gran, que també com la pregunta anterior estava formulada de manera que les categories de resposta no eren excloents. Es constata un predomini de tres respostes: més recursos professionals (47,3%), més oferta de serveis (rehabilitació, gimnàs, etc.) amb un 43,6%, igual que l'alternància de recursos. Després ja se situa la proposta de disposar d'espais alternatius (38,2%), la d'augment de cobertura de població (23,6%) i la de més coordinació, també amb un 23,6%. I, finalment, amb un 20% s'agrupen altres propostes, ja que la pregunta estava formulada de forma semioberta, entre les que destaquem les següents:

- Més i millor servei de transport (molt prioritzat pels responsables dels centres de dia).
- Cobertura del servei en caps de setmana (qüestió també força destacada).
- Major flexibilitat de la normativa.
- Major informació.
- Major formació del personal d'atenció.
- Disponibilitat per part dels usuaris sense família d'una habitació residencial amb caràcter temporal, per als casos de malalties sense hospitalització.
- Millora de les pensions dels usuaris.

Gràfic núm16.
PROPOSTES DE MILLORA DEL SERVEI DE CENTRE DE
DIA PER A GENT GRAN

CONCLUSIONS

1. **Alternativa d'atenció prioritària:** creiem que els centres de dia haurien de constituir una prioritat en la planificació d'increments de recursos d'atenció a la gent gran, donat l'imparable avenç del fenomen de la disminució del suport informal, i donada la seva flexibilitat i el fet que permeti als ancians romandre a la seva llar o a la dels seus familiars, encara que sigui només en hores no laborals i amb els grans beneficis que això implica per a l'estabilitat i la integració de la persona gran.

2. **Perfils dels usuaris de centre de dia a Catalunya:** segons l'enquesta realitzada en el si d'aquest treball d'investigació, sintèticament podríem dir que el perfil de l'usuari de centre de dia a Catalunya és el que s'exposa a continuació:

- Edat: la mitjana d'edat és força alta, 78,4 anys. El 64,2% dels usuaris es concentren en l'interval de 75-89, lleugerament per sobre de l'interval 70-84, amb el 58% (que era el que havíem hipotetitzat com a públic objectiu). El 45% dels usuaris es concentren en el segment de 80-89 anys. El fet que les edats siguin tant elevades pot estar relacionat amb què sovint l'usuari de centre de dia no es troba en el recurs idoni, sinó que el centre de dia serveix de contenció per manca d'oferta de places residencials.

- Sexe: 65,2% d'usuàries enfront del 34,8% d'usuaris. A partir dels 75 anys hi ha un 70% de dones usuàries enfront d'un 30% d'homes. En aquest sentit cal assenyalar el diferencial d'esperança de vida per sexes; així l'any 1994 l'esperança de vida en néixer a Catalunya era de 74,8 anys per als homes i de 82 anys per les dones.

- Nivell cultural i econòmic: es detecta un predomini dels nivells culturals baixos i dels nivells econòmics mitjans.

- Grau d'autonomia: aproximadament la meitat dels usuaris presenten un fort grau de dependència, mentre l'altra meitat presenten una dependència lleugera.

- Situació convivencial: el 45% dels usuaris viuen amb els fills, mentre el 29% viuen sols.

- Desplaçament: el 33% dels usuaris de centre de dia es desplacen acompanyats dels seus familiars i el 31% ho fan en transport adaptat.

- Despesa: com a terme mitjà els usuaris de centre de dia a Catalunya, segons l'enquesta realitzada, assumeixen el 42% de la despesa que suposen els serveis que reben.

3. Opinió dels responsables de centre de dia: a continuació s'enumeren sintèticament els parers manifestats pels responsables de centre de dia al voltant de la realitat actual i les propostes de futur d'aquest tipus de servei:

- Categoria professional: el 41% dels responsables de centre de dia que han respost l'enquesta tenen la titulació d'assistent social/diplomat en treball social.

- Població objectiu: el 45,4% opinen que la població objectiu són simplement els majors de 65 anys, sense més especificacions. En segon lloc, i amb el 23,6% dels casos, manifesten que la població objectiu la constitueix l'interval de 70-84 anys.

- Alternància amb el recurs d'atenció domiciliària: el 89% dels responsables es mostren a favor.

- Annex a una residència: el 65% es manifesten a favor que el centre de dia es trobi ubicat físicament com un annex d'una residència, mentre el 35% és contrari a aquesta possibilitat.

- Servei de transport: els responsables de centre de dia prioritzen de forma molt rellevant el servei de transport per a desplaçar-se al centre, com a recurs perifèric o complementari d'absoluta transcendència per a l'eficàcia dels centres de dia.

- Propostes de millora: es destaquen, per sobre d'altres, les opinions a favor de l'augment dels recursos professionals i de l'increment de l'oferta de serveis.

4. Millor delimitació i difusió dels serveis de centre de dia: cal delimitar amb més rigor la idoneïtat del recurs per a cada usuari -i per això cal que l'oferta d'atenció domiciliària i residencial pugui atendre també a les persones que precisen aquests respectius recursos-, i realitzar una bona difusió d'aquest tipus de recurs per a possibles usuaris o famílies d'usuaris que no tenen un correcte coneixement dels serveis de centre de dia.

5. Sistema de transport: ha quedat molt clara la necessitat d'organitzar un sistema de desplaçament al centre de dia complet, flexible, divers i eficient, per tal que el centre de dia pugui ser el màxim d'eficaç i d'eficient, ja que hi ha una deficient utilització i sovint no utilització, precisament, per problemes de transport no resolts.

6. Servei de respir: cal destacar l'important paper de respir i alleugeriment que poden tenir els serveis de centre de dia per la seva utilització temporal o habitual per a les famílies dels usuaris que no poden treballar o treballen amb força inconvenients i es troben immerses en situacions tenses i paradoxals de necessitats de treballar per poder sobreviure i d'haver i voler tenir cura dels pares d'una forma digna. En aquest sentit, la investigació empírica fonamenta fortament aquestes afirmacions⁽¹²⁾. A més, aquest plantejament induïx un retard important en la institucionalització de les persones grans. En aquest sentit, existeix una avaluació efectuada a Califòrnia (Friss i Kelly, 1995) que demostra que els serveis de respir milloren la qualitat de vida tant de les persones cuidadores com la dels ancians dependents, i també s'ha posat de manifest l'estreta relació que existeix entre aquest efecte desitjat i algunes característiques que han de reunir els programes, tals com: la flexibilitat del servei, la possibilitat d'elecció i el control del mateix per part dels usuaris. Així mateix, les recomanacions de la Unió Europea en aquest camp (1993) també incideixen en la conveniència d'impulsar polítiques que possibilitin conciliar la vida professional i les responsabilitats familiars.

NOTES

- 1.- Aquest article és una síntesi d'una part del projecte de recerca "Aproximació a la situació actual dels centres de dia per a gent gran a Catalunya i perspectiva de possibles escenaris de futur", realitzat per l'autor en el marc del Postgrau Gestió de Projectes i Serveis Socials 1996-97 de la Facultat d'Econòmiques i l'Escola Universitària de Treball Social de la Universitat de Barcelona.
- 2.- Scortegagna, R. (1996). Alternatives a la institucionalització. Barcelona: Departament de Benestar Social. *Fòrum* núm. 4, pp 22-29.
- 3.- *Problemática de la tercera edad en Biskaia*. Instituto de Estudios IOPE-ETMAR. Diputación Foral de Biskaia. Bienestar Social. 1990.
- 4.- De León Egües, R. (1992). *Bases de la atención de ancianos en Navarra. Perspectivas hasta el año 2001*. Pamplona: Gobierno de Navarra. Departamento de Bienestar Social, Deporte y Vivienda.
- 5.- Fernández Cordon, J.A. (1994). *Proyección de la población española*. CSIC.
- 6.- INSERSO/CIS (1995). *Las personas mayores en España: perfiles, reciprocidad familiar*. Madrid.
- 7.- Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya núm. 2237, de dia 31 de juliol de 1996.
- 8.- Aprovat per Acord de Govern de la Generalitat de Catalunya en data 29 d'abril de 1997.
- 9.- Vegeu annex.
- 10.- Per problemes de dades no processables: respostes en blanc, contradiccions i descartades.
- 11.- Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya núm. 1736, de 23 d'abril de 1993.
- 12.- INSERSO (1996). *Centros de día para personas mayores dependientes*, pp 41-41

BIBLIOGRAFIA

- Abanto Alda, J.J. et alt. (1996). *Centros de día para personas mayores dependientes*. Madrid: INSERSO
- Anuari Estadístic de Catalunya* (1996). Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.
- Boletín Estadístico de Datos Básicos*, Núm. 25 (1996). Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- De León Egüés, R. (1992). *Bases de la atención a los ancianos en Navarra: perspectivas hasta el año 2001*. Pamplona: Gobierno de Navarra.
- Fernández Cordón, J.A. (1994). *Proyección de la población española*. CSIC.
- INSERSO/CIS (1995). *Las personas mayores en España: perfiles, reciprocidad familiar*. Madrid.
- Mapa de Serveis Socials de Catalunya* (1996). Barcelona: Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya.
- Pla Integral de la Gent Gran* (maig, 1993). Barcelona: Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya.
- III Pla d'Actuació Social de Catalunya 1997-2001* (aprovat pel Govern en data 29.4.1997). Barcelona: Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya.
- Plan Gerontológico Nacional* (1993). Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales.
- Problemática de la tercera edad en Biskaia* (1990). Bilbao: Diputación Foral de Biskaia.
- Scortegagna, R. (1996). Alternatives a la Institucionalització. Barcelona: Departament de Benestar Social, *Fòrum* núm. 4, pp 22-29.

ANNEX

Enquesta núm.						<i>Abril 1997</i>
---------------	--	--	--	--	--	-------------------

Presentació: la següent enquesta forma part d'un estudi al voltant de la realitat i el futur dels centres de dia per a gent gran a Catalunya, en el marc dels estudis del Postgrau de Gestió de Projectes i Serveis Socials 1996-97, organitzat per l'Escola Universitària de Treball Social i la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Barcelona. És del màxim interès per aquest estudi disposar de les dades que us demanen tot seguit.

L'enquesta es passa a la totalitat de centres de dia de Catalunya, i es garanteix l'absoluta confidencialitat de les dades, les quals només seran utilitzades de forma agregada i a efectes d'explotació estadística. Responsable de l'estudi: Esteve Llitrà i Virgili (DNI núm. 36934258; c. Josep Pla, 45-47 esc. esq. 7è 3a 08019 Barcelona; s'adjunta etiqueta i segell per a la vostra tramesa)

Us agraïm ben sincerament la vostra col·laboració en aquest projecte d'investigació. Per a la bona marxa del mateix convindria que ens enviéssiu la vostra resposta en el termini d'una setmana, si això és possible.

Responsable del Centre de dia:

(només es demana la professió de qui emplena l'enquesta: AS/DTS, per ex., centre de dia i el Municipi).

1. En relació als centres de dia de gent gran, quins recursos perifèrics considereu més rellevants? (Tatxar amb una creu allò que correspongui; podeu assenyalar més d'un).

Teleassistència (1)	Transport (2)	Suport familiar o veïnal (3)	Serveis de Salut (4)	Altres (5)
------------------------	------------------	---------------------------------	-------------------------	---------------

2. Considereu positiva la possible alternància del recurs de centre de dia amb el d'atenció domiciliària?

SÍ (1)	NO (2)
-----------	-----------

3. Per a vosaltres quin seria, per edats, el segment de població objectiu principal dels centres de dia?

65 i més (1)	65-80 (2)	65-75 (3)	70-80 (4)	75-80 (5)	70-85 (6)	Altres (7)
-----------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------------

4. Quin és el nombre d'usuaris actual del vostre centre?

5. Quina situació convivencial presenten els vostres actuals usuaris?

<i>Situació convivencial</i>	Sols (1)	Amb el cònjuge (2)	Amb els fills (3)	Altres (4)
<i>Nombre</i>				

6. Quants dels vostres usuaris tenen servei de teleassistència?

7. Quin és el sistema de transport utilitzat habitualment pels vostres usuaris per desplaçar-se al centre de dia?

<i>Sistema de transport</i>	Pel seu propí peu (1)	Acompanyat de familiar (2)	Acompanyat de voluntari (3)	En transport públic (4)	En transport adaptat (5)	Altres (6)
<i>Nombre</i>						

8. Quina és la distribució per edats i sexes dels vostres actuals usuaris? (*agregar per edats i sexes;*

Nº =nombre; H=home; D=dona)

Nº	Sexe	Edat	Nº	Sexe	Edat	Nº	Sexe	Edat	Nº	Sexe	Edat

9. Quins són els horaris habituals dels vostres usuaris?

<i>Horaris</i>	De matí (1)	De tarda (2)	De matí i tarda (3)	Altres (4)
<i>Nombre</i>				

10. En termes generals, quina situació cultural es podria considerar que tenen els vostres usuaris habituals?

Molt baixa (1)	Baixa (2)	Normal (3)	Alta (4)
----------------	-----------	------------	----------

11. En termes generals, quina situació econòmica es podria considerar que tenen els vostres usuaris habituals?

Molt baixa (1)	Baixa (2)	Normal (3)	Alta (4)
----------------	-----------	------------	----------

12. En termes globals i aproximats, quin percentatge de la despesa del servei de centre de dia assumeixen els propis usuaris i/o llurs famílies?

--

13. Quin és el grau d'autonomia dels vostres usuaris actuals?

<i>Grau d'autonomia</i>	Autonomia completa (1)	Amb limitacions lleus (2)	Amb limitacions greus (3)	Amb dependència completa (4)
<i>Nombre</i>				

14. Penseu que per a l'òptim funcionament del centre de dia és convenient que aquest es trobi annex a una residència?

SÍ (1)	NO (2)
-----------	-----------

15. Quines propostes de millora faríeu en un hipotètic escenari futur de centre de dia per a gent gran? (*podeu assenyalar més d'una proposta, i especificar-ne d'altres*).

Més recursos professionals (1)	
Més oferta de serveis (rehabilitació, gimnàs, etc.) (2)	
Augment de cobertura de població (3)	
Alternància amb altres recursos (4)	
Més coordinació (5)	
Disposar d'espais o sales alternatives per als usuaris (6)	
Altres:	
Altres:	

ALGUNES APORTACIONS DE L'ANTROPOLOGIA APLICADA A LA INTERVENCIÓ EN EL CAMP DE LA VELLESA

Tòfol Sastre Ramis,
*Llicenciat en Antropologia Social i Cultural
i Treballador social.
Tècnic de l'Equip de Vellesa i Família del CIM*

En general, en analitzar les intervencions en gent gran (segurament ampliable a altres sectors de població), s'hi constata el caràcter ambigu que tenen les relacions de la societat amb el grup d'edat que conformen els vells, quan sota la preocupació per la consecució del benestar social -i més concretament de l'assistència i atenció als vells, sobretot a aquells amb facultats minvades- s'hi amaguen uns altres interessos a vegades utilitaristes que suposen una implantació de formes culturals de desvalorització dels menys aptes per realitzar activitats de prestigi social al mateix nivell que altres grup d'edat.

Als nostres vells se'ls ha dedicat una atenció especial essent objecte d'intervenció de nombrosos professionals, tant del camp social com de la salut, intentant intervenir en tots aquells aspectes que puguin millorar la seva situació vital. Així, amb el concepte paradigmàtic "d'integració social" tan utilitzat pel treball social, la tendència ha estat la intervenció encaminada a la participació del grup de persones, objecte d'integració, en la resta de la comunitat, amb la finalitat d'una integració del grup més reduït al grup més gran i amb això aconseguir la suposada igualació. Altra vegada, per a tal fi, s'han utilitzat tota mena de professionals especialitzats i així fomentar la participació on es mesclen factors tan diversos com el grup de pertinença, l'estructura del grup de vells, característiques psicosocials, etc.

Les diferents intervencions basades en posicionaments molt lineals es topen amb una sèrie de dificultats, a vegades justificades pel caràcter personal com la "presumpta inapetència" dels vells a l'hora de participar i un "desinterès general" cap al que els envolta. Això fa que, un cop més, els professionals hagin de centrar-se en intervencions més individuals, treballant les potencialitats de cada vell, les seves habilitats, però sense poder posar-les en pràctica en relació amb la resta de grup de població que està fora; sempre encaminant-se a adaptar l'individu al que l'envolta amb la finalitat de poder "acoblar-lo".

Quan es realitza un treball grupal amb majors internats en un centre residencial com el que vaig realitzar com a tècnic de l'Equip de Vellesa i Família (EVF) del Consell Insular de Mallorca (CIM) durant gairebé dos anys, un se n'adona que no es pot responsabilitzar només al vell, a l'individu, de "no interessar-se" pel que passa al seu entorn, "no tenir ganes de fer res", etc. Com passa en altres sectors, com puguin ser la infància maltractada, la població immigrant, o la dona que es fa càrrec

d'un malalt a la llar, s'han de tenir presents factors més amplis, visions més circulars; com "pensar" la problemàtica que volem analitzar i, sobretot, el marc cultural on es dona. Un ja ha conegut molts de "l'amonjaumes" i "madosantònies" com per creure que hi ha causes úniques, com les seves capacitats individuals, o el nucli de convivència en el que es troben, etc., que justifiquin la seva situació. Per respecte a ells no voldria que el que vaig a exposar quedàs com una mena de divagació teòrica, sinó que el meu objectiu també vol afegir elements per a una posterior pràctica.

Dificultats de participació social dels sectors "marginals"

És bon moment perquè en els equips multidisciplinaris (dedicats a la vellesa, a la infància, a la dona, a la marginació social, ...) es desenvolupin intervencions que tinguin més presents, entre d'altres, les concepcions culturals -en el nostre cas de les que parteixen els vells- per exemple en la construcció d'una identitat pròpia que coincideixi amb les seves ambicions; o també en la consecució de les seves necessitats de participació real en el desenvolupament del món que els envolta i no sols la satisfacció de les necessitats que la comunitat està disposada a solucionar i que porten el vell a una actitud més passiva i receptora de l'ajuda. Tot això amb el problema afegit de la dificultat de delimitar la realitat que se suposa amb la paraula vellesa i més si tenim en compte que la diferenciació del grup d'edat ve més determinada per factors creats històricament que per l'edat real.

Mai, abans, els vells no havien constituït una categoria tan homogènia i aïllable de la resta de la societat com ara. Les societats antigues no dividien la vida per edats; els vells eren assimilats als adults, no tenien una edat reconeguda. A les societats tradicionals el vell era un adult de més edat, mai no intervenen com a categoria social precisada d'unes atencions específiques o tan clarament diferenciades de la resta d'adults.

Mentre que a les societats tradicionals actuals el vell es torna a la manifestació del triomf del grup, en la nostra societat el vell rep missatges que afavoreixen ser representat com una càrrega i no sols a nivell del grup familiar, sinó també de la societat en general, de l'Estat. El vell es troba separat de la resta i no sols físicament (residències, centres específics, atencions especials, ...), sinó també culturalment. De cada vegada es tenen menys elements que afavoreixin tenir sentiments de pertinença a la comunitat que els envolta, perquè hi ha més dificultats a inscriure's a les activitats que des d'ella s'hi organitzen i a les que en gran part han perdut la seva vinculació. Amb tot això, les representacions col·lectives presents a la societat actual marcaran encara més les dificultats de relació entre les diferents parts.

Que no es doni una participació a nivell social d'un grup també s'ha d'entendre quant a què hi hagi dificultats en la comunicació dels diferents elements en interrelació i no sols perquè el grup en qüestió sigui més o menys participatiu, sinó també perquè el medi en què es troben no ho afavoreix. Alguns elements ens ho clarifiquen:

Primer, aquest medi social no sols es refereix a les estructures organitzatives de la vida en societat o a les institucions que el conformen, sinó també al medi cultural, que és el que emet tota una sèrie de signes, que simbolitza uns valors i normes que ajuden a la interacció de grups, referent al que no està clara la seva funció ni el seu rol social, com en el cas dels vells. Aquest valor simbòlic que suposa la comunicació quan ens relacionam, també s'ha de tenir pre-

sent a l'hora de fer front a altres elements que van més enllà de la participació dels vells, com pugui ser els maltractaments en la infància, o la integració de la població immigrant, etc.

Segon, a diferència d'altres plantejaments no estam parlant aquí d'equipaments urbans, d'espais, de barris, de recursos ciutadans, sinó de la cultura urbana entesa com la cultura en societat i com es manifesta en diferents grups de població, en el nostre cas amb problemàtica social. A partir d'ara, la participació en la comunitat també vol dir comunicar-se amb la resta, existeix una "simbòlica urbana" que s'ha de desxifrar com a emissors, transmissors i receptors de pràctiques ideològiques generals. Així, no anam a considerar només les característiques dels vells participants o d'activitats susceptibles de rebre més o menys participació, sinó una anàlisi qualitativa dels elements que afavoreixen o distorsionen la comunicació.

Tercer, concretament l'apropiació social de l'espai urbà, la participació en ell d'un grup de subjectes, serveix de referent per determinar la càrrega simbòlica que es percep de l'estructura urbana, de la societat en la que es troben i que influeix tant en el paper de l'individu en ella, en els sentiments de pertinença i en les representacions col·lectives que com a grups de ciutadans els ancians es fan, marcant tot això, en gran mesura, el grau de participació, el contacte, la comunicació d'ambdós elements en interrelació.

I quart, el context cultural i els seus elements seran també elements d'anàlisi en els que estan immerses totes les accions dels participants, de tal manera que d'aquest en dependrà el seu desenvolupament. Així, per exemple, no està clar si davant la possibilitat de trobar un paper d'acord amb les expectatives dels vells com a grup d'edat atenent la potencial adquisició de cert prestigi social, el mitjà cultural on aquest es desenvolupa ho permetria.

Conclusions

Per intervenir en la participació dels vells en les activitats que es proposen des de les diferents institucions s'han de tenir en compte els aspectes que ens permeten identificar tot el procés d'assimilació d'un grup de població en el sector urbà, tan present en els estudis sobre població immigrant. Així, mentre que l'adaptació fa referència a les característiques personals, aptituds manifestes dels individus, la integració cultural ho fa al procés d'assimilació progressiva del comportament i conductes de la resta de ciutadans per part de l'individu. Aquests elements tenen la seva validesa en la seva relació en un marc "ecològic" més general.

En la intervenció en el camp de la vellesa, igual que en altres camps, cal des d'ara ampliar el marc d'intervenció amb les aportacions de l'antropologia tant a nivell individual-familiar, grupal o comunitari, tenint present, entre d'altres elements, l'estudi de les representacions, imatges, models culturals, dels símbols i dels sistemes de valors, etc. Concretament, com aquests elements influeixen en els sentiments de pertinença, d'adscripció dels diferents grups marginals a tota la societat que els envolta i el que això significa en el medi cultural en el que estan immersos, i en la manifestació de tot això en les problemàtiques de participació i comunicació.

En definitiva es tracta de reprendre el procés de socialització, "d'adaptació", de restablir un sistema de vinculacions tant individualment com grupal i veure com els nostres vells, nins, famílies en situació de necessitat, agafen com a "polissons" un tren que els passa "a tota marxa".

En els darrers números el bloc de Documents Tècnics ha servit per oferir materials documentals que venien a complementar i completar la informació presentada pels articles del bloc més important de cada edició.

En l'apartat d'avui presentem quatre documents diferents que els podem agrupar en dos subapartats, un d'adopció i l'altre d'acolliment. Del primer, presentem la "Convenció feta a La Haia dia 29 de maig de 1993, relativa a la Protecció d'Infants i a la Cooperació en matèria d'Adopció Internacional", i el document l'"Adopció de Menors a l'Estat Espanyol". Del segon, la "Informació sobre Acolliment Familiar" i el document "Una família acollidora. ¿Vol col.laborar amb una altra família en l'atenció d'un infant?".

Del primer no cal dir que es tracta d'un acord internacional i que afecta, entre d'altres, a l'Estat espanyol. Aquesta convenció és la que regula tota l'adopció internacional.

El segon document informa sobre l'adopció en l'Estat. L'adopció de menors de nacionalitat espanyola sembla que està entrant en un segon terme darrera de l'adopció internacional.

El tercer document, com el seu nom indica, ens dóna informació sobre què és l'Acolliment Familiar i com es tramita.

El darrer, també ens parla de l'acolliment i està extret d'un tríptic informatiu de la Direcció General de Protecció Jurídica del Menor del Ministeri de Treball i Afers Socials.

CONVENCIÓ FETA A LA HAIA DIA 29 DE MAIG DE 1993 RELATIVA A LA PROTECCIÓ D'INFANTS I A LA COOPERACIÓ EN MATÈRIA D'ADOPCIÓ INTERNACIONAL

Els Estats signataris de la present Convenció,

Reconeixent que per al desplegament harmònic de la seva personalitat, l'infant ha de créixer en un medi familiar, en un clima de felicitat, amor i comprensió;

Recordant que cada Estat hauria de prendre amb caràcter prioritari mesures adequades que permetin mantenir l'infant en la seva família d'origen;

Reconeixent que l'adopció internacional pot presentar l'avantatge de donar una família permanent a un infant que no pot trobar una família adequada en el seu Estat d'origen;

Convençuts de la necessitat d'adoptar mesures que garanteixin que les adopcions internacionals es donin tot considerant l'interès superior de l'infant i el respecte als seus drets fonamentals, i també per prevenir la substracció, la venda o el tràfic d'infants;

Desitjant establir per això disposicions comunes que prenguin en consideració els principis reconeguts per instruments internacionals, especialment per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant, de 20 de novembre de 1989, i per la Declaració de Nacions Unides sobre els principis socials i jurídics aplicables a la protecció i al benestar dels infants, considerats, sobretot, des de l'angle de les pràctiques en matèria d'adopció i de col·locació familiar en els plans nacional i internacional (Resolució de l'Assemblea General 41/85, de 3 de desembre de 1986),

Han acordat les disposicions següents:

CAPÍTOL I.- ÀMBIT D'APLICACIÓ DE LA CONVENCIÓ

Article 1

La present Convenció té per objecte:

- a) Establir garanties perquè les adopcions internacionals es donin tot considerant l'interès superior de l'infant i el respecte als drets fonamentals que li reconeix el Dret internacional;
- b) instaurar un sistema de cooperació entre els Estats contractants que assegurui el respecte a les esmentades garanties i, conseqüentment, previngui la substracció, la venda o el tràfic d'infants;
- c) assegurar el reconeixement en els Estats contractants de les adopcions realitzades d'acord amb la Convenció.

Article 2

1. La Convenció s'aplica quan un infant amb residència habitual en un Estat contractant ("l'Estat d'origen") hagi estat, és o serà desplaçat a un altre Estat contractant ("l'Estat de recepció"), bé sigui després de la seva adopció en l'Estat d'origen per cònjuges o per una persona amb residència habitual en l'Estat de recepció, o bé amb la finalitat de realitzar l'adopció en l'Estat de recepció o en l'Estat d'origen.
2. La Convenció només es refereix a les adopcions que estableixin un vincle de filiació.

Article 3

La convenció deixa d'aplicar-se si no s'han atorgat les acceptacions a les que es refereix l'article 17, apartat c), abans que l'infant assoleixi l'edat de devuit anys.

CAPÍTOL II.-

CONDICIONS DE LES ADOPCIONS INTERNACIONALS

Article 4

Les adopcions considerades per la Convenció només es podran donar quan les Autoritats competents de l'Estat d'origen:

- a) hagin establert que l'infant és adoptable;
- b) hagin constatat, després d'haver examinat adequadament les possibilitats de col·locació de l'infant en el seu Estat d'origen, que una adopció internacional respon a l'interès superior de l'infant;
- c) s'hagin assegurat que
 - 1) les persones, institucions i autoritats el consentiment de les quals es requereixi per a l'adopció han estat convenientment assessorades i degudament informades de les conseqüències del seu consentiment, en particular pel que fa al manteniment o ruptura, en virtut de l'adopció, dels vincles jurídics entre l'infant i la seva família d'origen;
 - 2) tals persones, institucions i autoritats han donat el seu consentiment lliurement, en la forma legalment prevista i que aquest consentiment s'ha donat o constatat per escrit;
 - 3) els consentiments no s'han obtingut mitjançant pagament o compensació de cap casta i que aquests consentiments no han estat revocats, i
 - 4) el consentiment de la mare, quan s'exigeixi, s'ha donat únicament després del naixement de l'infant; i
- d) s'han assegurat, tenint en compte l'edat i el grau de maduresa de l'infant, que
 - 1) ha estat convenientment assessorat i degudament informat sobre les conseqüències de l'adopció i del seu consentiment a l'adopció, quan sigui necessari;
 - 2) s'han pres en consideració els desitjos i opinions de l'infant;
 - 3) el consentiment de l'infant a l'adopció, quan calgui, s'ha donat lliurement, en la forma legalment prevista i que aquest consentiment s'ha donat o constatat per escrit, i
 - 4) el consentiment no s'ha obtingut mitjançant pagament o compensació de cap casta.

Article 5

Les adopcions considerades per la Convenció només es poden donar quan les Autoritats competents de l'Estat de recepció:

- a) hagin constatat que els futurs pares adoptius són adequats i aptes per adoptar;
- b) s'hagin assegurat que els futurs pares adoptius han estat convenientment assessorats; i
- c) hagin constatat que l'infant ha estat o serà autoritzat a entrar i residir permanentment en l'esmentat Estat.

CAPÍTOL III.-

AUTORITATS CENTRALS I ORGANISMES ACREDITATS

Article 6

1. Tot Estat contractant designarà una Autoritat central encarregada de donar compliment a les obligacions que la Convenció li imposi.
2. Un Estat federal, un Estat en el que estiguin en vigor diversos sistemes jurídics o un Estat amb unitats territorials autònomes, pot designar més d'una Autoritat central i especificar l'extensió territorial o personal de les seves funcions. L'Estat que faci ús d'aquesta facultat designarà l'Autoritat central a la que pot dirigir-se tota comunicació per a la seva transmissió a l'Autoritat central competent dins aquest Estat.

Article 7

1. Les Autoritats centrals hauran de cooperar entre elles i promoure una col·laboració entre les Autoritats competents dels seus respectius Estats per assegurar la protecció dels infants i assolir els altres objectius de la Convenció.
2. Prendran directament totes les mesures adequades per:
 - a) proporcionar informació sobre la legislació dels seus Estats en matèria d'adopció i altres informacions generals, tals com estadístiques i formularis;
 - b) informar-se mútuament sobre el funcionament de la Convenció i, en la mesura que sigui possible, suprimir els obstacles per a la seva aplicació.

Article 8

Les Autoritats centrals prendran, directament o amb la cooperació d'autoritats públiques, totes les mesures que calguin per prevenir beneficis materials indeguts quant a una adopció i per impedir tota pràctica contrària als objectius de la Convenció.

Article 9

Les Autoritats centrals prendran, bé sigui directament o amb la cooperació d'Autoritats públiques o altres organismes degudament acreditats en el seu Estat, totes les mesures que calguin en especial per:

- a) reunir, conservar i intercanviar informació relativa a la situació de l'infant i dels futurs pares adoptius en la mesura necessària per realitzar l'adopció;
- b) facilitar, seguir i activar el procediment d'adopció;
- c) Promoure, en els seus respectius Estats, el desplegament de serveis d'assessorament en matèria d'adopció i per al seguiment de les adopcions;

- d) intercanviar informes generals d'avaluació sobre les experiències en matèria d'adopció internacional;
- e) respondre, sempre que ho permeti la llei del seu Estat, a les sol·licituds d'informació motivades quant a una situació particular d'adopció formulades per altres Autoritats centrals o per autoritats públiques.

Article 10

Només poden obtenir i conservar l'acreditació els organismes que demostrin la seva aptitud per complir correctament les funcions que se'ls pugués confiar.

Article 11

Un organisme acreditat ha de:

- a) perseguir únicament fins no lucratius, en les condicions i dins els límits fixats per les autoritats competents de l'Estat que l'hagi acreditat;
- b) ser dirigit i administrat per persones qualificades per la seva integritat moral i per la seva formació o experiència per actuar en l'àmbit de l'adopció internacional; i
- c) estar sotmès al control de les autoritats competents de l'esmentat Estat quant a la seva composició, funcionament i situació financera.

Article 12

Un organisme acreditat en un Estat contractant només podrà actuar en un altre Estat contractant si ha estat autoritzat per les autoritats competents d'ambdós Estats.

Article 13

La designació de les Autoritats centrals i, en el seu cas, l'àmbit de les seves funcions i també el nombre i adreça dels organismes acreditats, seran comunicats per cada Estat contractant a l'Oficina Permanent de la Conferència de la Haia de Dret internacional privat.

CAPÍTOL IV.- CONDICIONS DE PROCEDIMENT QUANT A LES ADOPCIIONS INTERNACIONALS

Article 14

Les persones amb residència habitual en un Estat contractant que desitgin adoptar un infant la residència habitual del qual estigui en un altre Estat contractant, hauran de dirigir-se a l'Autoritat central de l'Estat de la seva residència habitual.

Article 15

1. Si l'Autoritat central de l'Estat de recepció considera que els sol·licitants són adequats i aptes per adoptar, prepararà un informe que contindrà informació sobre la seva identitat, capacitat jurídica i aptitud per adoptar, la seva situació personal, familiar i mèdica, el seu medi social, els motius que els animen, la seva aptitud per assumir una adopció internacional i també sobre els infants que estarien en condicions de prendre a càrrec seu.
2. Aquesta Autoritat central transmetrà l'informe a l'Autoritat central de l'Estat d'origen.

Article 16

1. Si l'Autoritat central de l'Estat d'origen considera que l'infant és adoptable,
 - a) prepararà un informe que contindrà informació sobre la identitat de l'infant, la seva adoptabilitat, el seu medi social, la seva evolució personal i familiar, la seva història mèdica i la de la seva família, i també sobre les seves necessitats particulars;
 - b) s'assegurarà que s'han tingut degudament en compte les condicions d'educació de l'infant i també el seu origen ètnic, religiós i cultural;
 - c) s'assegurarà que ha obtingut els consentiments prevists en l'article 4; i
 - d) constatarà si, basant-se especialment en els informes relatius a l'infant i als futurs pares adoptius, la col·locació prevista obeeix a l'interès superior de l'infant.
2. Aquesta Autoritat central transmetrà a l'Autoritat central de l'Estat de recepció el seu informe sobre l'infant, la prova que s'han obtingut els consentiments requerits i la motivació de la decisió relativa a la col·locació procurant no revelar la identitat de la mare i del pare, si en l'Estat d'origen no pot divulgar-se la seva identitat.

Article 17

En l'Estat d'origen només es podrà confiar l'infant als futurs pares adoptius si

- a) l'Autoritat central de l'Estat d'origen s'ha assegurat que els futurs pares adoptius han manifestat el seu acord;
- b) l'Autoritat central de l'Estat de recepció ha aprovat aquesta decisió, si així ho demana la llei d'aquest Estat o l'Autoritat central de l'Estat d'origen;
- c) les Autoritats central d'ambdós Estats estan d'acord en què se segueixi el procediment d'adopció; i
- d) s'ha constatat, d'acord amb l'Article 5, que els futurs pares adoptius són adequats i aptes per adoptar, i que l'infant ha estat o serà autoritzat a entrar i a residir permanentment en l'Estat de recepció.

Article 18

Les Autoritats central d'ambdós Estats prendran totes les mesures necessàries perquè l'infant rebi l'autorització de sortida de l'Estat d'origen i també entrada i residència permanent en l'Estat de recepció.

Article 19

1. Només es podrà desplaçar l'infant a l'Estat de recepció si s'han observat les exigències de l'Article 17.
2. Les Autoritats centrals d'ambdós Estats s'asseguraran que el desplaçament es realitzi amb tota seguretat, en condicions adequades i, quan sigui possible, en companyia dels pares adoptius o dels futurs pares adoptius.
3. Si no es produeix el desplaçament de l'infant, els informes als que es refereixen els articles 15 i 16 seran retornats a les autoritats que els hagin expedid.

Article 20

Les Autoritats centrals es mantindran informades sobre el procediment d'adopció i les mesures adoptades per finalitzar-lo, i també sobre el desplegament del període probatori, si en fos requerit.

Article 21

1. Si l'adopció ha de tenir lloc en l'Estat de recepció després del desplaçament de l'infant i l'Autoritat central d'aquest Estat considera que el manteniment de l'infant en la família de recepció ja no respon al seu interès superior, aquesta Autoritat central prendrà les mesures pertinents per a la protecció de l'infant, especialment per:
 - a) retirar l'infant de les persones que desitjaven adoptar-lo i ocupar-se del seu esment provisional;
 - b) en consulta amb l'Autoritat central de l'Estat d'origen, assegurar sense dilació una nova col·locació de l'infant en vistes a la seva adopció o, si no fos així, una col·locació alternativa duradora; l'adopció de l'infant només podrà donar-se si l'Autoritat central de l'Estat d'origen ha estat degudament informada sobre els nous pares adoptius;
 - c) com a darrer recurs, assegurar el retorn de l'infant a l'Estat d'origen, si així ho exigeix el seu interès.
2. Tenint en compte especialment l'edat i grau de maduresa de l'infant, se li consultarà i, en el seu cas, s'obtindrà el seu consentiment, quant a les mesures a prendre d'acord amb el present article.

Article 22

1. Les funcions atribuïdes a l'Autoritat central pel present capítol, poden ser exercides per autoritats públiques o per organismes acreditats conformement al Capítol III, en la mesura prevista per la llei d'aquest Estat.
2. Tot Estat contractant podrà declarar davant el dipositari de la Convenció que les funcions conferides a l'Autoritat central pels Articles 15 a 21 podran també ser exercides per aquest Estat, dins els límits permesos per la llei i sota el control de les Autoritats competents de l'esmentat Estat, per persones o organismes que:
 - a) compleixin les condicions d'integritat, competència professional, experiència i responsabilitat exigides per l'esmentat Estat; i
 - b) estiguin capacitades per la seva qualificació ètica i per la seva formació o experiència per treballar en l'àmbit de l'adopció internacional.
3. L'Estat contractant que efectui la declaració prevista en el paràgraf 2, informarà regularment a l'Oficina Permanent de la Conferència de la Haia de Dret internacional privat dels noms i adreces d'aquests organismes i persones.
4. Tot Estat contractant podrà declarar davant el dipositari de la Convenció que les adopcions d'infants la residència habitual dels quals estigui situada en el seu territori només es podran donar si les funcions conferides a les Autoritats centrals s'exerceix d'acord amb el paràgraf primer.
5. Tot i que s'hagi realitzat la declaració prevista en el paràgraf 2, els informes prevists en els Articles 15 i 16 es prepararan, en tot cas, sota la responsabilitat de l'Autoritat central o d'altres autoritats o organismes d'acord amb el paràgraf primer.

CAPÍTOL V.-

RECONeixEMENT I EFECTES DE L'ADOPCIÓ

Article 23

1. Una adopció certificada com a conforme a la Convenció per l'autoritat competent de l'Estat on hagi tingut lloc, serà reconeguda de ple dret en els altres Estats contractants. La certificació especificarà quan i per qui han estat atorgades les acceptacions a les que es refereix l'article 17, apartat c.
2. Tot Estat contractant, en el moment de la signatura, la ratificació, acceptació, aprovació o adhesió, notificarà al dipositari de la Convenció la identitat i les funcions de l'autoritat o autoritats que, en l'esmentat Estat, són competents per expedir la certificació. Notificarà, així mateix, qualsevol modificació en la designació d'aquestes autoritats

Article 24

Només es podrà denegar el reconeixement d'una adopció en un Estat contractant si aquesta adopció és manifestament contrària al seu ordenament públic, tenint en compte l'interès superior de l'infant.

Article 25

Tot Estat contractant pot declarar davant el dipositari de la Convenció que no reconeixerà, en virtut de les seves disposicions, les adopcions fetes conformement a un acord conclòs en aplicació de l'article 39, paràgraf 2.

Article 26

1. El reconeixement de l'adopció comporta el reconeixement
 - a) del vincle de filiació entre l'infant i els seus pares adoptius;
 - b) de la responsabilitat dels pares adoptius quant al seu fill;
 - c) de la ruptura del vincle de filiació preexistent entre l'infant i la seva mare i el seu pare, si l'adopció produeix aquest efecte en l'Estat contractant en què s'ha donat.
2. Si l'adopció té com efecte la ruptura del vincle preexistent de filiació, l'infant gaudirà, en l'Estat de recepció i en tot altre Estat contractant en què es reconegui l'adopció, de drets equivalents als que resulten d'una adopció que produeixi tal efecte en cada un d'aquests Estats.
3. Els paràgrafs precedents no impediran l'aplicació de disposicions més favorables a l'infant que estiguin en vigor en l'Estat contractant que reconegui l'adopció.

Article 27

1. Si una adopció en l'Estat d'origen no té per efecte la ruptura del vincle de filiació preexistent, en l'Estat de recepció que reconegui l'adopció d'acord amb la Convenció aquesta adopció podrà ser convertida en una adopció que produeixi aquest efecte si
 - a) la Llei de l'Estat de recepció ho permet; i
 - b) els consentiments exigits en l'article 4, apartats c) i d), han estat o són atorgats per a tal adopció.
2. L'article 23 s'aplicarà a la decisió sobre la conversió de l'adopció.

CAPÍTOL VI.- DISPOSICIONS GENERALS

Article 28

La Convenció no afecta a cap llei d'un Estat d'origen que exigeixi que l'adopció d'un infant amb residència habitual en aquest Estat tingui lloc en aquest Estat o que prohibeixi la col·locació de l'infant en l'Estat de recepció, o el seu desplaçament a l'Estat de recepció abans de l'adopció.

Article 29

No hi haurà cap contracte entre els futurs pares adoptius i els pares de l'infant o altres persones que en tinguin la guarda fins que s'hagin acomplert les condicions dels Articles 4, apartats a) a c) i de l'Article 5, apartat a), excepte quan l'adopció de l'infant es faci entre familiars o que es compleixin les condicions que estableixi l'autoritat competent de l'Estat d'origen.

Article 30

1. Les autoritats competents d'un Estat contractant asseguraran la conservació de la informació de la que disposin relativa als orígens de l'infant, particularment la informació quant a la identitat dels seus pares i també la història mèdica de l'infant i de la seva família.
2. Aquestes autoritats asseguraran l'accés, amb el degut assessorament, de l'infant o del seu representant a aquesta informació sempre que ho permeti la llei de l'esmentat Estat.

Article 31

Sense perjudici d'allò que estableix l'article 30, les dades personals que s'obtinguin o transmetin conformement a la Convenció, particularment aquelles a les que es refereixen els articles 15 i 16, no podran utilitzar-se per finalitats diferents d'aquelles per les que es varen obtenir o transmetre.

Article 32

1. Ningú no pot obtenir beneficis materials indeguts, com a conseqüència d'una intervenció relativa a una adopció internacional.
2. Sols es podran reclamar i pagar costs i despeses, incloent-hi els honoraris professionals raonables de les persones que han intervingut en l'adopció.
3. Els directors, administradors i empleats d'organismes que intervinguin en l'adopció no podran percebre remuneracions desproporcionades quant als serveis prestats.

Article 33

Tota Autoritat competent que constati que no s'ha respectat o que existeix un risc manifest que no sigui respectada alguna de les disposicions de la Convenció, informará immediatament a l'Autoritat central del seu Estat. Aquesta Autoritat central tindrà la responsabilitat d'assegurar que es prenen les mesures adequades.

Article 34

Si l'Autoritat competent de l'Estat de destinació d'un document així ho exigeix, n'haurà de proporcionar una traducció autèntica. Sempre que no es disposi el contrari, els costos d'aquesta traducció aniran a càrrec dels futurs pares adoptius.

Article 35

Les autoritats competents dels Estats contractants actuaran amb rapidesa en els procediments d'adopció.

Article 36

Quant a un Estat que tingui, en matèria d'adopció, dos o més sistemes jurídics aplicables en distintes unitats territorials:

- a) tota referència a la residència habitual en aquest Estat s'entendrà referida a la residència habitual en una unitat territorial d'aquest Estat;
- b) tota referència a la llei d'aquest Estat s'entendrà referida a la llei vigent en la corresponent unitat territorial;
- c) tota referència a les autoritats competents o a les autoritats públiques d'aquest Estat s'entendran referides a les autoritats autoritzades per actuar en la corresponent unitat territorial;
- d) tota referència als organismes acreditats d'aquest Estat s'entendrà referida als organismes acreditats en la corresponent unitat territorial.

Article 37

Quant a un Estat que tingui, en matèria d'adopció, dos o més sistemes jurídics aplicables a diferents categories de persones, tota referència a la llei d'aquest Estat s'entendrà referida al sistema jurídic determinat per la llei d'aquest Estat.

Article 38

Un Estat contractant en el que distintes unitats territorials tinguin les seves pròpies normes en matèria d'adopció no estarà obligat a aplicar les normes de la Convenció quan un Estat amb un sistema jurídic unitari no estigui obligat a fer-ho.

Article 39

1. La Convenció no derogarà els instruments internacionals en què els Estats contractants en siguin part i que continguin disposicions sobre matèries regulades per la present Convenció, en no ser declaració en contrari dels Estats vinculats per aquests instruments.
2. Tot Estat contractant podrà concloure amb un o més Estats contractants acord per afavorir l'aplicació de la Convenció en les seves relacions recíproques. Aquests acords només podran derogar les disposicions contingudes en els articles 14 a 16 i 18 a 21. Els Estats que conclouguin aquests acords en remetran una còpia al dipositari de la present Convenció.

Article 40

No s'admetrà cap reserva a la Convenció.

Article 41

La Convenció s'aplicarà sempre que una sol·licitud formulada conformement a l'article 14 sigui rebuda després de l'entrada en vigor de la Convenció en l'Estat d'origen i en l'Estat de recepció.

Article 42

El Secretari General de la Conferència de la Haia de Dret internacional privat convocarà periòdicament una Comissió especial per examinar el funcionament pràctic de la Convenció.

CAPÍTOL VII.- CLÀUSULES FINALS

Article 43

1. La Convenció estarà oberta a la signatura dels Estats que fossin membres de la Conferència de la Haia de Dret internacional privat quan se celebrà la seva Dissetena sessió i dels altres Estats participants en aquesta sessió.
2. Serà ratificada, acceptada o aprovada, i els instruments de ratificació, acceptació o aprovació es dipositaran en el Ministeri d'Afers Exteriors del Regne dels Països Baixos, dipositari de la Convenció.

Article 44

1. Qualsevol altre Estat podrà adherir-se a la Convenció després de la seva entrada en vigor en virtut del paràgraf 1 de l'article 46.
2. L'instrument d'adhesió es posarà a disposició del dipositari.
3. L'adhesió només serà efectiva en les relacions entre l'Estat adherent i els Estats contractants que no haguessin formulat cap objecció a l'adhesió en els sis mesos següents a la recepció de la notificació a què es refereix l'apartat b) de l'article 48. Podrà, així mateix, formular una objecció al respecte qualsevol Estat en el moment de la ratificació, acceptació o aprovació de la Convenció posterior a l'adhesió. Aquestes objeccions seran notificades al dipositari de la Convenció.

Article 45

1. Quan un Estat comprengui dues o més unitats territorials en les que s'apliquen sistemes jurídics diferents pel que fa a qüestions regulades per la present Convenció, podrà declarar, en el moment de la signatura, ratificació, acceptació, aprovació o adhesió, que la Convenció s'aplicarà a totes les seues unitats territorials o solament a una o a varies, i podrà en qualsevol moment modificar aquesta declaració fent-ne una altra de nova.
2. Tota declaració d'aquesta naturalesa serà notificada al dipositari de la Convenció i en ella s'hi indicaran expressament les unitats territorials a les que la Convenció serà aplicable.
3. En el cas que un Estat no formuli cap declaració a l'empara del present article, la Convenció s'aplicarà a la totalitat del territori de l'esmentat Estat.

Article 46

1. La Convenció entrarà en vigor el dia primer del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després del dipòsit del tercer instrument de ratificació, d'acceptació o d'aprovació previst en l'article 43.
2. D'ara endavant, la Convenció entrarà en vigor:
 - a) per cada Estat que la ratifiqui, accepti o aprovi posteriorment o s'hi adhereixi el primer dia del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després del dipòsit del seu instrument de ratificació, acceptació, aprovació o adhesió;
 - b) per a les unitats territorial a les que s'hagi fet extensiva l'aplicació de la Convenció conformement a l'article 45, el dia primer del mes següent a l'expiració d'un període de tres mesos després de la notificació prevista en l'esmentat article.

Article 47

1. Tot Estat part en la present Convenció podrà denunciar-la mitjançant notificació per escrit dirigida al dipositari.
2. La denúncia serà efectiva el dia primer del mes següent a l'expiració d'un període de dotze mesos després de la data de recepció de la notificació pel dipositari de la Convenció. Si en la notificació es fixa un període més llarg perquè la denúncia tingui efecte, aquesta en tindrà quan transcorri aquest període, que es comptarà a partir de la data de recepció de la notificació.

Article 48

El dipositari de la Convenció notificarà als Estat membres de la Conferència de la Haia de Dret internacional privat i als altres Estats participants en la Dissetena Sessió i als Estats que s'hi hagin adherit conformement amb allò que disposa l'article 44:

- a) les signatures, ratificacions, acceptacions i aprovacions a què es refereix l'article 43;
- b) les adhesions i les objeccions a què es refereix l'article 44;
- c) la data en la que la Convenció entrarà en vigor conformement amb allò que disposa l'article 46;
- d) les declaracions i designacions a què es refereixen els articles 22, 23, 25 i 45;
- e) els acords a què es refereix l'article 39;
- f) les denúncies a què es refereix l'article 41.

A fe de la qual cosa els infrascrits, degudament autoritzats han signat la present Convenció.

Fet a la Haia, el dia 29 de maig de 1993, en francès i anglès, essent ambdós textos igualment autèntics, en un sol exemplar, que serà dipositat en els arxius del Govern del Regne dels Països Baixos i del qual se'n remetrà per via diplomàtica una còpia autèntica a cada un dels Estats membres de la Conferència de la Haia de Dret Internacional Privat en el moment de celebrar-se la seva Dissetena Sessió, i també als altres Estats que hi han participat.

ADOPCIÓ DE MENORS A L'ESTAT ESPANYOL

COM ES TRAMITA?

Els sol·licitants van al Servei d'Acció Social del CIM.

Té lloc la primera sessió grupal informativa amb les parelles que al llarg de la setmana hagin sol·licitat iniciar una adopció.

Presenten sol·licitud d'adopció

Passa a llista d'espera per a VALORACIÓ

S'inicia el procés de valoració:

- * Entrevistes
- * Visita domiciliària
- * Presentació de documents

Es decideix la IDONEÏTAT de la família per adoptar i per a quin tipus de menor.

Passa a llista d'espera per a SELECCIÓ

Se selecciona una família per a un menor

Es formalitza l'acolliment familiar PREADOPTIU.

¿hi ha consentiment dels pares naturals del menor perquè sigui adoptat?

SÍ

Es firma acord d'acolliment familiar per ambdues parts: Servei d'Acció Social de CIM i Adoptants.

NO

Es presenta davant el Jutge la Proposta perquè dicti ACTE d'acolliment familiar.

Es rep l'ACTE del Jutge, d'acolliment familiar.

S'inicia l'adaptació del menor en el domicili familiar

Seguiment de la integració del menor

Es presenta davant el Jutge la Proposta d'ADOPCIÓ

El Jutge dicta ACTE D'ADOPCIÓ

Es fa la inscripció en el REGISTRE i es modifiquen els llinatges

PROTECCIÓ DE MENORS DEL CIM

PROTECCIÓ DE MENORS DEL CIM

DOMICILI D'ADOPTANTS

PROTECCIÓ DE MENORS DEL CIM

JUTJAT DE 1ª INSTÀNCIA

REGISTRE

VALORACIÓ DE LES FAMÍLIES

La valoració es fa segons ordre cronològic de presentació de sol·licituds.

Es pot *alterar aquest ordre*? SÍ, quan hi hagi manca de sol·licitants per a nins grans, grups de germans o menors amb especial dificultat.

En el procés de valoració es tindrà en compte:

1. Que la diferència d'edat entre adoptants i adoptat no sigui superior a 40 anys (hi pot haver excepcions).
2. Medi familiar adequat:
 - * salut física i psíquica dels adoptants
 - * habitabilitat de l'habitatge
 - * disponibilitat de temps per a la seva educació
 - * motivació i actituds adequades per a l'adopció
 - * voluntat compartida d'adoptar (en cas de parelles o cònjuges)
 - * situació socioeconòmica
 - * infraestructura de la zona de residència
 - * relació estable i positiva (en cas de cònjuges o parelles que convisquin maritalment de fet)
 - * capacitat per a l'educació

COMPROMISOS DELS SOL·LICITANTS

1. Acceptar el procés de valoració (i selecció)
2. Veracitat i no ocultació de dades rellevants per a la valoració
3. Acceptar el suport tècnic i orientació dels tècnics
4. Quant al menor: acceptar les seves característiques físiques, psíquiques, sexe i la seva procedència sociofamiliar
 - En el cas de nounats assumir el risc que en molts casos es desco-
neixen les dades dels progenitors
 - En el cas de nins grans, s'hauran d'acceptar i respectar les vivències
i història personal del menor
5. Comunicar al menor la seva condició d'adoptat.

QUÈ PODEN DECIDIR ELS SOL·LICITANTS

1. L'edat de l'adoptat (tenint en compte sempre la diferència màxima de 40 anys).
2. La raça o color (per consideració vers els menors, per evitar rebuïgs posteriors).
3. Si volen un sol menor o accepten grups de germans.
4. Si volen un menor sa o amb alguna malaltia recuperable, amb problemes de salut o alt risc, amb problemes de conducta o minusvàlues (físiques o psíquiques).
5. El tipus d'acolliment preadoptiu (Administratiu o Judicial).

QUÈ ES TARDA

1. La valoració i selecció de les famílies depèn fonamentalment tant del nombre de menors susceptible d'adopció com de la major o menor demanda d'aquests menors. Exemple:
 - * la major demanda es refereix a menors entre 0 a 18 mesos i sans;no obstant, aquests menors susceptibles d'adopció són cada vegada

menys i, per això, el temps d'espera és llarg (a començaments de 1996 era quelcom més de 4 anys);

* no obstant, si una família accepta menors de més edat o amb problemes, en haver-hi menys demanda, el temps d'espera pot ser més curt.

2. Un cop seleccionada la família, si l'acolliment preadoptiu és administratiu pot tenir el menor en el seu domicili pocs dies després de ser seleccionat.

* Si l'acolliment és judicial, dependrà que el Jutge dicti ACTE d'acolliment amb la qual cosa s'allarga el temps d'espera. Pot tardar alguns mesos (i segons el grau de dificultat que plantegi, existència de recursos, etc.). Amb la llei 1/1996 mentre el Jutge dicti aquest ACTE podran realitzar-se acolliments provisionals.

* En qualsevol dels dos casos, el ritme d'acoblament dependrà de l'edat i necessitats del menor (i segons un pla establert).

3. Un cop formalitzat l'acolliment hauran de passar tres mesos com a mínim abans de presentar la proposta d'adopció al Jutjat.

* Un cop presentada, cal esperar novament a què el Jutge dicti ACTE d'adopció (poden passar alguns mesos i dependrà del grau de dificultat que plantegi, existència de recursos, etc.).

* Després de l'ACTE d'adopció encara caldrà esperar tal volta un mes o mes i mig més perquè es faci la modificació dels llinatges del menor en el Registre Civil corresponent.

Al Consell Insular de Mallorca li correspon la protecció d'aquells menors que es trobin en situació d'abandonament i desemparament.

Per a alguns d'aquests menors, l'adopció és un recurs per proporcionar-los un ambient familiar adequat i integrador.

És, doncs, l'adopció un instrument d'integració familiar l'interès del qual, per sobre de qualsevol altre -també legítims- és el benestar del menor.

INFORMACIÓ SOBRE ACOLLIMENT FAMILIAR

Entitat pública competent a Balears

En la nostra Comunitat Autònoma són competents per tutelar i determinar o proposar mesures protectores per als menors els consells insulars. A Mallorca, la Comissió de Benestar Social, a través del Servei d'Acció Social i Sanitat, del Consell Insular de Mallorca.

Concepte i contingut de l'acolliment familiar

L'acolliment familiar no suposa en cap cas, almenys inicialment, rompre els vincles de filiació ni implica la privació de la pàtria potestat que uneix el menor amb els seus pares. Per tant, llevat de modificacions expresses, la representació i administració dels béns dels menors romanen entre els deures i drets dels pares d'origen.

L'acolliment familiar suposa atorgar la guarda i custòdia d'un menor o varis (normalment germans) a una persona o nucli familiar per un temps establert l'Entitat pública (per ella mateixa o per sol·licitud del jutjar de Família) les condicions bàsiques del seu exercici, en particular, amb les obligacions per als acollidors de tenir esment, alimentar i educar durant aquest temps el menor o el grup de menors confiat.

L'acolliment familiar, segons el Codi Civil (art. 173), que regula aquesta figura, *"produceix la plena participació del menor en la vida de família i imposa a qui el rep les obligacions de vetllar per ell, tenir-lo en la seva companyia, alimentar-lo, educar-lo i procurar-li una formació integral"*.

Tipus d'acolliment familiar

Per la seva finalitat i característiques, l'acolliment familiar pot ser (art. 173bis):

Simple: que tindrà caràcter transitori, bé perquè de la situació del menor es prevegi la reinserció d'aquest en la seva pròpia família, bé en tant que s'adopta una mesura de protecció que posseeixi un caràcter més estable.

Permanent: quan l'edat o altres circumstàncies del menor i de la seva família així ho aconsellin i ho informin els serveis d'atenció al menor. En aquest cas, l'entitat pública podrà sol·licitar del jutge que atribueixi als acollidors aquelles facultats de tutela que faciliten l'acompliment de les seves responsabilitats, atenent en tot cas l'interès superior del menor.

Preadoptiu: quan l'entitat pública elevi la proposta d'adopció del menor, informada pels serveis d'atenció al menor, davant l'autoritat judicial, sempre que els acollidors reuneixin els requisits per adoptar, hagin estat seleccionats i hagin prestat davant l'entitat pública el seu consentiment a l'adopció, i es trobi el menor en situació jurídica adequada per a la seva adopció.

Per la seva constitució, l'acolliment familiar pot ser:

- Administratiu: consentit per totes les parts i autoritzat per l'entitat pública, en el nostre cas per la Comissió de Benestar Social del CIM.
- Provisional: determinat per l'entitat pública, la Comissió d'Acció Social del CIM, però sense algun o tots els consentiments, en benefici del menor i per proposar al Jutjat la seva constitució judicial.
- Judicial: proposat per l'Administració o pel Fiscal davant el Jutjat quan falti el consentiment d'alguna o varies de les parts.

Condicions de l'acolliment familiar

Lògicament varien segons els tipus d'acolliment i segons la seva forma de constitució.

En tot acolliment familiar:

- Els pares d'origen poden sol·licitar i obtenir o conveniar el corresponent RÈGIM DE VISITES amb els seus fills, llevat que aquestes siguin perjudicials per als menors.
- El menor manté els seus lligams de filiació i relació amb la família biològica o d'origen sense que es puguin alterar: el seu nom, els seus llinatges, la seva història personal i íntima, la seva religió i la seva cultura. Així, s'han de respectar els senyals d'identitat del menor o menors en el sentit més ampli sempre que això no suposi un clar perjudici per a la seva formació i desenvolupament integrals.
Qualsevol dubte s'haurà de plantejar i ser resolt per la Comissió de Benestar Social del CIM o pel Jutjat competent.
- Pot ser remunerat o no, havent-se d'explicitar.
- Se subscriurà l'oportú Conveni amb la família acollidora i, en cas d'acolliment consentit, amb la família d'origen.

En cas d'acolliment familiar simple (transitori):

- La forma normal de constitució serà de tipus administratiu.
- Tots els intervinents en el procés d'acollida han d'acceptar i conèixer que l'acolliment familiar és per un temps determinat i limitat, i que transcorregut aquest temps el menor haurà de retornar a conviure amb la seva família d'origen.
- En aquest cas, es plantejaran uns objectius a desplegar per la família d'origen i pel menor per al seu retorn o reinserció familiar. Si no es compleixen aquests objectius per part de la família d'origen, en acabar l'acolliment familiar transitori podran disposar-se les mesures de protecció més apropiades, podent, fins i tot, incloure:
 - l'assumpció de tutela i internament,
 - l'acolliment familiar permanent,
 - l'acolliment familiar preadoptiu,
 sempre d'acord amb els interessos del menor i procurant el seu desenvolupament integral.
- El règim de visites serà ampli.
- NO HI HA EXPECTATIVA D'ADOPCIÓ, ni per part de la família acollidora ni per part del menor.

- Pot CESSAR o acabar en finalitzar el termini marcat o, en el seu cas, a petició d'alguna de les parts que hi intervenen, petició que serà per escrit davant la Comissió de Sanitat del CIM i motivadament.

En cas d'acolliment familiar de caràcter permanent:

- Hi pot haver reserva d'identitat de les dades de la família acollidora per protegir els interessos del menor.
- En aquest cas es matisa el règim de visites en el sentit de valorar-se les condicions que han portat a aquesta situació.
- ELS PARES D'ORIGEN han de saber CLARAMENT QUE PODEN FORMAR-SE VINCLES d'aquesta índole que motivin, en el seu moment, un PROCÉS D'ADOPCIÓ, a part de la seva posició quant a la protecció dels seus fills.
Per tant, se'ls convida a què plantegin d'immediat davant del Jutjat competent els seus recursos o reclamacions i se'ls informará obertament d'aquesta situació.
- Aquest acolliment pot comportar l'atribució de facultats tutelars als acollidors a través de sol·licitud i resolució del Jutjat de Família. En aquest cas, els pares d'origen han de saber que poden haver perdut un seguit de facultats que les corresponien com a titulars de la pàtria potestat i que, per tant, cal que recorrin immediatament si no estan d'acord amb el que ha resolt el Jutjat.
Si la tutela és assumida per l'Administració continuarà en el seu exercici.
- La forma normal de constitució serà la PROVISIONAL I POSTERIOR JUDICIAL.
- Pot ACABAR únicament per decisió judicial a proposta de:
 - * la família acollidora,
 - * el menor,
 - * la família d'origen del menor o
 - * l'Entitat pública.
- Normalment es VALORARÀ com impossible seguir en acolliment familiar quan no ho vulguin bé el menor bé la família acollidora per raons evidents. En els altres casos es podrà continuar sempre amb el suport de la Resolució judicial.

En cas d'acolliment familiar preadoptiu:

- Sempre S'HAURAN DE RESERVAR les dades d'identitat de la família acollidora.
- En aquest cas, l'acollida no és més que un pas INTERMEDI per a l'ADOPCIÓ, que es proposarà al Jutjat de Família tan aviat com sigui possible.
- Es restringiran o se suspendran (judicialment) les visites de la família d'origen.
- Els pares biològics han de saber que poden recórrer tant en aquest moment com OPOSAR-SE en el procés adoptiu, que sempre serà davant el Jutjat de Família.
- És habitual que en aquest cas l'Entitat pública hagi ASSUMIT LA

TUTELA del menor, amb la qual cosa les facultats tutelars seran exercides per la Comissió de Benestar Social del CIM.

- Durada màxima prevista: un any.
- Cessa, en la pràctica, amb la CONSTITUCIÓ DE L'ADOPCIÓ, en no ser que es resolgui en contra o se cessi judicialment.

UNA FAMÍLIA ACOLLIDORA

¿Vol col.laborar amb una altra família en l'atenció d'un infant?

Direcció General
de Protecció Jurídica del Menor,
Ministeri de Treball i Afers Socials

Un infant, per poder evolucionar i desenvolupar-se adequadament, necessita un ambient familiar càlid i segur. El desitjable és que pugui trobar això en la seva pròpia família.

No obstant, en la nostra societat són moltes les famílies que travessen per moments difícils i durant un període de la seva vida no poden atendre els seus fills adequadament. Per això, necessiten de la col.laboració i de l'ajut d'altres persones.

En el nostre món hi ha gent disposada i capaç de col.laborar amb altres famílies en l'atenció i educació dels seus fills.

A través d'aquesta acció solidària s'evita que molts infants es trobin desatesos o siguin internats en alguna institució.

Què és una família acollidora?

Persones disposades i capaces d'educar un infant que ho necessita, acollint-lo durant un temps en la seva família i prestant-li les atencions que calguin.

Qui pot sol.licitar aquest acolliment?

Aquelles famílies que travessen per una situació de crisi o dificultat que els impedeix durant un temps de fer-se càrrec dels seus fills.

Les situacions familiars poden ser molt diverses: hospitalització, treballs de temporada, etc.

Qui pot ser família acollidora?

Qualsevol persona que n'estigui disposada i sigui considerada adient per prestar aquesta ajuda.

Qualsevol edat, sexe, estat civil i posició socioeconòmica poden ser adequades per atendre les necessitats d'aquells infants que poden beneficiar-se d'una acollida.

Característiques d'aquest tipus d'acolliment

La persona o família acollidora assumeix l'atenció i l'educació de l'infant per un temps prèviament establert.

L'objectiu final és que l'infant pugui retornar a la seva família d'origen

un cop superades les dificultats. L'infant mantindrà relació amb la seva família d'origen amb la periodicitat que s'estableixi.

Es donarà preferència, sempre que sigui possible, a l'acolliment d'infants amb membres de la seva família extensa (oncles, padrins, etc.) i persones de l'entorn del menor (barri, ciutat), la qual cosa facilitarà la posterior reintegració a la seva família d'origen.

Quin suport tenen les persones o famílies que prenen un infant en acolliment?

Els equips tècnics dels diferents serveis que treballen en matèria d'acolliment familiar ofereixen assessorament i suport als acollidors des de l'inici de l'acollida fins que l'infant retorna a la seva família natural. Aquests equips, a la vegada, establiran a qui correspon fer-se càrrec de les despeses derivades de l'acolliment.

Informació

Qui vulgui sol·licitar ajut o oferir-lo podrà dirigir-se als serveis de protecció de menors de les distintes Comunitats Autònomes on, a més, li facilitaran una informació més àmplia. En el cas de les Illes Balears als diferents Consells Insulars.